

ÚTLITINI FYRI EINUM MÁLSKIFTI

Fara vit at tosa enskt?

RAKUL SKAALE ANDREASEN

ÚTLITINI FYRI EINUM MÁLSKIFTI

Fara vit at tosa enskt?

*Kanningar av hugburðinum
hjá føroyingum til føroyskt, enskt,
føroyskt-enskt kotuskifti og til danskt*

SETURSRIÐ 12

fróðskapur

Faroe University Press
Tórshavn 2021

Útlitini fyri einum málskifti

Fara vit at tosa enskt?

© 2021 Rakul Skaale Andreasen og Fróðskapur

Setursrit 12

Permumynd: Rakul Skaale Andreasen

Bókin er sett við Minion Pro, 10,5 punkt

Umbrotið, prentað og heft hevur Føroyaprent

ISBN 978-99918-65-98-0

NORÐURLANDSKT UMHVØRVISMERKI
Svanamerktur prentlutur 541 705

INNIHALDSYVIRLIT

YVIRLIT YVIR TALVUR OG MYNDIR.....	9
YVIRLIT YVIR FYLGISKJØL.....	11
FORORÐ.....	13
1. INNGANGUR.....	15
1.1. Evni og endamál	15
1.2. Bygnaðurin av ritgerðini	16
1.3. Søgan hjá føroyska málinum í stórum drøgum	17
1.4. Málstøðan í dag	20
1.4.1. Føroyskt-enskt málamót	23
1.5. Aðrar kanningar	25
2. ÁSTØÐI	29
2.1. Ein stutt skilmarking av máli	29
2.2. Kotuskifti	30
2.2.1. Hví kotuskifta?.....	32
2.3. Hvat er hugburður?	33
2.3.1. Kognitió, affektió og atburður.....	34
2.3.2. Tilvitaður og ótilvitaður hugburður.....	35
2.3.3. Míni spurnabløð í mun til affektió, kognitió og atburð	36
2.4. Stereotypur	37

2.5. Normar	38	4.3.1. Føroyskt og enskt	72
2.6. Málskifti	40	4.3.2. Danskt og enskt	75
2.7. Domeni	42	4.3.3. Domeni	77
3. HÁTTALAG	43	4.3.4. Viðmerkingar til seinna spurnablaðið	79
3.1. Háttalagið í mínari grímukanning	43	4.4. Samanbering av kanningunum	82
3.1.1. Tað, sum er øðrvísi við mínari grímukanning	43	4.5. Reliabilitetur og validitetur	84
3.1.2. Hvussu bólkarnir eru skipaðir	44	4.5.1. Reliabiliteturin í kanningini	85
3.1.3. Hugburðskanningarnar	45	4.5.2. Validiteturin í kanningini	86
3.1.4. Heimildarfólk	46	5. NIÐURSTØÐA OG UMRØÐA	91
3.1.5. Upplesararnir	46	5.1. Hvat siga úrslitini okkum?	91
3.1.6. Tekstirnir	47	5.2. Fylgir føroyskt-enskt kotuskifti teimum somu mynstrunum, sum	
3.1.7. Tilfarið í kanningunum	48	eyðmerkja føroyskt-danskt kotuskifti?	94
3.1.8. Undankanning	50	5.3. Útlitini fyri einum málskifti	95
3.1.9. Mannagongd	51	5.4. Víðari gransking	97
3.1.10. Signifikansroyndir	51	HEIMILDIR	99
3.2. Seinna spurnablaðið	52	FYLGISKJØL	105
3.3. Háttalagskritikkur	53		
3.3.1. Kvantitativar kanningar	53		
3.4. Eygleiðaraandsøgnin	56		
3.5. Etikkur	57		
4. ÚRSLITINI AV BÁÐUM KANNINGUNUM	59		
4.1. Hagtøl yvir heimildarfólkini	60		
4.1.1. Aldur	60		
4.2. Úrslitini av grímukanningini – ótilvitaður hugburður til mál ...	62		
4.2.1. Heildarmetingarnar av upplesaranum	62		
4.2.2. Brigdlarnir	64		
4.2.3. Tey týðningarmestu lyndiseyðkennini	66		
4.2.4. Viðmerkingar til grímukanningina	67		
4.2.5. Niðurstøða og kjak	70		
4.3. Úrslitini av spurnablaðnum – tilvitaður hugburður til mál	72		

YVIRLIT YVIR TALVUR OG MYNDIR

Talvur

Talva 1	Heimildarfólkini skipað í bólkar	45
Talva 2	Aldursbýtið	60
Talva 3	Kynsbýtið býtt sundur í royndarbólk 1 og 2 og upptøku 1, 2 og 3	61
Talva 4	Samanløgdu virðini av upplesaranum, tá hann kotuskiftir millum føroyskt og enskt; tosar føroyskt; og tá hann tosar enskt	62
Talva 5	Miðalvirðini av upplesaranum eftir lyndiseyðkennum	63
Talva 6	Miðalvirðini av lyndiseyðkennum <i>álítandi</i> , <i>næmur</i> , <i>væl útbúgvín</i> , <i>tiltalandi</i> og <i>ríkur</i> , tá upplesarin tosar enskt	65
Talva 7	Lyndiseyðkennini í grímukanningini stillað upp eftir, hvussu týðningarmikil tey verða mett. 1 er tað, sum flest fólk mettu vera týðningarmest, og 12 er tað, sum fæst mettu vera týðningarmest neiligasta metingin	66
Talva 8	Miðalvirðini av lyndiseyðkennum <i>erligur</i> , <i>málrættaður</i> , <i>áhuga verdur</i> og <i>týðningarmikil</i> , tá upplesarin tosar føroyskt; <i>erligur</i> , tá upplesarin kotuskiftir; og <i>ríkur</i> , tá upplesarin tosar enskt	115
Talva 9	Miðalvirðini av lyndiseyðkennum <i>modernaður</i> og <i>erligur</i> , tá upplesarin tosar enskt; og <i>málrættaður</i> , tá upplesarin kotuskiftir	116
Talva 10	Miðalvirðið av lyndiseyðkennum <i>málrættaður</i> , tá upplesarin kotuskiftir millum føroyskt og enskt	117

Myndir

Mynd 1	Kynsbýtið	61
Mynd 2	Hvat heldur tú um, at føroyingar brúka ensk orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt?	73
Mynd 3	Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt?	74

Mynd 4	Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt?	75
Mynd 5	Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær ikki fóru at duga danskt?	76
Mynd 6	Hvat hevði tú hildið um tað, at málini vórðu bytt um, so ein fyrst lærði enskt og seinni danskt í skúlanum?	77
Mynd 7	Málini, sum heimildarfólkini tosa á tíggju ymiskum domenum	78
Mynd 8	Hugburður til enskt	84

YVIRLIT YVIR FYLGISKJØL

Fylgiskjal 1.	Teir triggir tekstirnir	105
Fylgiskjal 2.	Spurnablað 1. Kanning av ótilvitaða hugburðinum	108
Fylgiskjal 3.	Spurnablað 2. Útveljing av lyndiseyðkennum; spurningar um samfelagsligar brigdlar; kanning av domeninýtslu; og kanning av tilvitaðum hugburði	110
Fylgiskjal 4.	Úrslitini frá brigdlunum útbúgving, bústaði og málið hjá makanum og familjuni	115
Fylgiskjal 5.	Munnligar viðmerkingar	118

FORORÐ

Arbeiðið í sambandi við hesa ritgerðina hevur verið spennandi, avbjóðandi og læruríkt. Økið *málskipti* er sera stórt, og tað, sum verður kannað í hesi ritgerðini, er bara ein partur av økinum. Hóast tað bara er ein partur, so hevur hetta tó verið ein rímiliga stór verkætlan, sum fleiri fólk hava tikið lut í. Eg ynski hervið at takka øllum teimum, sum á ein ella annan hátt hava hjálpt mær. Fyrst vil eg takka mínum vegleiðara, Hjalmari P. Petersen, fyri góða hjálp og vegleiðing frá byrjan til enda. Somuleiðis vil eg takka mínum hjálparvegleiðara, Edit Bugge, fyri hjálp við útrokningum og góðum ráðum í fleiri viðurskiptum. Síðani vil eg takka upplesarunum í teimum trimum grímunum fyri, at teir vildu lesa upp. Uttan tykkum, hevði eingin grímukanning verið. Og uttan luttøkuna hjá øllum heimildarfólkunum á Glasi, hevði heldur eingin grímukanning verið, so takk fyri, at tit vildu luttaka. Takk somuleiðis, Lena Reinert, fyri hjálpina við grímukanningini úti á Glasi. Eg ynski eisini at takka lærarunum á Glasi fyri teirra samstarv. Til seinast vil eg takka míni kærnu familju fyri hjálp í ymiskum viðurskiptum. Ein serlig tøkk er til systur mína fyri viðmerkingar til tekstin, sum varð nýttur í grímukanningini; fyri at vilja vera ein av upplesarunum; og fyri at finna hinar báðar upplesararnar. Eisini ynski eg at takka mínum svágri fyri hjálp við ljóði, verforeldrum mínum fyri rættlestur og hjálp, svigarinnuni fyri at prenta ritgerðina út og síðst, men ikki minst, manningunum fyri rættingar, viðmerkingar og hjálp í allar mátar.

1. INNGANGUR

1.1. Evni og endamál

Í hesi ritgerð verður hugburðurin hjá ungum føroyingum til málini *føroyskt* og *enskt* og brigdið *føroyskt-enskt kotuskifti* kannaður. Kannað verður, hvør ótilvitaði hugburðurin hjá ungum føroyingum er til (1) føroyingar, sum tosa føroyskt uttan íbland av enskum; (2) føroyingar, sum tosa á enskum saman; og (3) føroyingar, sum tosa føroyskt við enskum orðum og setningum uppií (kotuskifti). Somuleiðis verður tilvitaði hugburðurin hjá ungum føroyingum til málini *føroyskt*, *enskt*, *danskt* og brigdið *føroyskt-enskt kotuskifti* kannaður.

Hugburðskanningarnar eru áhugaverdar, tí við at fáa innlit í hugburð hjá ungum føroyingum kann ein fáa ábendingar um, hvussu ein møgulig máslig framtíð sær út í Føroyum. Endamálið við hugburðskanningunum er at fáa eina mynd av, hvør støðan hjá føroyska málinum er í dag serliga í mun til enskt, men eisini í ávísan mun til danskt. Áhugavert er tí at vita, um okkara unga ættarlið umboðar másligar broytingar, sum í viðgongdasta føri kunnu leiða til eitt møguligt málskifti.

Ung fólk eru vald, tí at tað ofta eru tey ungu, sum ganga á odda við másligum broytingum og nýskapnum¹. Harumframt hava tey ungu ein stóran leiklut í uppalingini – eisini tí másligu – av næsta ættarliðnum. Hesi ungu fara at virka sum másligar fyrimyndir í síni uppaling av børnunum, og saman við teimum másligu virðunum, sum tey hava, kunnu tey fáa stóra ávirkan á málið í framtíðini.

Hendan ritgerðin byggir eins og Petersen (2010) á ástøðið hjá Myers-Scotton (2006) um tvímæli og kotuskifti, har kotuskifti serliga verður greinað sum tvey mál, sum verða nýtt í sama setningi. Eg veit, at tað eru fleiri aðrar greiningar av kotuskifti t.d. Poplack (2000), men eg havi valt at halda meg til greiningina hjá Myers-Scotton. Greitt verður nærri frá tvímæli undir 1.4. *Málstøðan í dag* og frá kotuskifti undir 2.2. *Kotuskifti*.

Kanningin er býtt sundur í tveir partar. Fyrri parturin av kanningini er

1 Sí eitt nú Normann og Quist (2008) um tað.

ein grímukanning. Grímukanningin er eitt óbeinleiðis háttalag (en. indirect approach), sum verður brúkt til at kanna tann ótilvitaða hugburðin hjá heimildarfólkunum (sí 3. *Grímukanning*). Mítt kanningararbeiði leggur seg upp at øðrum grímukanningum so sum teimum hjá Lambert, Hodgson, Gardner og Fillenbaum (1960), Kristiansen (1991) og teimum føroysku grímukanningunum hjá Jacobsen (2012), Skaale (2015) og Bugge og Jacobsen (2018). Hendan grímukanningin er evnað soleiðis til, at hon avmyndar gerandistalu hjá ungum føroyingum. Úrslitini av kanningini eiga tískil at kunna endurspeгла, hvønn hugburð ung hava til sítt egna talumál.

Í seinna partinum av kanningini verður tann tilvitaði hugburðurin hjá ungum føroyingum til *føroyskt, danskt, enskt og føroyskt-enskt kotuskifti* kannaður. Heimildarfólkini skulu svara nøkrum spurningum á einum spurnablaði. Hetta er sostatt eitt beinleiðis háttalag (en. direct approach). Spurt verður m.a. um: hvat tey halda um, at føroyingar kotuskifta millum føroyskt og enskt; hvat tey høvdu hildið um tað, at teirra børn fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt; og hvat tey høvdu hildið um tað, at teirra børn ikki fóru at duga danskt. Í hesum spurnablaðnum verður soleiðis støðan hjá enskum í mun til føroyskt kannað, umframt at kannað verður, hvør støðan hjá enskum er í mun til ta støðugu donsku-føroysku tvímælistøðuna. Við at fáa innlit í støðuna millum føroyskt, enskt og danskt ber møguliga til at vísa á eitt stigveldi (da. hierarki), t.v.s. at tað ber kanska til at síggja, hvat/hvørji mál eru hægst í metum.

Í ritgerðini verður somuleiðis nýtslan hjá ungum føroyingum av føroyskum, enskum, donskum² kannað heilt stutt. Heimildarfólkini skulu svara, *hvørji* mál tey brúka *hvar* og við *hvønn* – altso hvussu teirra domeninýtsla er³ (en. domains). Sostatt lýsa kanningarnar bæði ótilvitaða og tilvitaða hugburðin til málini *føroyskt* og *enskt* og brigdið *føroyskt-enskt kotuskifti*, umframt tilvitaða hugburðin til *danskt* og eisini domeninýtsluna av *føroyskum, enskum* og *donskum* hjá ungum føroyingum.

1.2. Bygnaðurin av ritgerðini

Ritgerðin er í fimm høvuðspørtum. Fyrsti partur fevnir um evnið og endamálið við ritgerðini, søguna hjá føroyska málinum, og hvør málstøðan í Føroyum

2 Heimildarfólkini hava eisini móguleika at svara, at tey nýta eitt ‘annað mál’ í ymiskum domennum. Í ritgerðini verða tað tó einans málini føroyskt, enskt og danskt, umframt brigdið føroyskt-enskt kotuskifti, sum verða greinað og tulkað.

3 Domeni eru øki/aktivitetir í lívinum hjá einum fólk. Domeni kunnu vera ‘vinir’, ‘heimið’, ‘kirkja’ o.s.fr. Sí 2.7. *Domeni*.

er í dag. Síðani verður víst á aðra gransking innan enskt og føroyskt. Í øðrum parti verður hugt at nøkrum ástøðum, sum lýsa teir tættirnar, ið ávirka okkara másligu val. Her verður komið inn á kotuskifti, hugburð, stereotypur og normar. Síðan verður greitt frá, nær eitt málskifti kann fara fram. Hareftir verður víst á, hvønn týðning tað hevur fyri málvarðveitsluna av føroyska málinum, at føroyskt kann nýtast í øllum domennum. Í triðja parti greiði eg frá háttalagnum í báðum kanningunum, umframt at komið verður inn á eygleiðaraandsøgnina, háttalagskritikk og etiskar spurningar, sum kunnu stinga seg upp í sambandi við óbeinleiðis háttalag, í mínum føri grímukanningina. Fjórdi partur vísir á úrslitini av kanningunum. Úrslitini verða greinað í mun til nakrar samfelagsligar brigdlar. Fyrst verður ótilvitaða hugburðskanningin greinað og síðani kanningin av tilvitaða hugburðinum og domennum. Í fimta og síðsta parti verða úrslitini av kanningunum tulkað og sett í samband við viðkomandi ástøði. Her verður eisini tikið saman um niðurstøðuna av teimum týðningarmestu úrslitunum í mun til endamálið við kanningini: At kanna hvørji útlitini eru fyri einum málskifti í Føroyum. At enda verður víst á nøkur granskingarevni, sum kunnu verða granskað í, fyri at fáa eina betri og breiðari fatan av, hvør støðan hjá føroyskum er í mun til málvarðveitslu ella eitt móguligt málskifti.

1.3. Sögan hjá føroyska málinum í stórum drögum

Schuchardt sigur í bók síni *Slawo-deutsches und slawo-italienisches*, at „es gibt keine völlig ungemischte Sprache“ (Schuchardt 1884, 5) – eingi fullkomiliga óblandað mál eru til. Tað, sum liggur í hesum, er, at øll mál eru á onkran hátt ávirkað av einum ella fleiri øðrum málum. Soleiðis er støðan hjá føroyska málinum eisini.

Føroyskt hevur nøkur keltisk lánorð og okkurt orðafelli (Matras 1965). Nevnast kunnu *krógv, dunna, drunnur, kjallámur* og eitt nú staðarnavnin *Argir*, sum koma úr keltiskum. Orðafellið *tað er ótti á mær* hevur eisini eftir øllum at døma sín uppruna úr keltiskum (Barnes og Weyhe 1994: 217). Tað keltiska kom beinleiðis inn í tað norrøna málið við keltiskum trælum og konum, sum norsku niðursetumenninir tóku til Føroya, og/ella óbeinleiðis inn í málið gjøgnum fólk, sum t.d. hava vitjað keltisk lond (Thráinsson o. fl. 2004: 369). Kanningar vísa, at í víkingaöld vóru lutfalsliga nógv konufólk í Føroyum við ílegum, sum eru tengdar at tí skotska/keltiska økinum sunnan fyri Føroyar (Als o. fl. 2006: 497, Arge 2014). Hesar kvinnurnar hava havt tøtt skotsk/keltisk ættarbond. Lutfalsliga nógvir menn hava hinvegin ílegur, sum eru tengdar at Skandinavia (Als o. fl. 2006: 497).

Í 1035 komu Føroyar undir norskt vald og høvdu tætt samband við Noreg

heilt fram til 17. öld. Í 1380 fylgdu Føroyar við Noregi, tá Noreg kom undir ta donsku krúnuna (Wählin 2011). Hetta drúgva sambandið millum Føroyar og Noreg kann hava ávirkað føroyska málið nakað (Sandøy 2005: 1930). Sandøy heldur, at ávirkanin serliga sæst aftur í bygnaðinum í tí føroyska málinum, av tí at føroyskt hevur ment ein setningsbygnað, sum minnir um tann skandinaviska. Norska ávirkanin sæst m.a. aftur í mynstrum sum: *haran kann skjótast*, har føroyskt eins og norskt kann nýta *st-tolsøgn* aftaná eitt modal-sagnorð.

Danskt gjørdist tað almenna málið í Føroyum eftir trúbotina og var tá kirkju – og fyrisingarmál. Væntast kann tí, at nakrir føroyingar mugu hava dugað eitt sindur av donskum – í øllum førum hava skilt nakað av donskum, meðan aðrir als ikki hava skilt tað (Petersen 2010: 30). Sbrt. Hagström er hetta tíðarskeiðið, tá føroyingar byrja at gerast tvímæltir (Hagstöm 2002: 102). Ein kann tó vænta, at teir flestu, sum hava dugað danskt, hava sum heild havt funktionellar reseptivar (móttakandi) málførleikar (førleikarnar at lurta/skilja og móguliga at lesa) og ikki funktionellar produktivar málførleikar (førleikarnar at tosa og skriva)⁴.

Enskt byrjaði longu fyrri ár 1600 so spakuliga at koma inn í føroyskt við enskum lánorðum (Jóansson 1998: 66-67). Hesi orðini eru komin inn í fleiri ymisk øki í samfelagnum m.a. landbúnað og fiskiskap. Nevnast kunnu orðini *haki* og *húkur*, sum verða hildin at vera komin úr enskum (Jóansson 1998, 65). Jóansson heldur eisini, at onnur gerandisorð, sum ikki hava við arbeiði at gera t.d. *dulur*, at *buka* og at *tvætla* kunnu hava ein enskan uppruna og kunnu týða uppá, at føroyingar helst hava havt meiri samband við tað enska málið enn áður hildið (Jóansson 1998, 69-73).

Í 1620 yvirtók Danmark alt keyp og alla sølu í Føroyum (Petersen 2010: 30). Danskt var nú bæði handils-, kirkju – og fyrisingarmál í Føroyum. Vit skulu tó heilt fram til 1856, tá danskir skúlar vórðu settir á stovn í Føroyum, at ein kann vænta, at føroyingar sum heild so við og við byrjaðu at blíva aktivir tvímælingar. Við donsku skúlunum lærdu føroyingar at skilja, tosa, lesa og skriva danskt (Petersen 2010: 31).

Miðjan av 1800 talinum, tá ið donsku skúlarin vórðu settir á stovn, gjørdist harvið endin á eini rættiligari støðugari málstøðu. R. M. W. Dixon (Dixon 1997: 1-6) nevnið tilíkar støður eina *punktuatióin av eini equilibriumstøðu*. Tann støðuga, lutfalsliga avbyrgda málstøðan gjøgnum fleiri hundrað ár endaði, og málamótið við danskt vaks munandi, serliga vegna skúlarin, og føroyingarnir gjørdust so við og við bæði funktionellir reseptivar og produktivar tvímælingar. Málsligu avleiðingarnar av nógva málamótinum við danskt vóru m.a., at vit fingur

4 Sí eitt nú Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) og Myers-Scotton 2006: 43-44 um málførleikarnar.

nógv donsk lánorð, nýggj atfesti (-an-be-for-heit-ils-i-ari), nakað av donskum setningsbygnaði og nøkur fá nýggj fonem (/a:/, /y:/, /au/)⁵.

Í Føroyum var í langa tíð ein diglossistøða við donskum sum há (H) variantinum og føroyskum sum lág (L) variantinum (Petersen 2010: 30)⁶. Føroyingar tosaðu føroyskt sínámillum heima og í teimum flestu yrkjunum, men máttu brúka danskt í meiri almennum viðurskiftum.

Í 1840 mentist ein føroysk stavseting eftir V.U. Hammershaimb⁷ (Lindqvist 2018, Matras 1951: 5-23), og føroyingar gjørdust meiri tilvitaðir um føroyska málið og føroysku mentanina (Debes 1993: 108). Hóast nýggja skriftmálið, so var danskt tó framvegis H varianturin og føroyskt L varianturin í langa tíð.

Tað málsliga og mentanarliga tilvitið, sum mentist í seinnu helvt av 1800 talinum og sum føroyska tjóðskaparrørslan í serligan mun umboðaði, tók veruliga dik á seg við Jólafundinum í 1888. Á fundinum varð avgjørt at seta Føringafelagið á stovn⁸ og avgjørt varð, at seta seks ymisk mál á skrá, sum føroyingar skuldu stremba eftir at náa (Petersen 2010: 32). Málini snúðu seg um: at føroyskt skuldi verða nýtt í átrúnaðarligum høpi og í undirvísingini í átrúnaði; at føroyskt skuldi vera eitt fak í skúlanum; at høvudsdenturin í søgu skuldi vera føroysk søga; at føroyskt skuldi kunna nýtast í samskiftinum við myndugleikarnar; og at ein føroyskur fólkaháskúli skuldi verða settur á stovn.

So við og við gjørdust fleiri av málunum, sum vórðu sett á skrá á Jólafundinum í 1988, veruleiki. Føroyski fólkaháskúlin varð settur á stovn, føroyskt kom inn um skúlagátt (Thomassen 1988), og eitt føroyskt kirkjumál og bíbliumál varð evnað til (Rasmussen og Samuelsen 1965:146-150). Tað var tó ikki fyrr enn eftir seinna heimsbardaga, at føroyskt fekk munandi størri týðning og fekk endaligt status sum høvudsmálið í Føroyum á jøvnum føti við danskt (sbrt. Heimastýrslógini í 1948) (Petersen 2010: 30).

Hóast danskt enn er partur av føroyska samfelagnum, so eru bæði vinnulív, skúli og fólkakirkjan nú føroysk málsøki, og alsamt meiri føroyskt undirvísingartilfar

5 Sí Petersen (2010) um tær mongu málsligu avleiðingarnar av føroyska-danska málamótinum.

6 Í einari diglossistøðu verða tvey mál ella tveir variantar nýttir av sama fólkaslagi, men í ymiskum støðum, har L varianturin vanliga er knýttur at meiri óformellum støðum og domennum so sum heima og millum vinir, meðan H varianturin vanliga er knýttur at meiri almennum og formellum støðum so sum undirvísing. Hetta er ein nokk so breið greining av diglossi. Sí meir um ymisk sløg av diglossi í Myers-Scotton (2006: 76-89).

7 Íslendingurin Jón Sigurðsson menti hana saman við V. U. Hammershaimb og øðrum.

8 Føroyingafelagið varð endaliga sett á stovn árið eftir, hin 6. januar 1889 (Berthelsen 1988: 84).

verður givið út. Føroyingar kunnu nú tosa føroyskt við myndugleikarnar, sum í flestu førum eru føroyskir, og hóast summi øki enn eru dansk so sum lögreglan, kann føroyska málið eisini nýtast har eins væl og danskt. Málini, sum tjóðskaparrørslan strembaði eftir at náa við statusøking av føroyskum og viðkan av domenum, har føroyskt kundi verða brúkt, eru sostatt rokkin í rættiliga stóran mun. Sí meir um domeni undir 2.7. *Domeni*.

Tann støðuga føroyska-danska málamótstøðan varði til seinnu helvt av 1900 talinum, tá aftur eitt punktum av equilibriumstøðuni varð sett. Føroyskt kom nú nógv meir í samband við enskt. Undir seinna heimsbardaga vórðu bretskir hermenn sendir til Føroya at vera og høvdu her tætt samband við føroyingar (Jóansson 1998: 164-165). Hetta ávirkaði føroyskt nakað. Men tann veruligi endin á equilibriumstøðuni kom við nýggju tøkni. Enska ávirkanin á føroyskt øktist alsamt meiri, so hvørt sum útvarpstól og sjónvørp gjørdust partar av heimunum hjá føroyingum serliga eftir kríggið (Jóansson 1998: 165). Ongantið hevur enskt tó fylt so nógv hjá føroyingum og eisini restini av heiminum sum í 21. øld (Zieseler 2017: 37-38). Nú verður hoyrt, lisið, skrivað og – ikki minst – tosað meiri enskt enn nakrantíð fyrr. Ein hópur av føroyskum ungdómi nýtir t.d. enskt á netinum í spølum og práti. Meiri verður sagt um hesa nýggju støðuna undir 1.4. *Málstøðan í dag*.

Tekur ein samanum, kann ein siga, at føroyskt altíð hevur verið í sambandi við onnur mál á ein ella annan hátt, og at hesi hava ávirkað føroyskt í størri ella minni mun. Serliga eru tað tvey tíðarskeið, sum hava gjørt, at føroyska málið broyttist munandi. Fyrra tíðarskeiðið var, tá føroyingar gjørdust aktivir tvímælingar (føroyskt-danskt) og nógv dansk lánorð, atfesti, setningsbygnaður o.a. kom inn í málið. Seinna tíðarskeiðið var, tá tøkni í seinnu helvt av 20. øld og í enn størri mun í 21. øld gjørdist ein aktivur partur av gerandisdegnum hjá føroyingum við teirri ávirkan, at enskt nú er vorðið ein partur av málinum hjá nógvum føroyingum. Enska ávirkanin sæst aftur m.a. í nýtsluni av enskum lánorðum og kotuskifti.

1.4. Málstøðan í dag

Føroyingar eru málsliga eitt rættiliga homogent fólk samanborið við hini Norðurlondini. Nýggjastu tøluni yvir, hvat mál er tað fyrsta málið (M1) hjá íbúgvunum í Føroyum, eru frá Manntali 2011. Tey vístu, at yvir 90% av fólkunum⁹ høvdu føroyskt sum sítt M1 (Hagstova Føroya 2011a).

⁹ 45.361 av 48.346 fólkom høvdu í 2011 føroyskt sum sítt fyrsta mál. Tað er tað sama sum 93,83%.

Málstøðan í Føroyum í dag er tann, at mest sum allir føroyingar (Petersen 2010: 239) eru tvímæltir, og at nógvir eisini eru trímæltir. Tað vanlig er, at teir duga føroyskt, danskt og enskt. Her greini eg tvímæli og trí – ella fleirmæli út frá lýsingunum hjá Myers-Scotton (2006: 44, 65):

... bilingualism is the ability to use two or more languages sufficiently to carry on a limited casual conversation.

A bilingual is a person who can carry on at least casual conversations on everyday topics in a second language.

Ein tví – ella fleirmælingur dugir sostatt í minsta lagi at luttaka í einum óformellum samskifti um gerandisevni á tveimum ymiskum málum.

So at siga øll vaksni, sum eru fødd í Føroyum og hava føroyskt sum sítt fyrsta mál, duga eisini danskt, umframt at nógvir føroyingar nú eisini duga væl enskt¹⁰. Serliga eru tað teir ungu føroyingarnir, sum duga og brúka nógv enskt, men hetta økið má verða granskað meiri í fyri at staðfesta, akkurat hvussu støðan er. Føroyskt er tó tað ráðandi (en. dominant) málið, t.e. tað, sum føroyingar yvirhøvur duga best (Petersen 2010: 247). At duga eitt mál, kann bera í sær, at tú dugir at hoyra og skilja ímillum høvuðsdialektmunir, skilir ironi og skemt á málinum og dugir at fortelja slíkt. Vanliga telur tú á tí dominantanta málinum, og tú dugir at skilja ímillum ymisk stilløg.

Enskt er vorðið eitt *lingua franca*¹¹ í Føroyum eins og nógva aðrastaðni í heiminum. Tað sæst m.a. við, at vit tosa enskt við mest sum allar útlendingar og tilflytarar, sum ikki skilja føroyskt, serstakliga um hesir ikki eru skandinavir. Hetta er eitt av nøkrum viðurskiftum, sum vitna um, at føroyingar duga nóg væl enskt til gerandisligt og óformelt samskifti, og harvið eru føroyskir-enskir tvímælingar sbt. skilmarkingini hjá Myers-Scotton. At (ungir) føroyingar kotuskifta ímillum føroyskt og enskt vitnar somuleiðis um, at føroyingar eru føroyskir-enskir tvímælingar (meir um kotuskifti undir 2.2. *Kotuskifti*).

Ymiskt er, hvussu væl føroyingar duga danskt. Teir flestu munnu klára seg væl í at skilja, lesa og skriva danskt, meðan størri munur er á føroyingum viðvíkjandi

¹⁰ Danskt og enskt verður lært í skúlanum frá ávikavist 3. og 4. flokki, men nógva læra eisini málini, ella eitt sindur av teimum, áðrenn tað gjøgnum sjónvarp, internet o.a.

¹¹ Orðabókin Lexico. Powered by OXFORD skilmarkar *lingua franca* sum „A language that is adopted as a common language between speakers whose native languages are different“ (Lexico. Powered by OXFORD 2020a) – eitt mál, sum málnýtarar við ymiskum móðurmálum nýta sum eitt felags mál at samskifta við sínámillum. Sí eisini Myers-Scotton (2006: 5) um *lingua franca*.

málførleikanum at tosa. Kanningar hjá Saxov (2016) vísa eitt nú, at tey ungu hava betri framburð enn tey eldru.

Málførleikin *at tosa* fevnir um meiri enn bara framburð. Aðrir týðandi partar av at duga at tosa eitt mál eru m.a. orðaforráð og syntaktiskir førleikar. Ongar kanningar eru gjørdar av hesum evnunum í Føroyum, men tað er ikki óhugsandi, at eldri føroyingar megna eins væl at evna setningar á donskum sum yngri føroyingar og hava líka stórt orðatilfar sum teir yngri, um ikki størri. Orðfeingið kann jú vaksa alt lívið.

Ein tvímælingur nýtist ikki at hava eins góðar førleikar í øllum fyra málførleikunum: at skilja, tosa, lesa og skriva (Petersen 2010: 20). Hann kann t.d. duga væl at tosa eitt annað mál, men ikki at skriva tað. Myers-Scotton tosar eisini um eitt *fluency continuum* innan teir fyra málførleikarnar (Myers-Scotton 2006: 43-44). Málførleikarnir eru ikki stöðufastir, men kunnu skifta alt eftir t.d., hvat evnið er, hvønn ein tosar við, hvat endamálið er o.s.fr. Førleikarnir kunnu eisini broytast við árunum, t.d. kann ein við árunum læra at skriva betur og betur á einum máli. Hinvegin kunnu málførleikarnir versna, um ein ikki røkir teir.

Fáar kanningar eru gjørdar um barna – og ungdómssmál í Føroyum, tó so eru nakrar gjørdar. Eitt nú hava Rasmussen og Bleses (2018) kannað málmenningin hjá smáum børnum, meðan Didriksen, Kjølbro, Rasmussen og Ziskason (2017-18) hava kannað lesivanar hjá 15 ára gomlum tannáringum.

Umframt hesar fáu kanningarnar, so eru nógvar søgur at hoyra um tað, sum foreldur og onnur hoyra tey ungu og børnini siga. Tað er meir enn so, at foreldur, lærarar og onnur siga frá, at tey hoyra børn og ungdómar samskifta ella spæla á enskum, hóast allir lutakararnir í samskiftinum hava føroyskt sum móðurmál. Eitt dømi um eina tílíka søgu er frá einari samtalu, sum eg hevði við eina mammu. Hendan mamman fortaldi mær, at í flokkinum hjá dóttur hennara tosaðu teir flestu næmingarnir enskt saman. Dóttirin gekk í 4. flokki í einum vanligum, føroyskum skúla. Í flokkinum vóru nakrir næmingar, sum høvdu útlendsk foreldur, ella har annað av foreldrunum var tilflytari. Annars høvdu øll føroyskt sum móðurmál. Mamman helt, at tað vóru næmingarnir við tilflytarforeldrum, sum virkaðu sum málsligar fyrimyndir og høvdu eina ávirkan á hinar næmingarnar. Bólkamálið í flokkinum gjørdist sum heild enskt. Umframt at næmingarnir samskiftu á enskum sínámillum, so byrjaðu teir eisini at tosa enskt í undirvísingini og at svara læraranum aftur á enskum, hóast lærarin tosaði føroyskt. Lærarin kallaði at enda øll foreldrini inn til ein fund fyri at greiða foreldrunum frá málnýtsluni hjá næmingunum og at minna foreldrini á, at tey høvdu eina stóra ábyrgd av málsligu menningini hjá næmingunum.

Møguliga er handan søgan eitt eindømi. Men tað átti at verðið granskað meiri í hesum, tí søgurnar vitna í øllum førum um, at enskt er eitt mál, sum summi

børn og ung í Føroyum kunnu brúka til at samskifta við, hóast tey hava føroyskt sum sítt móðurmál.

1.4.1. Føroyskt-enskt málamót

Ymiskar orsakir eru til, at mál broytast, og hvussu tey broytast. Nakrar orsakir eru í málbygnaðinum sjálvum. Hesar eru innanmálsligar. Men mál liva ikki í tómrúmi. Tey eru knýtt at samfelagnum, vit liva í, og samfelagið hevur tí eisini eina ávirkan á broytingar í málinum.

Føroyar hava, sum eg vísti á í brotinum 1.3. *Søgan hjá føroyska málinum í stórum drøgum*, havt nóg samband við Danmark gjøgnum øldirnar, og hetta málamótið hevur ført við sær danska ávirkan á føroyska málið¹². Enskt hevur somuleiðis havt nakað av ávirkan á føroyska málið, tó ikki í eins stóran mun søguliga sæð. Men síðan nýggja tæknin kom við útvørpum, sjónvørpum og serliga interneti á ymiskum tólum, er málamótið við enskt vaksið við rúkandi ferð. Tann málsliga ávirkanin av málamótinum við enskt byrjar av álvara at vísa seg í dag. Tað eru serliga tvey málslig øki, har ávirkanin er serliga týðilig. Annað økið er orðfeingi, har føroyskt sum móttakaramál hevur fingið nóg nýggj ensk lánorð. Dømi um ensk lánorð eru: *snobbur, nørdur, stylistur, babyrockari, bloggari, joke, kota, sketcha, season, link, feel, gap, gimmick* (Zieseler 2017) og *flower, black, purple, yellow, rainbow* (Steinbjørnsdóttir 2018) umframt nóg onnur. Meginparturin av hesum nýggju lánorðunum er ikki komin í orðabøkurnar, men livir serliga í talumálinum og í talumálslíknandi samskifti, so sum í kjattmáli.

Hin stóra ávirkanin av føroyska-enska málamótinum er, at kotuskifti millum føroyskt og enskt eisini er vorðið ein partur av samskiftinum hjá fleiri føroyingum, serliga teimum yngri. Ymiskt er frá fólki til fólk og frá stöðu til stöðu, hvussu nóg kotuskifti verður nýtt¹³. At tað eru ung og børn, sum kotuskifta ímillum føroyskt og enskt, í størri mun enn vaksin og eldri fólk er als ikki løgið, tí tey ungu hava verið fyrri størri ávirkan av enskum enn tey eldru. Tey ungu eru í nógvi størri mun uppvaksin við interneti, sjónvørpum og øðrum tekniskum tólum og hentleikum (Petersen 2010: 239). Nógvi teirra hava frá barni av hoyrt enskt og eru, sum tekniska menningin er farin fram, so við og við byrjað at samskifta á enskum í spæli og í øðrum samanhangum. Dømi um enskt kotuskifti í Føroyum er:

(1.4.1.-1) Marilyn Monroe!...no doubt about it. Hon fór ígjøgnum so...
(Petersen 2010: 241)

12 Sí meira um ávirkanina av føroyska-danska málamótinum í Petersen (2010).

13 Kanningar vanta, sum kunnu vísa, hvussu nógvi kotuskifti verður nýtt í ymiskum aldrum og í ymiskum samanhangum í Føroyum.

(1.4.1.-2) Eg hugsaði ordla, tað er ordla sórit – Justice! I will fight justice. nei, injustice, meini eg. Justice?! Eg ordla there comes a responsibility with having a trampoline, og tað involverar tað, at mann skal hoppa, mann skal lova øðrum fólki at hoppa...

(Helmsdal 2014: 1714)

Umframt tær báðu týðiligu ávirkaninar á føroyskt (lánorð og kotuskifti) er ein triðja, víðgongdari málslig broyting, sum eg kom inn á í søguni um 4. floksnæmingarnar omanfyri undir 1.4. *Málstøðan í dag*, og hon er, at samskift verður á enskum í longri sekvensum, uttan nakað føroyskt uppibland. Summi føroysk børn og ung samskifta á enskum bæði í spæli (t.d. á telduni) og í vanligum práti sínámillum (Didriksen o.fl. 2017-18: 26). Tølini hjá Didriksen o.fl. vísa, at einans umleið ein triðingur av teimum spurdu tosa ongantíð enskt, tá tey eru saman við vinunum, og brúka ongantíð ensk orð ella tosa enskt, tá tey spæla teldu ella teldil. Restin, t.e. uml. tveir triðingar, tosar enskt í størri ella minni mun saman við vinunum og í spæli¹⁵. Spurningurin er so, um hetta er eitt fyrbrigdi, sum broytist aftur seinni í lívinum, ella um tað varir við.

So kann ein spyrja, um hesar triggjar broytingarnar (munandi fleiri ensk lánorð, føroyskt-enskt kotuskifti og longri samskifti á enskum) bera boð um eitt ávegis málskifti til enskt í Føroyum? Her er tað helst bara tann víðgongdasta broytingin, t.e. at børn og ung samskifta í longri sekvensum á enskum, sum kann bera boð um, at føroyskt móguliga er í vanda fyri einaferð at verða skift út við enskt. Hetta vendi eg aftur til seinni í brotinum.

Tey ensku lánorðini verða fyri tað mesta integrerað í málið: tey fáa kyn og verða koyrd í ymsar orðabólkar og bend samsvarandi teimum. Hendan gongdin, sum er við ensku lánorðunum, minnir á tann hátt um ávirkanina av teirri føroysku-donsku málstøðuni, har vit hava fingið nógv dansk lánorð inn í málið, uttan at vit hava skift yvir til at tosa danskt. Ensku lánorðini eru tískil ikki ein ábending um, at føroyska málið verður skift út við enskt.

Kotuskifti peikar vanliga heldur ikki á eitt málskifti. At kotuskifta er ein vanlig støða í tvímæltum samfeløgum¹⁶ (Myers-Scotton 2006: 233-234). Tá ein málnýtari kotuskiftir, so ber tað boð um, at hann dugir tvey mál so mikið væl, at hann kann skifta ímillum málini og mállærunar. At skifta ímillum føroyskt

og enskt kann gerast ein partur av vanligum samskifti hjá føroyingum, har føroyskt fyllir bróðurpartin av samrøðuni, kann ein ímynda sær. Hetta hevur eitt nú verið støðan í India í mong ár, har kotuskift hevur verið ímillum teirra og enskt (Dey og Fung 2014: 2410).

Kotuskifti *kann* tó bera boð um, at málnýtari er í fer við at skifta sítt mál út við eitt annað. Pauwels (2016: 72) sigur, at „Similarly, observation over a prolonged period of time may reveal the increased use of codeswitching, which could be a sign of LS [language shift]“. Vaksandi kotuskifti í longri tíð kann sostatt peika á, at fólk skifta til eitt annað mál. Hóast Pauwels serliga tosar um tilflytarar og teirra minnilutamál í einum samfelagi við einum øðrum ráðandi máli, kunnu hugsanirnar kanska flytast yvir á føroyska samfelagið. Føroyskt er tað ráðandi málið í Føroyum, sum tey allarflestu brúka til at samskifta við, men í heimssamfelagnum er føroyskt eitt lítið mál. Heimurin gerst alsamt minni við alheimsgerðini, og føroyska samfelagið er partur av hesari gongdini. Enskt, sum tað ráðandi málið í lötuni innan tøkni, serliga í vesturheiminum, kemur inn í føroysku heimini við internetinum og gerst ein partur av málkunneikanum hjá nógvum føroyingum. Sæð við alheimsbrillum kann føroyskt móguliga flokkast sum eitt minnilutamál, ið er undir trýsti frá enskum. Vaksandi føroyskt-enskt kotuskifti í longri tíð *kann* tí boða frá einum málskifti.

Um føroyingar skifta yvir í longri samskifti á enskum, kann tað vera tí, at føroyskt verður mett sum eitt óhóskandi samskiftismál innan ávís domeni ella um ávís evni. Og verður føroyska málið soleiðis stigmatiserað og hildið at vera lítilsvert, so er móguleiki fyri, at vit einaferð í framtíðini enda við at skifta tað út við enskt. Tí: missir føroyska málið virði sum samskiftismál innan ávís øki, so minkar týðningurin av at duga tað, og harvið kunnu foreldur og onnur føla, at tað ikki er ein so stórur tørstur á at læra næsta ættarliðið føroyskt. Enn eru tað mest nøkur børn og ung, sum til tíðir skifta yvir til enskt í spæli og práti, men heldur gongdin fram, og taka tey enska samskiftið við sær víðari í lívinum, kann talan vera um eitt ávegis málskifti. Um so onnur viðurskifti harumframt broytast t.d. tær ytru umstøðurnar, soleiðis, at vit fáa nógvar tilflytarar til Føroya, sum tosa enskt, so kann tann stóra mongdin av fólki, sum tosar enskt (tilflytarar + føroyingar, sum samskifta á enskum) leiða til eitt málskifti, sum kann henda upp á rættiliga stutta tíð. Í 5.3. *Útlitini fyri einum málskifti* verður hugleitt víðari um, hvørja málsliga ávirkan tilflytarar kunnu hava á føroyskt.

14 Eg havi gjørt undirstrikingarnar í brotinum frá Helmsdal her og í teimum brotinum hjá henni, sum eg endurgevið seinni í ritgerðini. Annars er einki broytt í stavsetingini ella øðrum.

15 Undantikið tey 3 og 4%, sum siga seg ikki vita.

16 Kotuskifti verður, sum sagt, greinað í 2.2. *Kotuskifti* og 2.2.1. *Hvi kotuskifta*.

1.5. Aðrar kanningar

Her verður víst á nakrar kanningar, sum eru gjørdar um enskt og føroyskt.

Petersen viðgjørði í 2010 føroyskt-danskt málámót og føroyingar sum føroyskir-

danskir tvímælingar. Í tí sambandinum kom hann inn á bæði føroyskt-danskt kotuskifti og føroyskt-enskt kotuskifti. Petersen vísti á, at meðan fólk í øllum aldri skifta millum føroyskt og danskt, so hoyrist enska ávirkanin og føroyskt-enskt kotuskifti í serliga stóran mun hjá yngri føyoyingum (Petersen 2010: 81, 239). Í bókini kom Petersen eisini inn á, at hugburðurin hjá føyoyingum til danskt var avslappaður og ikki neiligur (Petersen 2010: 42-43).

Jacobsen gjörði í 2012 nakrar umfatandi kanningar av tilvitaða og ótilvitaða hugburðinum hjá føyoyingum til modernað ensk importorð í føroyskum. Ein av niðurstøðunum var, at føyoyingar eru jalgari mótvegis ensku importorðunum, tá teir ikki eru tilvitaðir um mál. Hildið varð av summum, at ensk importorð eru nýtiligari innan fakmál (t.d. tøkni) enn tey tilsvarandi føroysku orðini (Jacobsen 2012a: 256-257). Sum tann fyrsti í Føroyum nýtti Jacobsen eina grímukanning til at kanna ótilvitaðan hugburð til mál.

Hjølum og Mees (2012) kannaðu førleikarnar hjá føyoyingum í enskum, og komu fram til, at føyoyingar hava líknandi úttalufeilir í enskum, sum fleiri onnur fólkasløg, sum heldur ikki hava enskt sum sítt móðurmál. Harumframt hava føyoyingar nakrar úttalufeilir, sum eru sjáldsamari enn hjá flest øðrum fólkasløgum (Hjølum and Mees 2012: 73).

Í 2014 kannaði Helmsdal talumálið hjá trimum gentum og trimum dreingjum millum 13 og 18 ár. Kanningarnar vístu, at tey ungu kotuskiftu yvir 70 ferðir millum føroyskt og enskt í upptøkunum, sum vardu yvir hálvan annan tíma til samans. Sostatt kotuskiftu hesi ungu næstan hvønn minutt. Kanningarnar vístu harumframt, at fleiri av teimum ungu kotuskiftu munandi meira, tá tey tosaðu sínámillum í mun til, tá tey tosaðu við Helmsdal. Upptøkurnar vístu, at bæði intrasententielt kotuskifti (bæði einstøk orð og oyggjar) og intersententielt kotuskifti (at kotuskift verður ímillum setningar) varð nýtt (Helmsdal 2014: 15). Greitt verður nærri frá, hvat kotuskifti er í 2.2. *Kotuskifti*.

Zieseler gjörði eina kanning av enskum navnorðum í føroyskum skriftmáli á heimasíðuni Kjak.org. Kanningin vísti, at málið inni á heimasíðuni var talumálslíknandi, og at normativt trýst næstan ikki var til staðar í hesum slagnum av teldusamskifti (Zieseler 2017: 35-36). Av somu orsök sóust nógvar kreativar loysnir, har roynt var at flætta tað enska upp í føroyskt, t.d. „markeringin av marki ímillum morfem, ad-hoc kynstillutanir og at <ð> verður sett inn í ljóðglopp o.s.fr.“ (Zieseler 2017: 36). Av tilfarinum, sum Zieseler kannaði, vísti tað seg, at ein rúgva av enskum lánum og enskum kotuskifti var í teldusamskiftinum.

Mín grímukanning minnir nakað um hana, sum Jacobsen (2012a) gjörði. Eins og Jacobsen geri eg kanningar av ótilvitaða og tilvitaða hugburðinum hjá heimildarfólkunum, sum eg knýti saman við samfelagsligum brigdlum. Fleiri munir eru tó. Høvuðsmunurin er, at eg ikki kanni ensk importorð og avloysaraorð,

men heldur kanni hugburðin til málini føroyskt og enskt og brigðið føroyskt-enskt kotuskifti. Ástøðiliga liggur mín ritgerð tætt upp at Petersen (2010) í mun til, hvussu eg greini og lýsi tvímæli og kotuskifti.

2. ÁSTØÐI

Av tí at endamálið við ritgerðini er ‘at kanna útlitini fyri einum málskifti við støði í hugburði’ verður tað í hesum partinum av ritgerðini hugt at nøkrum ástøðum sum siga nakað um mál, samfelag og hugburð. Ástøði um kotuskifti, hugburð, stereotypur, normar, málskifti og domeni verða tí greinað her. Víst verður eisini á, hvussu hesir ymisku tættirnir kunnu síggjast aftur í kanningini hjá mær. Tað fyrsta, sum eg tó fari at leggja út við, er, hvussu ein kann skilmarka, hvat eitt mál er.

2.1. Ein stutt skilmarking av máli

Netorðabókin Lexico. Powered by OXFORD (Lexico. Powered by OXFORD 2020b) lýsir mál sum ein hátt hjá menniskjum at samskifta antin munnliga ella skrivliga. Hetta verður gjørt við at nýta orð á ein skipaðan og vanabundnan máta:

1. The method of human communication, either spoken or written, consisting of the use of words in a structured and conventional way.
2. A system of communication used by a particular country or community.

Sum punkt 2. sigur, so er mál eisini ein samskiftisskipan, sum verður nýtt í einum ávísnum landi ella samfelagi.

Skilmarkingin hjá Lexico er góð, men hon er somuleiðis rættiliga breið. Hon sigur einki um, hvat skilur eitt mál frá einum øðrum. Hví eru t.d. føroyskt, danskt og enskt ymisk mál? Sbrt. Myers-Scotton eru tað tveir høvuðshættir, sum verða brúktir til at skilja mál sundur (Myers-Scotton 2006: 17). (1) Vit kunnu skilja mál sundur vegna teirra ymiska struktur (hvussu málini eru skipað og uppbyggt málsliga) og (2) vit kunnu skilja mál sundur vegna sosio-politisk viðurskifti ella tí, at tey søguliga hava verið sæð sum ymisk mál.

Tá mál verða skild sundur vegna teirra struktur, eru munirnir í teirra málsligu skipanum (fonologi, bendingarlæru, setningafrøði og orðfeingi) so stórir, at

málnýtararnir, sum tosa tað eina málið ikki skilja teir, sum tosa hitt málið. Í hesum liggur eisini, at fólk, sum skilja hvønn annan, tosa sama mál¹⁷.

Másligi struktururin er tó ikki altíð tað, sum avger, um tvey brigdi eru tvey ymisk mál. Dansk og norskt líkjast strukturelt nógv, og tað er meir enn so, at norðmenn skilja danir meir ella minni og øvugt (Myers-Scotton 2006). Tó so eru dansk og norskt tvey ymisk mál. Her hava landamørk og søga týðning. Altso søgulig og sosio-politisk viðurskifti gera tað, at dansk og norskt verða viðurkend sum tvey ymisk mál.

Viðviðkjandi málunum í mínari kanning *føroyskt, enskt og danskt*, eru tey sundurskild bæði strukturelt og sosio-politisk og søguliga. Føroyingar skilja ikki dansk og enskt bara við okkara føroysku málførleikum. Vit noyðast at læra dansk og enskt á ein ella annan hátt. Somuleiðis eru týðilig landamørk ímillum Føroyar og England, meðan Føroyar og Danmark eru hvør síni lond, tó í sama ríkisfelagsskapi¹⁸. Søguliga sæð hefur dansk verið tað almenna málið í Føroyum, men tað hefur bara verið nýtt innan nøkur ávís domeni (í kirkju, skúla, handli og fyrisiting) og ikki heima hjá vanligu føroyinginum, í haga ella á sjónum. Sí annars 1.3. *Søgan hjá føroyska málinum í stórum drøgum* um másligu søguna landanna millum.

2.2. Kotuskifti

Myers-Scotton greinar kotuskifti sum, at tvey mál verða nýtt í somu samrøðu: „the use of two language varieties in the same conversation“ (Myers-Scotton 2006: 239). Eitt dømi er (umframt hini bæði, sum eru nevnd í (1.4.1.-1) og (1.4.1.-2)):

(2.2.-1) Mítt lívsstarv er langt síðani valt, og tað er stjørnulívið, sum tónleikari, but meanwhile arbeiði eg í einum frítíðarskúla (Petersen 2010: 239)

Í hesum døminum sæst, at bæði málini (føroyskt og enskt) eru aktiverað¹⁹ hjá tí talandi, tá viðkomandi skiftir frá føroysku kotuni til ta ensku kotuna í *but*

17 Hevur tú t.d. einans lært føroyskt, so kanst tú tosa við allar føroyingar, og teir skilja teg rímiliga væl = tit tosa sama mál. Um tú hinvegin tosar føroyskt við ein dana, skilur hann teg ikki (uttan at hann hevur lært føroyskt eisini) = tit tosa tvey ymisk mál.

18 Ríkisfelagsskapurin fevnir um Danmark, Føroyar og Grønland.

19 At tey eru aktiverað, merkir at báðar mállærurnar eru tendraðar ella frá í heilanum. Tá málnýtarin evnar setningar, hevur hann atgongd til báðar mállærurnar samstundis og kann tí nýta orð og setningar úr báðum málunum í síni talu.

meanwhile. Kotuskifti er tí ikki eitt triðja mál, men tað, at skift verður ímillum tvey ymisk mál – tvær ymiskar kotur.

Ein vanlig grundregla fyri, nær talan er um kotuskifti, er, at málini verða framborin við úttalu og eftir málreglum, sum hoyra til tey ymisku málini. Í føroyskum-enskum kotuskifti verða føroysk orð framborin við føroyskari úttalu og málreglum og ensk orð framborin við enskari úttalu og málreglum, eins og dømið í (2.2.-1) vísir (Petersen 2010: 80-81). Verður tað enska framborið við føroyskari úttalu, og hevur tað føroyska bending og kyn, t.e. gongur eftir føroyskum málreglum, er talan heldur um ensk lánorð ella einnýtslán, t.d. sum í setninginum *teir eru kulir*. Lýsingarorðið *kul* verður her bent í samsvari við *teir*, og hevur tí fleirtalsbendingarendingina í kallkyni – *ir*.

Kotuskifti kann bytast sundur í *intra-sententielt* og *inter-sententielt* kotuskifti. Intra-sententielt kotuskifti er skifti millum tvey mál inni í einum setningi, og inter-sententielt kotuskifti er kotuskifti ímillum setningar. Í síni greining av kotuskifti heldur Myers-Scotton (2006: 239-241), at meðan intra-sententielt kotuskifti er veruligt kotuskifti, so er inter-sententielt kotuskifti ikki neyðturviliga tað, tí tað kann eisini verða sæð sum nýtsla av tveimum málum og ikki veruligt kotuskifti. Eins og Helmsdal (2014) so helli eg meg til tað breiðari greiningina av kotuskifti, nevnliga at kotuskifti er bæði intra-sententielt og inter-sententielt.

Intra-sententielt kotuskifti kann koma til sjóndar á ymiskan hátt. Tað kunnu vera einstøk orð inni í einum setningi, sum hoyra til eitt annað mál, eins og í útsøgnini: (2.2.-2) „Tað var eitt sórit – sórin phase, har eg hugdi eftir filmun við henni...“ (Helmsdal 2014, 23), har *phase* er á enskum, meðan restin er á føroyskum. Tað kunnu eisini vera fleiri orð úr einum øðrum máli saman í einum setningi, eins og í: (2.2.-3) „... eg eri ikki ordiliga in the loop“ (Helmsdal 2014, 26), har fyrra helvtin er á føroyskum og seinna á enskum. Tá fleiri orð eru saman, verða tey kallað oyggjar²⁰. Einstøk orð og oyggjar hoyra til *intra-sententielt* kotuskifti, tí kotuskiftið hendir inni í sama setningi (Myers-Scotton 2006: 239). Verður kotuskifti ímillum setningar, er tað *inter-sententielt* kotuskifti (Myers-Scotton 2006: 239). Dømi um inter-sententielt kotuskifti er: (2.2.-4) „It’s so funny! Eg sat og flenti so illa í áðni“ (Helmsdal 2014: 11). Talan er her um tveir setningar, hóast tað er tann sami røðarin, sum tosar út í eitt. Fyrra setningurin er á enskum og tann seinni á føroyskum.

Í míni grímukanning havi eg lagt meg eftir at gera kotuskifti, sum ein kann hoyra millum ung fólk í Føroyum í dag. Tískil havi eg bæði einstøk orð og oyggjar umframt kotuskifti ímillum setningar (t.v.s. bæði intra-sententielt og

20 Poplack og Meechan (1995) greina einans oyggjar sum veruligt kotuskifti og ikki einstøk orð.

inter-sententielt kotuskifti) við í tekstinum, sum verður upptikin og spældur av fyri heimildarfólkunum.

2.2.1. Hví kotuskifta?

Ymiskar orsaker eru til, hví fólk kotuskifta. Fyri tað fyrsta so vísir nýtsla av kotuskifti, at málnýtarin dugir so mikið væl tvey ella fleiri mál, at hann kann skifta ímillum málini og mállærurnar (Myers-Scotton 2006: 242, 250, 233-234). Tá fólk fáa nógv íkast (en. input) úr einum øðrum máli, so verður tað stundum hetta málið, sum kemur teimum fyrst til hugs, tá tey evna setningar. Fólk duga og kunnu kotuskifta, tá tey eru tví – ella fleirmælingar.

Í nøkrum førum kotuskifta fólk, tí tað eina málið hevur orð ella vendingar, sum betur lýsa tað, tey ynskja at fáa fram, enn hitt málið. Orðið ella vendingin fyllir tá ein pragmatiskan tørv (Myers-Scotton 2006: 143).

Ein onnur orsök til at kotuskifta er vegna leksikalskan tørv (Myers-Scotton 2006: 143). Tá manglar tað málið, sum viðkomandi tosar, orð, sum vísa til ávís ting ella hugtøk. Málnýtarin nýtir tí orð ella vendingar úr øðrum málum til at greiða frá og lýsa eitthvørt.

Í øðrum førum kotuskifta fólk, tí tey føla, at tey duga betur at tosa um nøkur ávís evni á einum øðrum máli enn á sínum móðurmáli (Myers-Scotton 2006: 143).

Men høvuðsorsøkin til at kotuskifta er sbrt. Myers-Scotton tað symbolska virðið, sum málini hava (Myers-Scotton 2006: 143). Orsøkin til at brúka eitt ávíst mál í einum ávísam samskifti, er at framkalla tey samfelags-sálarfrøðiligu virðini, sum verða sett í samband við tað valda málið. Hetta byggir á ta fatanina, at samfeløg hava ymisk sløg av máli, málførum og stílbrigdum, sum umboða ymisk sosial virði. Málnýtarar vita, hvørji virði verða tengd at hvørjum máli/málføri/stílbrigdi, uttan at teir neyðturviliga eru tilvitaðir um tey. Tey eru partar av innaru samskiftisligu vitanini hjá málnýtarum. Tá málnýtarar nýta enskt í síni talu, kann endamálið tí vera at fylla ein stílistiskan tørv (Andersen 2004, 30). Málnýtarar kunnu nýta ein ávísan stíl t.d. kotuskifti millum føroyskt og enskt, til at signalera okkurt um sín samleika, um hvat slag av sambandi persónarnir, sum samskifta, hava, og hvussu málnýtarin ynskir at relatera við hini í samtali (Myers-Scotton 2006: 143-145).

At nýta ymisk mál ella at nokta at nýta t.d. eitt annað mál enn sítt M1, kann eisini verða brúkt til at bera ein boðskap fram. Myers-Scotton (2006: 145-146) hevur eitt dømi um ein tannáring í eini tilflytarafamilju, sum noktar at tosa málið hjá tilflytarafamiljuni, men velur heldur at tosa tað ráðandi málið í samfelagnum, eisini við foreldrini. Foreldrini skilja tað ráðandi málið, men ynskja, at familjan nýtir sítt M1 heima. Boðskapurin hjá tannáringinum við at nokta at tosa M1,

kann vera at vísa, hvussu væl hann dugir at tosa tað ráðandi málið í samfelagnum. Men tannáringurin kann eisini velja at nýta tað ráðandi málið til at fortelja nakað um sín persón, og hvussu viðkomandi sær seg sjálvan. Boðskapurin kann vera, at tannáringurin ikki sær seg sjálvan sum knýttan at sínum etniska bólkasamleika, men sær seg meiri sum part av teirri størri mentanini og tess virðum. Um tannáringurin hinvegin nýtti sítt M1 í samskiftinum við foreldrini, kundu foreldrini tulkað tað sum eitt signal um virðing fyri ynskjunum hjá foreldrunum ella virðing fyri etniska samleikanum.

Flyta vit hesar tankarnar, um, at kotuskifti kann verða nýtt til at bera ein boðskap fram, inn í støðuna hjá teimum ungu í Føroyum, kann ein siga, at valið av máli ella brigdi (føroyskt, enskt ella føroyskt-enskt kotuskifti) signalerar okkurt um, hvussu tey síggja seg sjálvi: Hvussu tey hugsa um seg sum persón, og hvussu tey vilja verða uppfatað av øðrum í samfelagnum. Við t.d. at nýta føroyskt-enskt kotuskifti, kunnu tey eitt nú vísa, at tey síggja seg sjálvi sum ein part av einum framkomnum heimi og ynskja, at onnur hugsa um tey sum modernað, áhugaverd og tiltalandi. Eisini kann kotuskifti nýtast sum eitt signal um bólkasamleika (Garrett 2013: 11). Tey ungu kunnu t.d. vísa hvørjum øðrum og øðrum samfelagsbólki, at tey eru partur av eini ungdómsmentan.

Samanumtikið so boðar nýtsla av kotuskifti frá, at viðkomandi dugir væl eitt annað mál og tískil ofta kemur í tankar um orð og vendingar úr tí málinum fyrst. Nýtsla av kotuskifti kann eisini siga nakað um, hvussu viðkomandi hugsar um seg sjálvan, og hvussu viðkomandi relaterar við tey, hann samskiftir við, umframt at tað kann siga nakað um, hvussu hann ynskir, at hini skulu hugsa um seg. Kotuskifti virkar soleiðis bæði sum eitt amboð til at kunna greiða frá tí, ein ynskir at fáa fram, eins og tað hevur eitt sosialt og symbolskt virði.

2.3. Hvat er hugburður?

Hugburður verður av summum hildin at vera íborin. Hann verður sæddur sum ein grundleggjandi, óbroytiligur kjarni, sum ikki verður ávirkaður av kringumstøðunum, men sum liggur fastur í hvørjum einstøkum menniskja. Hendan fatanin er essentialistisk og byggir í síni víðgongdastu merking á, at hugburður ikki broytist (Jacobsen 2012a: 22).

Onnur halda hugburð vera eina samfelagsliga konstruktión, og at hann verður evnaður til í samskifti millum menniskju. Hendan fatanin er sosialkonstruktivistisk og vanlig í modernistiskum og postmodernistiskum ástøðum (Jacobsen 2012a: 22). Hesi ástøðini vísa á, at vit liva í einum søguligum og mentanarligum samanhangi, og at okkara vitan tí er tengd at mentan og søgu. Okkara heimsmynd og samleiki kundu verið øðrvísi og kunnu broytast við

tíðini. Hugburður verður somuleiðis hildin at vera broytiligur og ikki hava ein fastan kjarna.

Nýggjari kanningar vísa, at ábendingar eru um, at bæði genetiski arvurin og samfelagsliga umhvørvið hava eina ávirkan á hugburð (Garrett 2013: 22, Tesser 1993, Alford, Funk and Hibbing 2005). Eg haldi meg tó til tað, sum Garrett vísir á, at, av tí at eingi týðilig prógv enn eru um, at genetiskur arvur hevur eina beinleiðis ávirkan á hugburð, mugu vit halda okkum til, at hugburður er lærdur gjøgnum lívið (Garrett 2013: 22). Okkara hugburður verður ávirkaður av persónligum royndum og av samfelagsliga umhvørvinum, sum vit liva í. Hugburðurin til mál og tey reaktiónsmynstrini, sum fólk hava til málsigan ymiskleika í einum málsamfelag, eru tí eisini eitt produkt av sosialisering og sosialum royndum.

2.3.1. Kognitió, affektión og atburður

Ofta verður hugburður býttur sundur í tríggar partar: Ein kognitivan part, ein affektivan part og ein atburðarpart (Garrett 2013: 23). Oppenheim (1982) hevur allar tríggar partarnar við í síni lýsing av, hvat hugburður er, og hvussu hugburður kemur til sjóndar. Oppenheim (1982: 39) sigur, at hugburður er:

A construct, an abstraction which cannot be directly apprehended. It is an inner component of mental life which expresses itself, directly or indirectly, through much more obvious processes as stereotypes, beliefs, verbal statements or reactions, ideas and opinions, selective recall, anger or satisfaction or some other emotion and in various other aspects of behaviour.

Hugburður verður her lýstur sum ein partur av sinninum og mentala lívinum hjá fólki. Hóast hugburður er ótøkiligur, so er hann eitt fyrbrigdi, sum vísir seg á ymiskar aðrar hættir. Hann kann koma til sjóndar ígjøgnum, hvussu vit hugsa um eitthvørt (kognitivi parturin), hvat vit føla (affektivi parturin), og hvussu vit bera okkum at (atburðarparturin).

Hesin mátin at býta hugburð upp í tríggar partar verður nú hildin at vera nakað ivasamur (Garrett 2013: 23). Ístaðin fyri at hugsa um kognitió, affekt og atburð sum partar av hugburði, so kunnu hesi verða sæð sum orsakir og útloysarar av einum hugburði (Clare og Schnall 2005). Serliga nógv kjak hevur verið um samhangin millum hugburð og atburð. Hugburðsgranskning hevur fingið ákoyringar fyri tann at síggja til vantandi samhangin millum hugburð og atburð (Aasmundseth 2010: 8). Fleiri kanningar hava víst, at tað er lítil samhangur millum hugburð og atburð. Eitt sera kent dømi um hendan vantandi samhangin er kanningin hjá LaPiere í 1934 (LaPiere 1934). LaPiere

fylgdi í tvey ár einum kinesiskum pari, sum ferðaðist í USA. Tey gistu á 66 ymsum hotellum og líknandi støðum og ótu úti á 184 ymiskum matstovum og kaffistovum. Bara eina ferð var teimum noktað tænastru. Seks mánaðir seinni sendi LaPiere spurnabløð út til øll støðini, sum parið hevði verið á, har hann m.a. spurdi, um teirra fyrirtøka tók ímóti gestum, sum vóru av kinesiskum uppruna. Yvir 90% av teimum 184, sum svaraðu (bæði støð, har tey høvdu etið og/ella gist), søgdu 'nei', at tey tóku ikki ímóti gestum av kinesiskum uppruna. Atburðurin samsvaraði altso ikki við hugburðin, sum tey luttakandi søgdu seg hava. Hóast hetta er eitt áhugavert úrslit, so er spurningurin, hvussu nýtiligt tað er, tí sum LaPiere vísti á, so eru spurnabløð ikki góð amboð til at vísa á sosialar hugburðir. Her kundi tað ivaleyst verið áhugaverdari at kanna teirra ótilvitaða hugburð á onkran hátt.

Vitanin um, at tað ikki altíð er samsvar millum tann hugburðin, sum fólk siga seg hava, og tann atburðin, sum tey hava, er eisini viðkomandi innan mál. Tann tilvitaði hugburðurin, sum kemur til sjóndar, eitt nú í mínari kanning, er ikki neyðturviliga hann, sum sæst aftur í málnýtsluni hjá fólki: hvussu fólk veruliga tosa.

2.3.2. Tilvitaður og ótilvitaður hugburður

Í summum samhangum er tað nýtiligt at skilja ímillum tilvitaðan og ótilvitaðan hugburð (Garrett 2013: 43). Tilvitaði hugburðurin hjá fólki er tann, sum fólk siga seg hava, tá tey verða spurd beinleiðis um hann. Tá síggja vit ofta, at tey taka undir við teimum meiningunum og hugburðunum, sum eru í tráð við tann ráðandi diskursin í samfelagnum. Við at spyrja óbeinleiðis spurningar, kann ein hinvegin royna at koma fram at ótilvitaða hugburðinum hjá fólki. Ótilvitaði hugburðurin hjá fólki kann vera, at teimum dámar betur ein annan málburð enn tann, sum samsvarar við tann ráðandi diskursin í samfelagnum ella tann, sum málmyndugleikarnir mæla til.

Tá ið talan er um málbroytingar, heldur Kristiansen (2009), sum tekur støði í kanningum av málbroytingum í Danmark, at málbroytingar eru stýrdar av ótilvitaðum virðum, heldur enn teimum tilvitaðu virðunum, sum heimildarfólkini kunnu útrykkja (Garrett 2013: 43). Júst av hesi orsök er tað sera áhugavert og spennandi at kanna ótilvitaða hugburðin hjá fólki, og hvørji virði tey ótilvitað hava. Av tí at málbroytingar væntandi eru meiri stýrdar av ótilvitaðum hugburði, kann ein úrleiða, at úrslitini av ótilvitaðu hugburðskanningini eru meiri eftirfarandi og álitandi at brúka til at siga nakað um málsligu gongdina í Føroyum, enn úrslitini av tilvitaðu hugburðskanningini. Tilvitaða hugburðskanningin kann antin stuðla uppundir úrslitini av grímu-kanningini ella vísa ein annan veg.

Hugburður kann ávirka, hvussu vit fata taluna hjá øðrum, og hvussu vit evna okkara egnu (Garrett 2013: 21, Hymes 1971). Vit kunnu halda, at ein persónur er soleiðis ella soleiðis, grundað á okkara hugburð til hansara málburð. Vit kunnu eisini royna at laga okkara talu til ein samtekst við at nýta ein ávísan stíl, og vit kunnu tillaga okkara málburð við tí endamáli at fáa ávísar afturmeldingar frá øðrum. Vit kunnu stremba eftir at vera fatað sum vinarlig, klók, at hoyra til ein ávísan bólki, sum ágrýtin, sum tann besti til okkurt arbeiði o.s.fr. (Garrett 2013: 21-22, Coupland 2007).

Hugburðurin hjá teimum ungu í kanningini kann móguliga vísa, hvat mál er hægst í metum, tá ung samskifta sínámillum, ella um eingin munur er á, um føroyingar tosa føroyskt, enskt ella kotuskifta ímillum føroyskt og enskt.

2.3.3. Míni spurnabløð í mun til affektiión, kognitiión og atburð

Spurningarnir í míni grímukanning ala í flestu førum fram eitt svar av affektivum slagi. Eitt nú skulu heimildarfólkini meta um, hvussu áhugaverdur, dámligur og tiltalandi tann eini upplesarin ljóðar. Her kann tann affektivi hugburðurin koma til sjóndar í og við, at argumentið handan svarið kann vera, at upplesarin *ljóðar so fittur, stuttligur* o.s.fr.

Summir av eginleikunum leggja móguliga upp til eitt kognitivt grundað svar. Eitt dømi kundi verið, tá heimildarfólkini skulu meta um, hvussu modernaður upplesarin ljóðar. Heimildarfólkini hava kanska upplivað, at tað mest eru ung, smart fólk, sum kotuskifta ella tosa enskt og mest vaksin og eldri fólk, sum tosa føroyskt uttan enskt uppíbland. Um heimildarfólkini so hoyra upplesaran tosa enskt ella nýta føroyskt-enskt kotuskifti og meta hann at ljóða modernaðan, kann svarið vera grundað á royndirnar og vitanina hjá heimildarfólkunum.

Kanningarnar hjá mær vísa ikki, hvussu hugburður sæst aftur í atferð. Um eg ynskti at kanna hendan partin, hevði eg eitt nú kunnað fylgt nøkrum heimildarfólkum í teirra dagligdegi. Hetta hevði heilt víst verið áhugavert og kunnandi í mun til svarini, sum heimildarfólkini geva í mínum kanningum. Tað ber tó ikki til vegna pláss – og tíðartrot og má bíða til eina aðru ferð.

Eftir at hava svarað grímukanningini fingi heimildarfólkini eitt spurnablað afturat. Hetta spurnablaðið kannaði m.a. tilvitaða hugburðin til føroyskt, enskt og danskt. Hugburðsspurningarnir ólu í høvuðsheitum fram eitt affektivt grundað svar. Spurt varð, hvat tey hildu um ymiskt t.d.: „Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt?“, og heimildarfólkini skuldu so svara út frá setninginum *Eg hevði hildið tað vera: /sera gott/, /gott/, /eg hevði einki havt ímóti tí/, /bæði gott og keðiligt/, /keðiligt/, /sera keðiligt/*. Setningurin legði upp til, at svarað varð út frá kenslunum, also út frá affektiión – hvussu teimum hevði dámt ymiskt.

2.4. Stereotypur

Sbrt. Hogg og Abrams (1999: 20) royna vit at skilja heimin, vit liva í, við at umskipa okkara vitan í yvir – og undirbólkar. Hendan umskipanin í bólkar nevnist *sosial kategorisering*. Kategorisering leiðir til, at vit fáa stereotypiskar fatanir av fólk, t.v.s. at vit fáa nakrar almennar, generaliserandi hugsanir um fólk. Hogg og Abrams (1999: 65) siga soleiðis um stereotypur:

Stereotypes are generalizations about people based on category memberships. They are beliefs that all members of a particular group have the same qualities, which circumscribe the group and differentiate it from other groups.

Vit skipa also heimin í bólkar av fólk, sum vit halda hava nøkur felags eyðkenni. Fólkini í hesum bólkinum eru ein ávís stereotypa, meðan fólkini í einum øðrum bólki, eru ein onnur stereotypa.

Tá vit hoyra fólk tosa, gera vit okkum myndir av teimum. Vit ímynda okkum, hvussu tey munnu vera; hvussu teirra persónsmenska er, og hvørjar dygdir og færleikar tey hava (Hudson 1999: 206, Jacobsen 2012a: 47). Hudson (1999: 206) sigur, at ein kann døma fólk út frá málnýtsluni, uttan mun til hvat innihaldið er í tí, tey siga:

One person can draw conclusions about another person's character and abilities simply on basis of how that person speaks, regardless of the content of what they say.

Vit ímynda okkum, at ein persónur við hesum ella hasum málburðinum er upp á hendan ella handan mátan. Út frá málburðinum kunnu vit also hugsa um fólk sum eina *sosiala typu* (Jacobsen 2012a: 47). Sosialar typur, 'typa av fólk', eru m.a. ítróttarfólk, námsfrøðingar, sjómenn, baptistar, kirkjufólk o.s.fr., har vit kunnu hugsa t.d. at „hatta ljóðar sum ein typiskur sjómaður“. Hvør einstøk prototypa hevur nøkur (lyndis)eyðkenni, eitt nú klók ella dámlig, sum vit meta antin jaliga ella neiliga. Um nógv fólk hava nøkur av hesum eginleikunum til felags, er talan um *sosialar stereotypiir* (Jacobsen 2012a: 47).

Tá vit hoyra ein persón siga okkurt, kunnu vit ímynda okkum ymiskt um persónin, av tí at vit flokka hann til onkra ávís stereotypu, og fólk, sum hoyra til hesa ella hasa stereotypuna eru soleiðis og soleiðis. Á henda hátt flyta vit okkara fordómar um stereotypuna yvir á einstaklingin. Hetta gera vit, tí vit, sum eg byrjaði við, royna at skilja heimin við at umskipa okkara vitan í bólkar – í sosialar kategoriir. Um vit koyra ein einstakling í ein bólki, eina kategori, verða stereotypiirnar í hesari kategoriini ferdar yvir á einstaklingin (Hogg og Abrams 1999: 73). Og soleiðis royna vit at gera okkum myndir av fólk, sum vit hoyra (ella síggja).

Tá vit hoyra fólk brúka ávís orð, ávís málføri, ella sum í mínum føri føroyskt, enskt ella føroyskt-enskt kotuskifti, so hugsa vit ymiskt um málnýtaran og kunnu halda persónin ljóða áhugaverdan, modernaðan, ríkan o.s.fr. Vit knýta málbúrðin at onkrari stereotypu, sum vit hava gjørt okkum av fólki við hasum málinum/brigdinum, og geva tí persóninum eginleikar og lyndiseyðkenni, sum vit halda hoyra til stereotypuna. Í mínari grímukanning verður tað áhugavert at síggja, um eitt ávíst mál ella brigdi verður bundið saman við nøkrum ávísnum lyndiseyðkennum, og um heimildarfólkini halda, at fólk, sum tosa føroyskt, eru ein stereotypa, fólk, sum tosa enskt, ein onnur, og um fólk, sum kotuskifta millum føroyskt og enskt, eru ein triðja stereotypa.

2.5. Normar

Normar eru hugsanir hjá einstaklinginum um, hvørja atferð hann heldur, at hini í bólkinum vænta av sær (Jacobsen 2012a: 25). Sandøy (2003: 172) sigur, at normar eru "... ei tru hos individet om kva som er forventet i kollektivet", og at „normer er kollektive mønster for atferd“. Normar ávirka sostatt, hvussu vit bera okkum at í ymiskum samanhangum; hvat vit siga ella ikki siga, og hvat vit gera ella ikki gera.

Normar eru sum oftast ótilvitaðir, ósjónligir og verða tiknir fyri givið (Mæhlum 2008: 90). Teir eru óskrivaðar reglur um, hvussu vit skulu háttá okkum í ymiskum støðum í sosiala lívinum (Jacobsen 2012a: 25). Reglurnar eru tó ikki fastlæstar, tí normarnir fyri, hvat hóskilig atferð er, broytast alla tíðina. Ein kann taka eitt dømi frá føroysku Fólkakirkjunum, har tað fyrr var normurin, at eingin klappaði eftir eina framfærslu í kirkjunum, meðan tað í dag mangan verður klappað.

Eisini innan mál eru normar. Vit hava normar fyri meiningar (*hvat vit siga*), málvariación (*hvussu vit siga eitthvørt*) og hugburð (*hvat vit leggja dent á*) (Jacobsen 2012a: 25). Tað er also eitt samband millum normar, meiningar, málvariación og hugburð. Mæhlum (2003: 93) vísir á, at hugburður endurspeglar ofta ávís sosial og mentanarlig mynstur í einum samfelag. Ein kundi eisini sagt soleiðis, at hugburðir avdúka ofta galdandi samfelagsnormar. Normar ávirka also, hvønn hugburð vit hava, tá vit verða spurð um mál og málsligar spurningar. Eisini kunnu normar hjálpa okkum við at stýra okkara málsligu valum og stýra hvørjum av teimum málsligu brigdunum, okkum dámar betur enn onnur. Vit gera alla tíðina málslig val, og tískil ávirka okkara normar okkum hvønn dag (Jacobsen 2012a: 25).

Tá ungdómar kotuskifta ella tosa føroyskt ella enskt, peika hesi málsligu valini á, hvørjir normar eru galdandi millum ung. Normurin kann t.d. vera, at

enskt skal hoyrast á ein ella annan hátt í málnýtisluni, um tann ungi málnýtarin ynskir at passa inn millum hinar ungu málnýtaranar ella ynskir at verða sæddur sum partur av einum ungdómsbólki. Ein kann gita sær til, at enskt verður sett í samband við at vera modernaður, smartur, stuttligur, næmur og áhugaverdur – eginleikar, sum ein kann hugsa eru høgt í metum hjá ungum fólki.

Ymiskir normar eru galdandi í ymiskum sosialum støðum (Jacobsen 2012a: 26). Málnýtarar tillaga vanliga sítt mál eftir tí norminum, sum er galdandi í teirri ávísu støðuni. Tá fólk samskifta við myndugleikar ella persónar, sum eru hægri uppi í sosiala tignarstiganum, enn tey sjálvi eru, brúka tey ofta málsligar formar, sum hava høga, opna (en. overt) tign (Jacobsen 2012a: 26). Tað verður kallað *opið* og *fjalt*, alt eftir, um formurin hevur tign í almenna rúminum ella í privata rúminum. T.d. kunnu næmingar, sum tosa við sín føroysktlærara, royna at tosa so væl, sum teir megna, út frá einum normi um eitt 'reint' og 'óblandað' føroyskt mál. Teir laga seg tá til tann opna normin, sum hevur opna prestisju. Málnýtarar eru nevnliga vanliga tilvitaðir um opna normin. Teir kenna tí og kunnu tosa tilvitað um nógv av teimum orðunum ella formunum, sum tann almenni málmyndugleikin mælir teimum til at nýta (Mæhlum 2008: 96).

Hinvegin brúka fólk vanliga aðrar málsligar formar, sum umboða samanhald, tá tey tosa við familju, vinir, starvsfelagar o.s.fr. (Jacobsen 2012a: 26). Tá kunnu eitt nú lánorð og kotuskifti verða nýtt, sum kunnu vera við til at styrkja og viðlíkahalda samanhaldið millum persónarnar. Summir bólkar skifta enntá fullkomiliga yvir til at tosa enskt, tá teir eru saman. Hesir málsligu formarnir hava ofta eina fjalda (en. covert) tign og verða settir í samband við integritet og álit. Málnýtarar eru ofta ótilvitaðir um hin fjalda normin (Jacobsen 2012b: 129-130).

Kanningarnar hjá Helmsdal (2014) vísa væl, hvussu málnýtarin nýtir ymsar formar, alt eftir hvønn hann tosar við. Tá heimildarfólkini í kanningini hjá Helmsdal tosaðu saman sínámillum, nýttu tey nógv meiri kotuskifti, enn tá Helmsdal tosaði við tey ein og ein (Helmsdal 2014: 18). Helmsdal varð helst sett í samband við eitt slag av málmyndugleika, og heimildarfólkini tillagaðu seg tí tann almenna prestisjuformin við at nýta ein málbúrð, sum hevði høga, opna tign (í hesum førinum = lítið og einki kotuskifti). Tá heimildarfólkini tosaðu saman uttan Helmsdal, var tað týðningarmiklari fyri tey at varðveita samanhaldið sínámillum. Tá nýttu tey ein málbúrð, sum hevði fjalda tign og styrkti samanhaldið (í hesum førinum = meiri kotuskifti).

Í grímukanningini verður tað áhugavert at síggja, um nakar munur er á, hvat mál ella brigdi hevur hægstu tign, tá ung fólk práta saman. Ótilvitaði hugburðurin hjá heimildarfólkunum kann vísa á, hvør tann ráðandi normurin er í tilíkkum støðum.

2.6. Málskipti

Tá málnýtarar koma í samband við eitt annað mál, eru trý tey vanligastu úrslitini av málamótinum hesi (Myers-Scotton 2006: 68):

- 1) málnýtarar varðveita sítt fyrsta mál (M1) og læra ikki tað næsta málið (M2).
- 2) málnýtarar læra M2 sum eitt eyka mál og varðveita bæði M1 og M2.
- 3) málnýtarar læra M2 sum eitt eyka mál, sum síðani tekur plássið hjá M1 og verður teirra høvuðs – (og vanliga teirra einasta) mál.

Útviklingin í 3) kann í nøkrum førum fara fram innan lívstíðina hjá einum persóni. Hetta er oftani, tá ið fólk flyta til eitt annað land ella stað, har eitt annað mál enn teirra M1 er ráðandi. Vanliga tekur eitt skifti til M2 tó minst trý ættarlið, áðrenn málið er fullkomiliga skift út við tað nýggja (Myers-Scotton 2006: 68).

Hóast tey trý vanligastu úrslitini av málamóti, sum eg nevndi omanfyri, í høvuðsheitum eyðmerkja fólk, sum flyta til eitt stað, har teirra M1 er eitt minnilutamál, so kann tað vera áhugavert at seta føroyingar í Føroyum í hasi trý punktini. Føroyingar eru í lötuni á 2) og hava verið tað leingi. Vit læra danskt og enskt (umframt onnur mál) og varðveita samstundis okkara M1, føroyskt. Tað, sum er áhugavert, er, um vit sum samfelag eru í ferð við at flyta okkum yvir í 3). Tað kundi enska samskiptið hjá børnum og ungum og *møguliga* føroyska-enska kotuskiptið kanska verið ein ábending um.

Í dagsins framkomna, alheimsgjørda heimi er móguleikin fyri at gerast tvímælingur sera stórur. Myers-Scotton (2006: 68-69) sigur tað í dag vera torført at standa í móti at gerast tvímælingur. Um samfelagið rundan um ein tosar eitt annað mál, enn ein sjálvur ger, og um hetta málið er máttmikið, t.e. at tað m.a. hevur tign og nógvar málnýtarar, so eru ikki bara útlitini fyri at gerast tvímælingur stór, men tá er eisini móguleiki fyri, at ein *skiftir* til M2, stórur. Hetta sæst týðiliga, tá ið tilflytarar flyta í lond/øki, har eitt annað mál er máttmiklari enn teirra egna (Myers-Scotton 2006: 68, Pauwels 2016: 92).

Viðurskipti, sum kunnu hava nakað at týða fyri, um eitt mál verður varðveitt ella skift út, eru m.a. hugburður til fólkabólkin og málið, trúskapur til fólkabólkin og málið, sundurbýti av bygd-býi, landafrøði, munir millum ættarlið og stættir, kyn, átrúnaður, gifta (gifta innan/uttan fyri fólkabólkin), domeninýtsla (*hvørji* mál verða nýtt *hvar*) og í hvønn mun stovnar stuðla málinum (t.d. um M1 er eitt fak í skúlum, og um undirvíst verður á málinum) (Myers-Scotton 2006: 69, Pauwels 2016: 83, 90). Harumframt eru eisini onnur viðurskipti so sum økonomiur, altso um tað økonomiskt (ikki) loysir seg at tosa málið, og viðurskipti so sum mongd av málnýtarum, altso um tað eru nóg nógvir málnýtarar, sum tosa M1, til at tað framvegis verður hildið á lívið. Verður mongdin av føroyingum, sum tosa

føroyskt, ov lítil í mun til teirra, sum t.d. tosa enskt í Føroyum, kann tað elva til eitt rættiliga skjótt málskipti. Hetta kann eitt nú henda, um nógvir tilflytarar koma til Føroya, sum velja at tosa enskt, heldur enn at læra seg føroyskt. Tað kritiska talið tykist at vera ein triðingur (Thomason og Kaufman 1991: 122, Knooihuizen 2010: 96-97). T.v.s. at, um tilflytararnir, sum tosa enskt, telja ein triðing av samlaða fólkatalinum, so gerst tað ikki so neyðugt hjá teimum at læra føroyskt, og so verða tey føroyskttalandi meir ella minni noydd til at skifta til enskt, vilja tey samskipta við tey enskttalandi. Um hesin triðingurin av tilflytarum kemur inn í øll lögini av samfelagnum, t.v.s., at tilflytararnir eru prestar, embætismenn, handilsmenn, handverkarar, sjómenn, landbúnaðarmenn, lækna, námsfrøðingar o.s.fr., verður tað skjótt einki yrki ella domeni, har føroyingar ikki koma í samband við enskttalandi fólk. Um tilflytararnir eisini giftast føroyingum, er enn størri orsök hjá føroyingum til at brúka málið hjá tilflytarunum, ynskja teir at samskipta við sínar enskttalandi familjulimir, sum ikki hava lært seg føroyskt. Hava vit harafturat fleiri føroyingar, sum samskipta á enskum frammanundan, so eru teir við til at seta enn meiri ferð á eitt málskipti.

Knooihuizen, sum hevur granskað málskiptið í Hetlandi, vísir á, at í 1600 talinum var ein stór innrás av skotum í Hetlandi (Knooihuizen 2010: 96-97). Skotarnir komu inn í øll samfelagslögini og giftust eisini hetlendingum. Hetta bar við sær, at hetlendingar upp á stutta tíð skiftu frá at tosa norn til at tosa enskt.

Knooihuizen sigur, at mongdin 'ein triðingur' kann kanska verða sett upp í eitt roknistykki, sum vísir, hví júst hendan mongdin er kritisk (Knooihuizen 2010: 97). Hann tekur støði í norn og skotskum, men eg fari at skifta tey út við føroyskt og enskt. Um 70% av fólkinum tosar føroyskt, og 30% tosar enskt, og tað vanliga í fleirmálsligum støðum er, at samrøðuluttakararnir tosa enskt, so er móguleikin fyri, at tvey tilvildarlig fólk, sum hittast 'á gøtuni', fara at tosa føroyskt $70\% \times 70\% = 49\%$, altso undir helvtin. Sagt øðrvísi; telja enskttalandi tilflytararnir ein triðing, og síðvenja er, at føroyingar tosa enskt í fleirmálsligum støðum, so er tað yvir 50% móguleiki fyri, at tvey tilvildarlig, sum hittast, fara at tosa enskt saman.

Samanumtikið eru sostatt sera nógv ymisk viðurskipti, sum kunnu virka við til, at eitt mál verður skift út við eitt annað. Tað er tó umráðandi at hava í huga, at tað er eingin samanseting av nøkrum ávísimum faktorum, sum heilt víst førir til, at málið verður skift út (Myers-Scotton 2006: 69). Tá ið talan er um málskipti kunnu nakrir faktorar saman í einum samfelag leiða til eitt málskipti, meðan somu faktorar í einum øðrum samfelag ikki leiða til málskipti. Tá ið tosað verður um málskipti, er talan sostatt um móguleikar og ikki endaligar forsagnir.

Vegna pláss – og tíðartrot fái eg ikki lýst og kannað allar tættirnar, sum kunnu elva til málskipti/málvarðveitslu. Eg havi tí í kanningini valt at kanna tættirnar

hugburð til føroyskt og enskt (umframt nakað av hugburði til danskt í seinna spurnablaðnum) og *domeni* (*hvørji mál* heimildarfólkini nýta *hvar*).

2.7. Domeni

Fishman (1972) heldur, at í fleirmálsligum samfeløgum er tað ikki tilvildarligt, hvørji mál verða nýtt á teimum ymisku domenunum, men at normar o.a. stýra valunum. Domenini endurspeгла tað samfelagið, ein er partur av, og tí er eingin endaligur listi av domenum. Fishman nevnið domenini familja, vinir, átrúnaður, skúli/útbúgving og arbeiði.

Málini, sum verða nýtt á teimum ymisku domenunum, eru ikki læst fóst, men kunnu verða skift út við onnur mál, og tá er talan um domenitap (en. domain loss). Unn Røyneland sigur soleiðis um málsligt domenitap, at tað er: „et sprog, som taber brugsområder inden for visse dele af samfundslivet til et andet og stærkere sprog“ (Røyneland 2003: 164-165). Mál kunnu altso missa síni domeni, tí at onnur sterkari mál koma í staðin.

Tess fleiristaðni føroyskt verður nýtt, tess betri eru móguleikarnir fyri, at føroyska málið verður varðveitt. Verða onnur mál nýtt, so minkar týðningurin av at duga føroyskt. Um føroyskt gerst lítilsvert, t.e., at tað m.a. verður hildið at vera eitt óhóskandi samskiptismál innan ávís øki ella evni, so kann hetta minka um hugin og viljan hjá føroyingum til at læra børn síni føroyskt.

Í míni kanning spyrji eg um, hvat mál heimildarfólkini nýta ‘heima’, ‘við familju’, sum ikki býr heima’, ‘við makan’, ‘í skúla’, ‘til arbeiðis’, ‘við vinfólk’, ‘í ítrótti/ítrivi/áhugamálum’, ‘á netinum’, ‘úti á gøtuni/í handlum o.tíl.’ og ‘í kirkju/samkomu’. Eg kanni sostatt tíggju domeni. Summi domeni fella móguliga saman hjá nøkrum av heimildarfólkunum. T.d. eru heimið og makin sama domenið hjá teimum heimildarfólkunum, sum búgva saman við makanum, og ítróttardomenið og vinfólkadomenið kunnu eisini fella saman hjá summum heimildarfólkum.

Í 5.3. *Útlitini fyri einum málskipti* leggi eg serliga stóran dent á familjudomenið, sum er ein hornasteinur í varðveitsluni av einumhvørjum máli (Pauwels 2016: 90-91). Um familjan ikki megnar at geva málið víðari til næsta ættarlið, so eru móguleikarnir fyri, at málið verður varðveitt, minkaðir í sera stóran mun.

3. HÁTTALAG

Í hesum partinum av ritgerðini verður greitt frá háttalagnum í kanningunum. Tvey ymisk háttaløg verða nýtt. Tað eina er ein grímukanning, sum er eitt óbeinleiðis háttalag og verður í málvísindum brúkt til at kanna ótilvitaðan hugburð til mál. Heimildarfólkini vita av, at teirra hugburður verður kannaður, men tey vita ikki, at tað er hugburðurin til mál/máslig brigdi, sum verður kannaður, og tískil er tað eitt óbeinleiðis háttalag (Garrett 2013: 41). Hitt seinna háttalagið, sum verður nýtt, er beinleiðis. Heimildarfólkini fáa eitt spurnablað við nøkrum spurningum um teirra hugburð til mál.

Grímukanningin varð ment í 1960 av Lambert og øðrum (Hudson 1999: 212). Í einari grímukanning hoyra heimildarfólkini vanligu sama tekst verða lisnan upp nakrar ferðir, har tann eini og sami upplestarin lesur upp við ymiskum t.d. málførum, stílbrigdum ella málum (Garrett 2013: 41). Hetta slagið av grímukanning verður kallað ein *matched guise technique*. Heimildarfólkini skulu ikki vita av, at tað er tann sami upplestarin, sum lesur upp á upptøkunum. Lítil og eingin munur skal vera á upplestrunum, soleiðis at høvuðsmunurin millum upplestrarar skal vera tað brigdið, ein kannar. Heimildarfólkini skulu so út frá upplestrunum meta um, hvat tey halda um persónin, sum lesur upp. Meta heimildarfólkini upplestaran ymiskt, verður tað tulkað sum, at málið hevur eina ávirkan á hvønn hugburð, heimildarfólkini hava til upplestaran.

Eitt annað slag av grímukanning er ein *verbal guise technique* (Garrett 2013: 41-42, 229). Háttalagið er hitt sama, men í verbal guise teknikkunum eru tað *ymisk* fólk, sum lesa upp tað málið ella másliga brigdið, sum er natúrligt hjá teimum.

Mín grímukanning hoyrir til tað fyrri slagið av grímukanning, har tann sami upplestarin lesur bæði tann føroyska og enska tekstin og eisini tann við kotuskiftinum.

3.1. Háttalagið í mínari grímukanning

3.1.1. Tað, sum er øðrvísi við mínari grímukanning

Mín grímukanning hevur sama grundarlag sum vanligu grímukanningin (*matches guise technique*), nevnliga at upplestarin er hin sami uttan mun til mál og brigdi. Hetta byggir á tankan um, at heimildarfólkini ikki skulu vera

ávirkað av viðurskiftum so sum raddleguni (taluhædd o.a.) í teirra døming av upplesaranum. Hóast mín grímukanning er sum ein vanlig grímukanning, so eru tó nakrir munir.

Ein munur er, at heimildarfólkini ikki hoyra eitt fólk lesa upp í senn, men at tey í staðin hoyra ein bólk, ein mann og tvær kvinnur, práta saman. Heimildarfólkini skulu tó einans meta um dreingjaupplesaran (hereftir verður hann bara nevndur *upplesarin*) og ikki hinar báðar kvinnurnar, sum eisini eru við á upptøkunum²¹.

Ein annar munur er, at heimildarfólkini einans hoyra *eina* upptøku og ikki fleiri, sum annars er vanligt í grímukanningum. Í míni grímukanning hoyra nøkur heimildarfólk eina upptøku, har upplesarnir práta saman á føroyskum; nøkur onnur heimildarfólk hoyra eina upptøku, har upplesarnir práta saman á enskum; og uppaftur nøkur onnur hoyra eina upptøku, har upplesarnir kotuskifta ímillum føroyskt og enskt. Heimildarfólkini hava harvið ikki móguleika at samanbera upptøkurnar, men mugu meta um ta einu upptøkuna, sum hon er í sjálvum sær.

Orsakerirnar til, at eg havi valt at gera hesar tillagingarnar við vanligu grímukanningini, kann ein lesa um í 3.3.1.1. *Óbeinleiðis háttaløg. Grímukanningin.*

3.1.2. Hvussu bólkarnir eru skipaðir

Heimildarfólkini eru býtt sundur í triggjar sambæriligar bólkar. Ein bólkur skal meta um upplesaran, tá hann tosar føroyskt. Ein annar bólkur skal meta um upplesaran, tá hann tosar enskt. Hin triði bólkurin skal meta um upplesaran, tá hann kotuskiftir millum føroyskt og enskt. Hetta háttalagið, at ymisk fólk meta um ymisk mál/brigdi, er roynt fyrr, sí eitt nú bretsku kanningina hjá Brown, Giles og Thakerar (1985), donsku kanningina hjá Kristiansen (1991) og ta norsku hjá Haugen (2004).

Hvørt heimildarfólk fekk eitt samleikanummar. Tey, sum mettu um upplesaran, tá hann tosaði føroyskt, itu árarar: 1.a, 2.a, 3.a o.s.fr. Tey, sum mettu um upplesaran, tá hann kotuskifti, itu b'arar: 1.b, 2.b, 3.b o.s.fr. Tey, sum mettu um upplesaran, tá hann tosaði enskt, itu c'arar: 1.c, 2.c, 3.c o.s.fr.

Síðani býtti eg hvønn bólk sundur í tveir royndarbólkar, sum eg kundi samanbera. Í øðrum royndarbólkinum, royndarbólki 1, eru næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Í hinum royndarbólkinum, royndarbólki 2, eru næmingar, sum taka eina gymnasiala ella hægri útbúgving. Talva 1 vísir, hvussu bólkarnir eru skipaðir:

21 Allir triggir upplesarnir samskifta við sama máli ella brigdi, hóast heimildarfólkini bara skulu meta um dreingjaupplesaran. T.v.s. at tá heimildarfólkini skulu meta um, hvat tey halda um upplesaran, tá hann tosar enskt, so tosa hinir báðir upplesarnir eisini enskt.

Talva 1: Heimildarfólkini skipað í bólkar

	Upptøka 1: Føroyskt		Upptøka 2: Enskt		Upptøka 3: Føroysk-enskt kotuskifti	
Royndar-bólkur 1	Næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Mansdominerað yrki ²²	Næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Kvinnu-dominerað ²³ yrki	Næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Mansdominerað yrki	Næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Kvinnu-dominerað yrki	Næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Mansdominerað yrki	Næmingar, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving. Kvinnu-dominerað yrki
Royndar-bólkur 2	Næmingar, sum taka eina gymnasiala ella hægri útbúgving ²⁴		Næmingar, sum taka eina gymnasiala ella hægri útbúgving		Næmingar, sum taka eina gymnasiala ella hægri útbúgving	

Í alt eru 12 flokkar: seks flokkar í royndarbólki 1 og seks í royndarbólki 2. Hvørt mál ella brigdi verður mettt um av fyra flokkum: tveimum flokkum, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving og tveimum flokkum, sum taka eina gymnasiala ella hægri útbúgving.

3.1.3. Hugburðskanningarnar

Hugburðskanningarnar hjá mær fella innan fyri samfelagsmálvísindaliga økið, har mál og samfelag verða knýtt saman. Við spurningunum um kyn, aldur, útbúgving o.s.fr. kann eg knýta hugburðin hjá heimildarfólkunum saman við samfelagsligum brigdlum. Á henda hátt ber til at vísa á, um nakar samanhengur er millum hugburð til mál og samfelag.

Háttalagið er kvantitativt í báðum kanningunum. Sostatt ber til at arbeiða statistiskt við tølunum og úrslitunum, sum kanningarnar vísa. Hóast kanningarnar eru kvantitativar, so ynskti eg at gera rúm fyri einum kvalitatívum ísletti, og gav tí heimildarfólkunum høvi til at skriva viðmerkingar.

Heimildarfólkini fingi tvey sett av spurnabløðum. Fyrra spurnablaðið var partur av grímukanningini og kannaði ótilvitaðan hugburð til føroyskt, enskt og

22 Í hesum flokkunum eru mest sum allir næmingarnir, um ikki allir, mannfólk. Næmingarnir ganga á timurbreytini, el-breytini og metallbreytini.

23 Í hesum flokkunum eru mest sum allir næmingarnir, um ikki allir, konufólk. Næmingarnir ganga á hárbreytini, lesa klædnaatstøði ella tilvirkisatstøði.

24 Í hesum flokkunum eru bæði kynini rímiliga væl umboðað. Næmingarnir, sum taka eina gymnasiala útbúgving, ganga á hugbreytini, búskaparbreytini og fyrireikingarbreytini (HF). Næmingar, sum taka eina hægri útbúgving, lesa innovatió og íverksetan, marknaðarførslubúskap og framleiðslutøkni.

føroyskt-enskt kotuskifti. Seinna spurnablaðið kannaði tilvitaðan hugburð til føroyskt, enskt, føroyskt-enskt kotuskifti og danskt, umframt domeninýtsluna av málunum. Í hesum spurnablaðnum vórðu heimildarfólkini somuleiðis biðin um at svara nøkrum spurningum um kyn, aldur, útbúgving o.s.fr.

3.1.4. Heimildarfólk

Samfelagsbólkurin, sum varð kannaður, vóru ungir føroyingar. Fyri at koma í samband við so nógv ungar føroyingar sum gjørligt innan stutta tíð, valdi eg at fara á Føroya størsta útbúgvingarstovn Glasir. Á Glasi luttóku 146 av teimum yvir 1500 næmingunum, sum ganga har. Næstan øll heimildarfólkini, 87,17%, vóru ung fólk millum 16 og 29 ár, harav bróðurparturin, 91 fólk, vóru 16 til 19 ár, og 38 fólk vóru í 20unum. Nøkur av teimum, sum luttóku í kanningini vóru millum 30 og 55 ár, men tey taldu einans 12,16% (= 12 fólk). Eitt heimildarfólk upplýsti ikki aldurin. Miðalaldurin fyri tey 145, sum upplýstu aldur, var 21,6 ár.

Útbúgvingarnar, sum heimildarfólkini vóru í ferð við at taka, kunnu bólkast í trýggjar greinar: Yrkisrættað nám, gymnasialt miðnám og hægri nám. Við í kanningini vóru fólk, sum gingu á metallbreytini, hárbreytini, timburbreytini, el-breytini, fyrireikingarbreytini, hugbreytini, búskaparbreytini, og fólk, sum lósu marknaðarførslubúskap, innovatióin og íverksetan, tilvirkisatstøði, klædnaatstøði og framleiðslutøkni. Við einum so stórum bólki av heimildarfólki innan nóg ymisk yrki, skuldu úrslitini verið rættiliga væl umbodandi føroyskan ungdóm.

Orsøkin til, at eg valdi at kanna ung fólk, var tí, at tey ungu vanliga betur kunnu geva eina ábending um, um málsliga støðan í Føroyum er í ferð við at broytast, og um so er, hvussu hon møguliga broytist. Sum eg segði í innganginum, so eru tað tey ungu, sum í serliga stóran mun fara at uppala tað næsta ættarliðið, eisini málsliga, og tí hava tey ein týðningarmiklan leiklut í, hvussu málið í Føroyum verður frammyvir. Hugburðurin hjá teimum ungu í kanningini skal tó takast við fyrivarni, tí hóast hann kann vera ein ábending um, hvussu málsliga framtíðin fer at síggja út í Føroyum, so kann hann eisini bara vísa á nøkur málnýtslumynstur og nakrar málnormar, sum hoyra til eina ungdómsmentan og ta fasuna, sum tey ungu eru í beint nú. Hugburðurin hjá teimum ungu kann broytast, so hvørt sum tey eldast.

3.1.5. Upplesararnir

Upplesararnir vóru trý fólk: tvær kvinnur, har onnur var 19 og hin 20 ár, og ein maður, sum var 19 ár. Allir trýggir upplesararnir vóru úr Tórshavn. Málførið (havnarmálið) hjá upplesaranum, sum heimildarfólkini skuldu meta um, umframt

tað at upplesarin til tíðir hevði lesiframburð²⁵, kunnu hava havt eina ávirkan á dømingina av honum. Í míni kanning leggi eg meg tó ikki eftir at kanna, hvat heimildarfólkini halda um framburðin hjá upplesaranum. Tað, sum eg kanni, er, um munir, og hvørjir munir, eru á metingunum, tá ein samanber metingarnar av upplesaranum, tá hann tosar føroyskt, enskt ella kotuskiftir millum føroyskt og enskt. Tann føroyski framburðurin er hin sami, tá upplesarin tosar føroyskt, og tá hann tosar føroyskt í føroyska-enska kotuskiftinum, og tiskil er høvuðsmunurin kotuskiftið og ikki framburðurin.

Systir mín var ein av upplesaranum, og hon hevði funnið hini bæði fólkini, sum eisini kendust. Systir mín visti tí eisini, at hetta vóru fólk, sum kundu funnið uppá at kotuskift á sama hátt sum í tekstinum. At upplesararnir kendust og at kotuskiftið virkaði rættiliga natúrligt hjá teimum, má heilt víst hava styrkt um trúvirðið av upplestrinum.

Tá eg gjørdi upptøkurnar, valdi eg at seta upptakaran á eina hill oman fyri upplesararnar, sum sótu rundan um eitt borð. Upplesararnir skuldu ímynda sær, at teir vóru í einum føðingardegi, har teir sótu og prátaðu og fingur sær ein drekkamunn. Fyri at søgan skuldi tykjast enn trúligari bæði fyri upplesararnar og heimildarfólkini, sum seinni skuldu døma, valdi eg at borðreiða við te, kaffi og einari kaku. Upplesararnir skuldu so veruliga spæla, at tey vóru í einum føðingardegi og fingur sær ein drekkamunn.

3.1.6. Tekstirnir

Kanningin fevnir um trýggjar tekstir. Tann fyrsti teksturin, sum eg fór undir at skriva, tók støði í úrskriftunum hjá Helmsdal (2014) av veruligum samskifti millum ung fólk, sum vóru 18 ár. Hetta vóru fólk, sum kotuskiftu millum føroyskt og enskt. Teirra samskifti var mín fyrimynd fyri, hvussu føroyskt-enskt kotuskifti millum føroyskar ungdómar kann vera; hvørji ensk orð verða brúkt, og hvørjir enskir setningar verða brúktir. Eg royndi so við støði í teirra kotuskifti at evna ein tekst, sum var meiri almennur viðvíkjandi innihaldinum, men sum framvegis hevði nóg av teirra kotuskifti við. Síðani fekk eg systur mína, sum var 20 ára gomul, at hyggja eftir tekstinum og koma við viðmerkingum, soleiðis

25 Tá ein hevur lesiframburð, verða orðini, ein sigur, framborðin á ein hátt, sum líkist stavsetingini á orðunum. Lesiframburður er ofta ólikur málførum, sum eru tann natúrligi máttin at frambera orðini á. Í upptøkunum segði upplesarin t.d. onkuntíð [-vɪ], har hann sbrt. havnarmálinum skuldi sagt [-iɪ]. Eisini frambar hann í herðingarveikum stavilsum /u/ sum [ʊ] og ikki [ə], sum annars eyðkennir havnarmálið. Dømi um hesar lesiframburðirnar eru í setningunum: „Ja. Har var ein song! Borð! Køkur!“, har hann segði [kʰø:kʊɪ] heldur enn [kʰø:kiɪ] og í „Feitt. Til lukku“, har hann segði [lʰk:ʊ] í staðin fyri [lʰk:ə], sum hevði verið tað rættara sbrt. havnarmálinum.

at teksturin kendist meiri veruligur. Harumframt tillagaðu hinir upplestararnir tekstin nakað, so at teir kendu seg meira heima í honum. Eitt nú vóru *deiligt* og *eg fari at prøva* skift út við *feitt* og *vit fáa at síggja*.

Tá teksturin við kotuskiftinum var liðugur, skifti eg tað enska kotuskiftið út við samsvarandi føroysk orð og setningar. Hesin teksturin var sostatt føroyskur eins og hin, tó uttan nakað kotuskifti. Tann triði teksturin varð umsettur til enskt. Innihaldið varð neyvt tað sama, men alt samskiftið var á enskum. Systir mín og hinir upplestararnir hugdu eisini eftir hesum báðum tekstunum og gjørdur onkrar smávegis broytingar. Tann føroyski teksturin var 160 orð, føroyski teksturin við enska kotuskiftinum 161 orð, og enski teksturin var 162 orð. Tekstirnir tóku 1 minutt og 10 sekund at lesa upp. Sí tekstirnar undir fyrsta fylgiskjali.

Pallsetingin var ein føðingardagur. Samtaluevnini í tekstunum vóru snikkað til ungdóm, og samtalað varð tí um sovordíð, sum upptekur ungdóm. Teksturinn kann innihaldsliga bytast sundur í triggjar høvuðspartar. Í fyrsta parti heilsast upplestararnir, í øðrum parti práta teir um tvey fólk, sum leiga eina íbúð, og í síðsta partinum verður prátað um drekkamunnin og okkurt smávegis annað.

Upptøkurnar vórðu gjørdar við eini iPhone 6s. Tá allar upptøkurnar vóru lidnar, varð bakgrundslióð lagt aftanfyri, har ein hoyrði glintan av borðbúnaði og fólk, sum práta saman í bakgrundini. Hetta gjørdi, at upptøkurnar ljóðaðu munandi trúligari.

Eingin tekstur er fullkomiliga neutralur, og so var heldur ikki við mínum teksti. Tað vísti seg, at innihaldið í tí, sum upplestarin segði, hevði eina neiliga ávirkan á metingina hjá fleiri heimildarfólkum av honum, sí 4.2.4. *Viðmerkingar til grímukanningina*, har summi m.a. hildu hann vera ‘óhøfligan’²⁶ (sbrt. 1.c). Innihaldið hevur á henda hátt óivað virkað við til, at upplestarin fekk eina neiligari meting í miðal, enn hann væntandi hevði fingið, um innihaldið var øðrvísi. Av tí at teksturin er neyvt hin sami á føroyskum, enskum og í føroyska-enska kotuskiftinum, hevur hetta tó lítlan og ongan týdning fyri mítt endamál, sum er at kanna um nakar *munur* er á metingum, tá upplestarin tosar føroyskt ella enskt ella kotuskiftir ímillum bæði.

3.1.7. Tilfarið í kanningunum

Kanningarnar vórðu gjørdar við tveimum spurnabløðum. Fyrra spurnablaðið hoyrði til grímukanningina, har ótilvitaði hugburðurin varð kannaður. Hetta spurnablaðið var í tveimum ymiskum útgávum. Innihaldið var júst hitt sama í báðum spurnabløðunum, men í teirri eini útgávuni vóru lyndiseyðkennini í

26 Allar viðmerkingarnar hjá heimildarfólkunum verða skrivaðar beinleiðis av við stavivillum o.ø.

øvugtari raðfylgju av hinari útgávuni. Í hvørjum flokki fekk helvtin av næmingunum ta einu útgávuna og hin helvtin hina útgávuna. Hetta varð gjørt fyri at útjavna ávirkanina, sum raðfylgjan kann hava á úrslitini (Bishop og Smith 1997).

Seinna spurnablaðið hoyrði til tilvitaðu hugburðskanningina. Í hesum spurnablaðnum vórðu heimildarfólkini harumframt biðin um at velja trý tey týdningarmestu ella bestu lyndiseyðkennini út av teimum í grímukanningini, umframt at tey skuldu svara nøkrum bakgrundsspurningum og nøkrum spurningum um, hvørji mál tey nýta í tíggju ymiskum domennum. Spurnabløðini eru í øðrum og triðja fylgiskjali.

Í alt vóru triggjar upptøkur av upplestarunum nýttar í grímukanningini. Ein, har teir tosaðu føroyskt, ein, har teir tosaðu enskt og ein, har teir kotuskiftu ímillum málini bæði. Hvør flokkur hoyrði bert eina av upptøkunum.

3.1.7.1. Lyndiseyðkennini og dimensiúnirnar, sum tey umboða

Grímukanningin er ein síða við lyndiseyðkennum²⁷, sum heimildarfólkini skulu meta upplestarin út frá. Tað eru 13 orðapør, har tað jaliga orðið stendur til vinstru og tað tilsvareandi neiliga stendur til høgru. Til hvørt orðaparið eru fimm puntar, har talið 1, sum umboðar ta bestu metingina, stendur í puntinum uttast til vinstru, 2 í næstuttasta puntinum til vinstru og so framvegis heilt til talið 5, sum stendur í uttasta puntinum til høgru og umboðar ta neiligastu metingina. Heimildarfólkini skulu tekna ein runding um tað talið, sum tey halda lýsir upplestarin best. Sum dømi stendur lyndiseyðkennið ‘álítandi’ oman fyri puntinum uttast til vinstru, meðan oman fyri puntinum uttast til høgru stendur ‘óálítandi’. Alt har ímillum eru stig av, hvussu álítandi upplestarin verður mettur at ljóða. Orðapørini eru ‘Næmur – tornæmur’, ‘álítandi – óálítandi’, ‘týdningarmikil – týdningarleysur’, ‘áhugaverdur – keðiligur’, ‘sjálvsikkur – ivandi’, ‘væl útbúgvinn – ólærdur’, ‘dámiligur – ódámiligur’, ‘sterkur – undirbrotligur/lítillátin’, ‘ríkur – fátækur’, ‘tiltalandi – ótiltalandi’, ‘málrættaður – dovin’, ‘erligur – óerligur’ og ‘modernaður – ómodernaður’. Somu orðapør verða brúkt til at meta um allar triggjar upptøkurnar.

Kanningar hava víst, at vit meta um fólk út frá nøkrum dimensiúnunum (Garrett 2013: 55, 66). Dimensiúnirnar kunnu m.a. vera ‘hvussu tiltalandi/dámiligur ein er’ (en. ‘attractiveness’) og ‘hvussu dynamiskur ein er’ (en. ‘dynamism’), ‘vald’ (en.

27 Ikki øll lýsingarorðini eru lyndiseyðkenni í orðsins rætta týdningi. At vera ‘týdningarmikil’/‘týdningarleysur’, ‘væl útbúgvinn’/‘ólærdur’ og ‘ríkur’/‘fátækur’ hoyrir ikki til lyndið hjá fólk, men í ritgerðini verða tey tó nýtt til at lýsa fólk. Fyri ikki at gera alt ov fløkjasligt, havi eg tí valt at nýta orðið *lyndiseyðkenni* um allar eginleikarnar og lýsingarnar, sum heimildarfólkini skulu meta um.

‘power’), ‘superioritetur’ (en. ‘superiority’), ‘dygdir og førleikar’ (en. ‘competence’), ‘samanhald’ (‘solidarity’) og ‘tign’ (en. ‘status’)²⁸. Hóast dimensiónirnar kunnu vera tær somu í nógvum londum, so eru tað ikki altíð tær somu dimensiónirnar, sum fólk allastaðni í heiminum brúka til at meta út frá. Av tí at ongar kanningar eru gjørdar um, hvørjar dimensiónir verða nógv brúktar í Føroyum, tá fólk meta um hvønn annan, havi eg sjálv valt nakrar, sum eg haldi kunnu vera áhugaverdar. Hesar dimensiónirnar eru ‘vald og tign’²⁹, ‘dygdir og førleikar’ og ‘samanhald’.

Í míni grímukanning ynski eg at fáa vitan um, um nakað ávíst slag av máli ella brigdi verður sett í samband við tær valdu dimensiónirnar (‘vald og tign’, ‘dygdir og førleikar’, ‘samanhald’). Lyndiseyðkennini eru tí ikki vald tilvildarlaga út, men kunnu umboða ymisk sosial virði, sum verða sett í samband við dimensiónirnar. Lyndiseyðkennini ‘týðningarmikil-týðningarleysur’, ‘sterkur-undirbrotligur/lítillátin’, ‘væl útbúgvinn-ólærður’ og ‘ríkur-fátækur’ umboða dimensiónina ‘vald og tign’. Lyndiseyðkennini ‘næmur-tornæmur’, ‘sjálvsikkur-ivandi’, ‘málrættaður-dovin’ og ‘modernaður-ómodernaður’ umboða dimensiónina ‘dygdir og førleikar’. Lyndiseyðkennini ‘dámiligur-ódámiligur’, ‘áhugaverður-keðiligur’, ‘tiltalandi-ótiltalandi’, ‘álítandi-óálítandi’ og ‘erligur-óerligur’ umboða dimensiónina ‘samanhald’. Flokkingar, sum minna um mínar, men við ymiskum munum, eru gjørdar í fleiri øðrum grímukanningum, sí eitt nú Garrett (2013) og Jacobsen (2012a).

3.1.8. Undankanning

Áðrenn eg fór á Glasir, gjørdi eg eina undankanning við tveimum starvsfólkkum og einum flokki á Føroyamálsdeildini. Undankanningin varð gjørd fyrri at vita, um spurningarnir vóru skillegir, og hvussu leingi tað tók at svara báðum spurnabløðunum (grímukanningini og spurningunum um samfelagsligu brigdlarnar, domeninýtisluna og tilvitaða hugburðin).

Í undankanningini komu fleiri ivamál fram, sum eg tók til eftirtektar. Onkur orðing varð tí gjørd skillegari, útveljingin av trimum teimum jaligastu lyndiseyðkennunum varð flutt frá at hoyra til fyrri spurnablaðið til seinna spurnablaðið, umframt at útveljingin av trimum teimum neiligastu lyndiseyðkennunum, sum eg hevði við í fyrstuni, varð strikað. Í undankanningini kom eisini fram, at tað var torført at meta um allar triggjar upplesararnar sum bólk,

28 Fleiri av dimensiónunum eru umskrivaðar í umsetingini til føroyskt, av tí at okkum vantar, mær vitandi, hesi orðini á føroyskum.

29 Eg havi valt at flokka ‘vald’ og ‘tign’ í somu dimensión, hóast tey í summum kanningum eru býtt sundur í tvey. Eg haldi, at í Føroyum ber tað kanska til at hava tey undir einum, uttan at hava kannað tað nærri.

sum var tað, sum eg ætlaði at gera. Eftir at hava ráðført meg við hjálparvegleiðara mín, avgjørdi eg tí at broyta hetta, soleiðis at heimildarfólkini bara skuldu meta um dreingjaupplesaran, hóast tey framvegis hoyrdu allar upplesararnar práta saman. Eg noyddist tí at klippa í upptøkunum, soleiðis at ein hoyrði meir til dreingjaupplesaran og minni til hini.

Eitt sera jaligt úrslit av undankanningini var, at eingin av næmingunum gitti, at eg kannaði málið hjá teimum ungu. Onkur helt, at eg kanska kannaði ljóðgóðsku. Starvsfólkini vistu, hvat eg kannaði, men tey vistu ikki av, at tað var ein tilgjørd støða (ein føðingardagur). Annað starvsfólkið spurdi, um hetta var eitt veruligt prátt, tí viðkomandi fekk ikki greiði á tí eftir upptøkunum at døma. Hetta var sjálvsagt somuleiðis sera jaligt. Høvuðsorsøkin til, at prátið ljóðar rímliga veruligt, vænti eg vera vegna bakgrundsljóðið, sum líkist tí, sum er í einum føðingardegi. Hóast bakgrundsljóðið ger støðuna munandi trúligari, so kann tað órógva eitt sindur. Fólkini í undankanningini hildu, at tá eg spæli upptøkurnar av, skal ljóðið vera harðari. Til kanningarnar á Glasi tók eg tí ein munandi størri hátalara við mær.

3.1.9. Mannagongd

Grímukanningin var fyrri kanningin, sum eg fór undir. Tá eg kom inn í skúlastovurnar greiddi eg næmingunum frá, at eg vildi hava teir at lurta eftir einari upptøku av nøkrum ungum fólkkum, sum prátaðu saman í einum føðingardegi. Hetta vóru vanlig, ung, føroysk fólk, sum vóru í einum føðingardegi. Fyrst skuldu heimildarfólkini lurta eftir upptøkuni, uttan at skriva nakað. So spældi eg somu upptøku av eina ferð afturat, og tá skuldu tey meta um og tekna ein runding um lyndiseyðkennini, sum tey hildu hóska seg til upplesaran, meðan tey lurtaðu eftir upptøkuni fyrri aðru ferð. Tá tey vóru liðug at svara, savnaði eg spurnabløðini saman.

Áðrenn eg síðani segði heimildarfólkunum, hvat tað var, sum eg kannaði, spurdi eg tey, um tey høvdu hug at gita, hvat tað var. Øll boðini, sum heimildarfólkini komu við, vórðu skrivað niður.

Síðan býtti eg seinna spurnablaðið út, sum hoyrði til ta tilvitaða hugburðskanningina. Heimildarfólkini kundu her svara teimum 14 punktunum beinanvegin.

3.1.10. Signifikansroyndir

Tá ein ger tílíkar kanningar, er tað áhugavert at vita, um úrslitini kunnu umboða øll ung fólk í miðal í tí kannaða aldrinum³⁰, og ikki bara tey, sum luttóku í

30 Her hugsu eg serliga um tey 16 til 29 ára gomlu.

kanningini. Fyri at kunna siga nakað um tað, verður eitt forrit, sum eitur SPSS, nýtt til at rokna út signifikansin í úrslitunum. Við signifikansroyndum ber til at siga, hvørji sannlíkindini eru fyri, at teir funnu munirnir ikki bara umboða tey, sum luttóku í kanningini, men allan bólkin.

Eg havi sett signifikansstøðið til p -virðið 0,05. P stendur fyri *probability*, t.e. *sannlíkindi*. Hetta merkir, at tá p -virðið er lægri enn 0,05, er tað meiri enn 95% móguleiki fyri, at teir funnu munirnir kunnu algildast til at umboða allar ungar føroyingar í hasum aldrinum í miðal. Liggur p -virðið millum 0,05 og 0,10 kann talan vera um eina ábending ella ein tendens. Alt hægri enn 0,10 verður roknað sum ikki signifikant, t.e. at vit ikki kunnu afturvísa, at mynstrið í úrslitunum ikki er tilvildarligt.

Eitt úrval av signifikansroyndum verður nýtt. Í nøkrum førum verður ikki-parametriska Kruskal-Wallis signifikansroyndin nýtt og í øðrum førum verður parametriska Tukey's-HSD signifikansroyndin nýtt. Ikki-parametriskar royndir eru strangari enn parametriskar royndir. Í ikki-parametriskum royndum kunnu svarini hjá einum heimildarfólki ikki verða roknað upp í úrslitini, um viðkomandi manglar at meta um eitt av lyndiseyðkennunum í grímukanningini, hóast hann hevur mett um øll hini lyndiseyðkennini. Við ikki-parametriskum royndunum verða tað tí nøkur svarað spurnabløð, sum eg ikki fái brúkt. Øðrvísi er við parametriskum royndunum. Tá galda øll svarini, hóast eitt heimildarfólk ikki hevur svarað øllum spurnabløðum. Harvið fái eg nýtt øll heimildarfólkini í teimum parametriskum royndunum. Eg loyvi mær at nýta tær parametriskar royndirnar í nøkrum av úrslitunum, av tí at eg havi sett tøluni 1 til 5 inn í teir fimm puntarnar í skalanum, sum heimildarfólkini skulu meta út frá³¹.

3.2. Seinna spurnablaðið

Spurnablaðið, sum kannaði domenini og tilvitaða hugburðin til mál, var samansett av 14 punktum, harav sjei teirra vóru bakgrundsspurningar. Bakgrundsspurningarnir fevndu um: kyn, aldur, bústað; hvørjari breyt á Glasi tey gingu á; um tey høvdu búð uttanlands og hvar; móðurmál og mál hjá maka, foreldrum, ommum og abbum.

Fyrsta punktið í spurnablaðnum snúði seg um at velja tríggar teir jaligastu eginleikarnar út burtur úr orðunum í grímukanningini. Heimildarfólkini skuldu velja teir tríggar eginleikarnar, sum tey hildu vera týðningarmestir ella bestir fyri ein persón at hava.

31 Hetta sama hava Bugge og Jacobsen (2018: 107) gjørt í sínum kanningum (sí eisini Bugge 2018). Haugen (2004) nýtti eisini bæði sløgini av royndum í eini líknandi kanning.

Eg havi valt at hava hesa útveljingina við afturat grímukanningini fyri at fáa eina fatan av, hvørjir eginleikar verða mettir týðningarmiklari enn aðrir hjá ungum føroyingum. Hendan vitanin kann vera upplýsandi í mun til metingina av upplesaranum. Tað kann vera, at hann verður sera jaliga mettur við einum eginleika, sum í roynd og veru ikki er so týðningarmikil ella góður at hava sbt. heimildarfólkunum. Eisini letur hendan útveljingin upp fyri, at eginleikar, sum eg havi sett á neiligu síðuni á skalanum, móguliga verða sæddir sum jaligir eginleikar av summum. Tað kann t.d. vera at 'undirbrotligheit/lítillæti' verður mett at vera ein góður eginleiki.

Eitt annað punkt í spurnablaðnum snúði seg um at eyðmerkja, hvørji mál heimildarfólkini tosa á hvørjum økjum. Her varð domeninýtslan av málunum *føroyskt, danskt, enskt* og *øðrum málum* kannað.

Fimm tey seinastu punktini snúðu seg um hugburð til mál. Spurt varð um, hvat heimildarfólkini hildu um, at ensk orð og setningar vórðu partar av føroyskari talu, og hvat teirra hugburður var til danskt, til føroyskt í mun til enskt og til enskt í mun til danskt.

3.3. Háttalagskritikkur

3.3.1. Kvantitativar kanningar

Vansin við kvantitativum kanningum er, at eygleiðarin einans fær vitan um tað, hann spyr um. Hann fær ikki eitt djúpri innlit í støðuna, har heimildarfólkið sleppur at greiða nærri frá ymiskum viðurskiftum. Kvantitativar kanningar svara sostatt ikki spurninginum *hví?* *Hví* heimildarfólkini halda hetta ella hatta, og hvat tey meina við teirra svarum. Av somu orsök havi eg valt at gera rúm fyri viðmerkingum í spurnabløðunum, soleiðis at heimildarfólkini kunnu greina okkurt nærri, hava tey brúk fyri tí. Sum ein avleiðing av, at heimildarfólkini hava lítlan móguleika at sleppa til orðanna, er tað móguleiki fyri, at kanningarúrslitini ikki vísa tað til fulnar, sum heimildarfólkini meina við.

Ein annar vansi við kvantitativum kanningum er, at eygleiðarin ikki hevur móguleika at fanga, um heimildarfólkini svara tilvildarlíga og harvið gera, at kanningin ikki verður eftirfarandi. Hendan trupulleikan kann ein tó í nøkrum fanga eitt nú við at hava kontrollspurningar við.

3.3.1.1. Óbeinleidis háttaløg. Grímukanningin.

Nakrir vansar og fyrimunir eru við grímukanningini. Ein vansi kann vera, at heimildarfólkini meta strangari um upplesaran í grímukanningini, enn tey høvdu gjørt í veruleikanum, av tí at tey í grímukanningini bara hoyra málið og ikki síggja viðkomandi. Í einari veruligari støðu eru nógv onnur viðurskifti, sum

ávirka metingina av einum persóni, so sum útsjónd, kropsrørslur, kringumstøður o.s.fr. Hesi viðurskiftini kunnu gera tað, at málið ikki verður líka framhevjað, og at metingin tí møguliga verður øðrvísi í eini veruligari støðu enn í eini grímukanning. Hóast grímukanningin møguliga ikki vísir fullkomiliga somu úrslit, sum kanska høvdu verið í eini veruligari støðu, so er hon tó eitt hent háttarlag til systematiskt at kannað, hvørja ávirkan *mál* kann hava á fatanina av fólki. Við grímukanningini verður málnýtslan skilt sundur frá fleiri viðurskiftum, sum kunnu órógvva metingina, og soleiðis kann ein útvegað sær vitan um, hvønn leiklut *málið* hjá upplestrarunum hevur. Og hetta er ein fyrimunur í mínum føri.

Í 3.1.1. *Tað, sum er øðrvísi við mínari grímukanning* nevndi eg, at eg hevði broytt mína grímukanning nakað frá teirri vanligu grímukanningini. Í typiskum grímukanningum hoyra heimildarfólkini somu talu, men við ymiskum brigdum, hvørt eftir annað, sum tey síðani skulu gera metingar av. Vansin við hesum er, at munirnir í málinum hjá upplestrarunum kunnu gerast nógv týðiligari og eyðkendari, enn teir høvdu verið í veruligum støðum uttan fyri royndina (Garrett 2013: 57). Hetta verður á enskum nevnt *the salience question*. Tað var fyri at bota um *the salience question*, at eg valdi at býta heimildarfólkini upp í nakrar bólkar, har hvør bólkur bert hoyrði eina upptøku; antin føroyskt, enskt ella føroyskt-enskt kotuskifti. Á henda hátt skuldu heimildarfólkini ikki sammeta eins talur, har munirnir kundu gerast nógv týðiligari, enn teir møguliga høvdu verið í veruligum støðum.

Fyri at kunna sammeta metingarnar hjá teimum ymisku flokkunum, máttu heimildarfólkini vera rættiliga sambærilig. Mín meting er, at bólkarnir, sum flokkarnir eru skipaðir í, eru rímliga sambæriligir, av tí at øll heimildarfólkini eru undir útbúgving, bæði kynini eru rímliga væl umboðað, og at tey øll, uttan nøkur fá, eru ung millum 16-29 ár. Hvørt brigdið verður dømt av fyra ymiskum flokkum, sum eisini eru sambæriligir (sí 3.1.2. *Hvussu bólkarnir eru skipaðir*).

Ein annar fyrimunur við at býta heimildarfólkini upp í fleiri bólkar, sum bert meta um eitt brigdi hvør, er, at heimildarfólkini ikki troyttast eins skjótt av at svara, sum høvdu tey skula mett um øll brigdini út í eitt. Harumframt er tað ein fyrimunur, at heimildarfólkini hava nógv minni móguleika at gita, at kanningin snýr seg um mál, tá tey ikki hoyra fleiri upptøkur við sama teksti. Hetta er týðningarmikið, tá endamálið jú er at kanna ótilvitaðan hugburð til mál.

3.3.1.2. *Beinleiðis háttaløg. Seinna spurnablaðið.*

Beinleiðis háttaløg hava tann fyrimunin, at tey eru rímuliga løtt at fremja í verki. Granskarin kann gera spurnabløð, sum eg havi valt at gera til báðar samfelagsbólknar, har hann spyr heimildarfólkini beint fram, hvat tey halda

um ymiskt. Háttalagið er harvið etiskt forsvarligt, tí heimildarfólkini eru tilvitað um, hvat kanningin snýr seg um.

Tann stóri vansin við at brúka eitt beinleiðis háttaløg er, at eygleiðarin møguliga ikki fær satt innlit í, hvør veruligi hugburðurin hjá heimildarfólkunum er. Heimildarfólkini eru ikki altíð tilvitað um, hvør teirra hugburður er, ella hvør teirra veruliga málnýtsla er. Svárið vísir tiskil, hvussu tey *halda* málnýtsluna ella hugburðin vera, ella hvønn hugburð og hvørja málnýtslu tey halda seg *eiga at hava*. Heimildarfólkini kunnu geva eitt svar, sum er í tráð við, hvat málpolitiskt er rætt, ella hvat er í lagi út frá einum samfelagsligum normi. Hesi kanningarúrslitini kunnu tó vera nýtilig, vil ein t.d. kann, hvørjir normar eru galdandi í einum ávísium samfelag.

Spurningarnir, sum kannaðu tilvitaða hugburðin hjá heimildarfólkunum til føroyskt, enskt og danskt, kundu havt verið fleiri í tali til tess at skapa eitt betri grundarlag fyri einum møguligum stigveldi millum málini. Somuleiðis kundi spurningurin um føroyska-enska kotuskiftið³² verðið gjørdur til tveir spurningar. Annar spurningur kundi kannað hugburð til samskifti við lutfalsliga lítið av enskum í. Hin spurningur kundi kannað hugburð til samskifti við nógvum enskum í. Úrslitini kundu tá møguliga víst eina stigskipan fyri, hvussu nógv enskt verður góðtikið í samrøðuni hjá ungum. Okkurt heimildarfólk (34.b) viðmerkti nevnliga, at fyrri setningurin var í ordan, meðan hin seinni hevði ov nógv enskt: „tað er okay at brúka einkult enskt or men ikki óv nógv. Fyrsti setningur er okay meðan tann næsti er nokso enskur, fyri mína meining“. Her er tað møguliga soleiðis, at viðkomandi fatar fyrra setningin sum lánorð og seinna sum enskt mál og góðtekur ensk lánorð, men ikki enskt mál. Orsøkin til, at eg avmarkaði mínar spurningar, var fyri ikki at gera kanningina ov drúgvva og harvið kanska troytta heimildarfólkini. Troyttast heimildarfólkini, so er størri móguleiki fyri, at tey fara at svara meira og meira tilvildarliga, og tá má ein seta spurningin, um úrslitini eru eftirfarandi.

Við støði í nøkrum útvaldum domenum valdi eg at gera eina talvu, sum heimildarfólkini skuldu seta krossar í. Hetta er ein lættur og skjóttur háttur at fáa vitan um, *hvørji* mál tey ungu í Føroyum nýta *hvar*. Ein vansi við hesari domenitalvuni er, at hon ikki vísir, hvussu nógv tey ymisku málini fylla í lívinum hjá heimildarfólkunum. Eitt heimildarfólk, sum krossar av bæði *føroyskt* og *enskt* í domeninum ‘familja, sum ikki býr heima’, kann t.d. hava ein familjulim, sum tosar enskt, men um heimildarfólkið sera sjáldan hevur samband við familjulimin,

32 Hvat heldur tú um, at føroyingar brúka ensk orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt? Dømi: – „What?! Eru tey flutt saman? Seríøst?“ – „Ja, I wouldn't wanna live there, tí tað virkaði...“

so fyllir enskt í veruleikanum lítið og einki í hesum domeninum. Krossurin hjá hesum heimildarfólkinum telur tó eins nógv sum krossurin hjá einum øðrum, sum hvørja viku tosar enskt við sín familjulim. Domenitalvan eignar seg tískil betur til at vísa, hvørji mál eru partar av samskiftinum hjá ungum føroyingum, og verri til at vísa, hvussu nógv tey ymisku málini fylla í domenunum.

3.4. Eygleiðaraandsøgnin

Tá William Labov í 1960unum og 1970unum gjørði nakrar av sínum samfelagsmálvísindaligu kanningum, sannaði hann, at tann spurdi mangan ikki tosaði á sama hátt, tá hann var tikin upp á band, sum hann annars plagdi at gera. Trupult var at fáa fólk at tosa, uttan at tey hugsaðu um, hvat tey søgdu, ella hvussu tey søgdu tað. Tað, sum var áhugavert at fáa vitan um hjá eygleiðaranum, var, hvussu fólk tosaðu, tá ið tey ikki vórðu eygleidd, men einasti hátturin at finna út av, hvussu tey tosaðu, var við at eygleiða tey. Hesa andsøgnina nevndi Labov (1972: 209) *the observer's paradox*:

The aim of linguistic research in the community must be to find out how people talk when they are not being systematically observed; yet we can only obtain these data by systematic observation. The problem is of course not insoluble: we must either find ways of supplementing the formal interviews with other data, or change the structure of the interview situation by one means or other.

Labov nevnr, at aðrir hættir mugu nýtast til at snúgvá sær rundan um eygleiðaraandsøgnina. Ein tílíkur háttur er grímukanningin, sum eg brúki til at kanna ótilvitaðan hugburð hjá ungum føroyingum. Tá vita heimildarfólkini ikki, at eg kanni hugburð til mál, av tí at eg bara biði tey meta um upplesaran sum heild og ikki, hvat tey halda um hansara málburð. Heimildarfólkini verða ávirkað av, at eg eri til staðar, men av tí at eg meti meg ikki vera eitt serliga kent andlit innan mál, er tað ikki sjálvsagt, at tey knýta kanningina saman við máli. Heimildarfólkini nýtast tí ikki at verða ávirkað til at svara samsvarandi teimum ráðandi málmyndugleikunum, ella eftir hvat tey halda meg vilja hava tey at svara, men kunnu svara út frá teirra egna hugburði.

Í tilvitaðu hugburðskanningini er eygleiðaraandsøgnin nógv størri. Her vita heimildarfólkini, at eg arbeiði við máli, og at eg kanni teirra hugburð serliga til føroyskt og enskt, og hvussu teirra málnýtsla er innan ymisk øki. At kanningin er gjørd við spurnabløðum, har heimildarfólkini eru navnleys, minskar tó nakað um eygleiðaraandsøgnina.

3.5. Etikkur

Tá ein ger kanningar, har heimildarfólkini eru ótilvitað um, hvat eygleiðarin veruliga kannar, stinga etiskir spurningar seg upp. Í grímukanningini kann ein spyrja, um tað er í lagi, at heimildarfólkini ikki fáa sannleikan at vita, áðrenn tey luttaka í royndini.

Áðrenn heimildarfólkini skuldu svara spurnablaðnum, segði eg teimum, at mín ætlan var, at tey fyrst útførdu kanningina, og síðani kundi eg greiða teimum frá, hvat eg kannaði. Heimildarfólkini vóru soleiðis gjørd varug við, at tey ikki fingi meiri kunning, fyrr enn eftir at royndin var liðug (tey fingi kunning beint eftir, at grímukanningin var liðug, t.v.s. áðrenn tey fingi seinna spurnablaðið).

Áðrenn grímukanningin byrjaði, greiddi eg teimum frá, at tað snúði seg um nøkur ung fólk, sum prátaðu saman í einum føðingardegi. Sannleikin er, at fólkini ikki vóru í nøkrum føðingardegi, og at tað ikki var eitt veruligt prátt, men at tey lósu úr einum pappíri heima hjá mær. Trupulleikin við at fortelja heimildarfólkunum sannleikan beinanvegin, er, at so høvdu tey ikki verið ótilvitað um mál. At endamálið er dult, er altso ein fortreyt við grímukanningini. Tískil valdi eg at dylja endamálið við kanningini, inntil tey vóru liðug at svara.

4. ÚRSLITINI AV BÁÐUM KANNINGUNUM

Hesin parturin av ritgerðini er býttur sundur í fimm høvuðspartar. Í fyrsta parti verða heimildarfólkini lýst við nøkrum tølum. Hagtøl yvir aldursbýtið og kynsbýtið verða lögð fram. Í øðrum parti verða úrslitini av grímukanningini lýst og greinað. Her verður víst á, hvør ótilvitaði hugburðurin til málini *føroyskt* og *enskt* og til brigdið *føroyskt-enskt kotuskifti* er. Úrslitini verða eisini greinað í mun til nakrar samfelagsligar brigdlar. Triði partur fevnir um úrslitini av seinna spurnablaðnum. Her verður tilvitaði hugburðurin til málini *føroyskt*, *enskt* og *danskt* og til brigdið *føroyskt-enskt kotuskifti* lýstur og greinaður. Í hesum partinum vísi eg somuleiðis á úrslitini av spurningunum um, hvørji mál heimildarfólkini brúka í teimum tíggu domenunum. Í fjórða parti samanberi eg úrslitini av ótilvitaðu og tilvitaðu kanningunum. Síðsti partur viðger reliabilitetin og validitetin í mínum kanningum.

4.1. Hagtøl yvir heimildarfólkini

4.1.1. Aldur

Til samans luttóku 146 fólk í kanningini. Aldursbýtið á heimildarfólkunum sær soleiðis út:

Talva 2: Aldursbýtið

Aldur	Tal av heimildarfólki	Prosent av samlaðu mongdini	Aldur	Tal av heimildarfólki	Prosent av samlaðu mongdini	Aldur	Tal av heimildarfólki	Prosent av samlaðu mongdini
16	14	9,46	30	2	1,35	43	1	0,68
17	33	22,30	31	2	1,35	44	1	0,68
18	34	23,00	32	1	0,68	45	1	0,68
19	10	6,76	33	3	2,03	46	0	0,00
20	2	1,35	34	0	0,00	47	0	0,00
21	7	4,73	34	0	0,00	47	0	0,00
22	5	3,38	35	0	0,00	48	0	0,00
23	1	0,68	36	3	2,03	49	1	0,68
24	6	4,05	37	0	0,00	50	0	0,00
25	4	2,70	38	1	0,68	51	0	0,00
26	4	2,70	39	0	0,00	52	0	0,00
27	3	2,03	40	0	0,00	53	0	0,00
28	3	2,03	41	1	0,68	54	0	0,00
29	3	2,03	42	0	0,00	55	1	0,68
						N/	1	0,68
						A33		
Í alt	146 fólk, sum tils. taldu 100,08%							

Sum sæst, er størsti parturin av heimildarfólkunum (91 fólk) frá 16 til og við 19 ár. Í prosentum telja tey 61,49% av øllum heimildarfólkunum. 38 fólk eru frá 20 til og við 29 ár. Tað eru 25,68% av øllum heimildarfólkunum. 12 fólk eru frá 30 til og við 39 ár. Tað er 8,11% av øllum heimildarfólkunum. Tey síðstu seks fólkini, sum hava uppgivið sín aldur, eru 40 ár og eldri. Tað eru 4,05% av øllum heimildarfólkunum. Eitt fólk upplýsti ikki aldur.

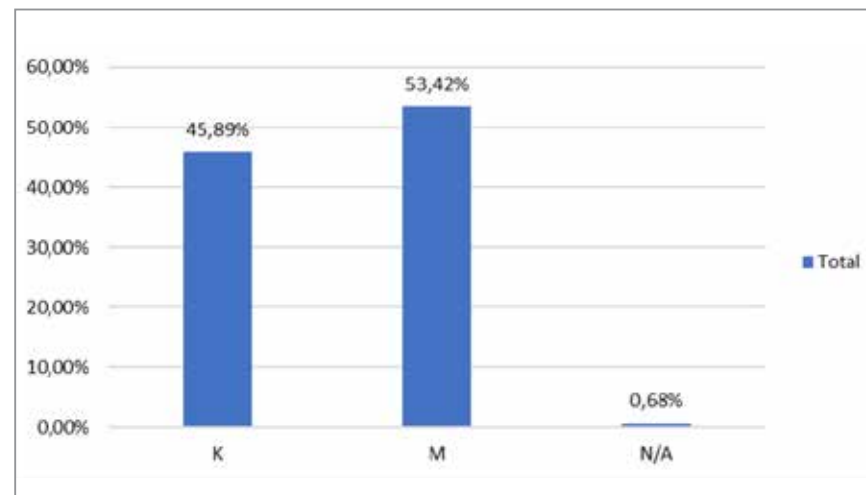
Leggja vit tannáringarnar og tey í 20unum saman, sæst, at nógv tann størsti parturin av heimildarfólkunum í kanningini, heili 87,17%, eru ung fólk frá 16 til og við 29 ár. Hetta kom eg eisini inn á í 3.1.4. Heimildarfólk. Kanningin kann sostatt geva ein góða mynd av, hvat ung fólk halda um at samskipt verður á føroyskum, enskum ella at kotuskift verður millum føroyskt og enskt í einum óformellum samanhangi.

33 N/A er stytting fyri *not applicable*. Tað merkir, at spurningurin er ikki svaraður nøktandi ella als ikki svaraður. Eg velji at kalla tað fyri ósvarað frameftir í ritgerðini.

4.1.2. Kynsbýtið

Býtið millum kynini er rímliga javnt, hyggja vit eftir øllum heimildarfólkunum til samans. Ein lítil yvirvág er av monnum. Teir eru 78 menn í alt, sum er tað sama sum 53,42%. Ein lítil undirvág er av kvinnum. Tær eru 67 kvinnur í alt, sum er tað sama sum 45,89%. Eitt heimildarfólk, 0,68%, hevur ikki svarað.

Mynd 1: Kynsbýtið

K=Kvinnur, M=Menn, N/A=Ósvarað

Verða heimildarfólkini býtt sundur í royndarbólk 1 (yrkisrættað útbúgving) og 2 royndarbólk (gymnasial ella hægri útbúgving) og í tær upptøkurnar, sum tey lurtaðu eftir, er kynsbýtið soleiðis:

Talva 3: Kynsbýtið býtt sundur í royndarbólk 1 og 2 og upptøku 1, 2 og 3

	Upptøka 1: Føroyskt		Upptøka 2: Enskt		Upptøka 3: Føroyskt-enskt kotuskifti	
	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur
Royndarbólkur 1	9	12	13	8	11	9
Royndarbólkur 2	8	13	20	11	17	15
Í alt	17	25	33	19	28	24
Kvinnur og menn lögð saman	42		52		52	

Royndarbólkur 1=fólk, sum taka eina yrkisrættaða útbúgving, royndarbólkur 2=fólk sum taka eina gymnasiala ella hægri útbúgving.

Hyggja vit bara eftir teimum samanlögdu tölunum, síggja vit, at ein yvirvág var av kvinnum, sum mettu um upplesaran, tá hann tosaði føroyskt. Kvinnurnar vóru 25 í tali, 59,52%, og menninir 17 í tali, 40,48%. Tá upplesarin tosaði enskt, var ein stór yvirvág av monnum. Teir vóru 33 í tali, 63,46%, og kvinnurnar 19 í tali, 36,54%. Tá upplesarin kotuskifti millum føroyskt og enskt, var kynsbýtið nakað javnari. Menninir vóru fyra fleiri í tali, nevnliga 28 menn, 53,85%, í mun til 24 kvinnur, 46,15%. Tað í nøkrum fòrum ójavnna kynsbýtið hevði tó ongan týdning, av tí at eingin signifikantur munur var á metingunum hjá kynunum. Um ein signifikantur munur hevði verið at sæð, so kundi ein vektað tað undirumboðaða kynið meira í greiningini, og soleiðis útjavnað munirnar.

4.2. Úrslitini av grímukanningini – ótilvitaður hugburður til mál

Í hesum partinum verða úrslitini av grímukanningini greinað. Úrslitini vísa, hvør ótilvitaði hugburðurin til grímurnar *føroyskt*, *enskt* og *føroyskt-enskt kotuskifti* er. Eftir at hava víst á úrslitini hvør sær, verða tey greinað og tulkað í mun til viðkomandi ástøði í 4.2.5. *Niðurstøða og kjak*.

4.2.1. Heildarmetingarnar av upplesaranum

Um miðalúrslitini av øllum lyndiseyðkennunum verða lögð saman fyri hvørja grímu, vísa tey, at eingin signifikantur munur er á, hvussu upplesarin verður mettur. Upplesarin varð sostatt mettur rættiliga eins, sama hvat mál ella brigdi hann nýtti. Talva 4 vísir, hvussu upplesarin verður mettur av øllum heimildarfólkunum í miðal, tá hann kotuskiftir millum føroyskt og enskt, tosar føroyskt, og tá hann tosar enskt. Tølini vísa, hvussu høgt grímurnar verða mettar, tá øll 13 lyndiseyðkennini verða lögð saman. Tess lægri talið er, tess jalgari er metingin.

Talva 4: Samanlögdu virðini av upplesaranum, tá hann kotuskiftir millum føroyskt og enskt; tosar føroyskt; og tá hann tosar enskt.

	Miðalvirði
Kotuskifti	35,71
Føroyskt	36,46
Enskt	36,89

Kruskall-Wallis-royndin vísir, at munirnir ikki eru signifikantir. Tess lægri talið er, tess jalgari er metingin.

Í talvu 4 sæst, at upplesarin verður mettur jalgast, tá hann kotuskiftir, harnæst, tá hann tosar føroyskt, og neiligast, tá hann tosar enskt. Tølini eru sera jøvn, og sum sagt, er eingin signifikantur munur á metingunum.

Talva 5 er eitt yvirliit yvir miðalvirðini av metingunum av teimum 13 lyndiseyðkennunum.

Talva 5: Miðalvirðini av upplesaranum eftir lyndiseyðkennum.

Lyndiseyðkenni	Føroyskt	Kotuskifti	Enskt
<i>Modernaður</i>	2,45	2,57	2,21
Erligur	2,52	2,04	2,00
Málrættaður	2,90	2,88	3,19
Tiltalandi	2,71	3,06	2,98
Ríkur	2,95	2,73	3,21
Sterkur	3,03	3,22	2,84
Dámligur	2,85	2,67	2,92
Væl útbúgvinn	3,12	2,92	3,39
Sjálvsikkur	2,43	2,16	2,13
Áhugaverdur	2,90	3,00	3,17
Týdningarmikil	3,00	3,06	3,02
Álítandi	3,15	2,92	3,08
Næmur	2,45	2,48	2,75

Tess lægri talið er, tess jalgari er metingin. Tað, sum er skrivað við feitum, vísir signifikantar munir. Tað, sum er skrivað við skákskrift, vísir tendentiellir munir.

Sbrt. Kruskall-Wallis royndini er tað bara í lyndiseyðkennunum *ríkur* og *væl útbúgvinn*, at signifikantur munur er á metingunum. Upplesarin verður mettur at ljóða ríkar (p=0,03) og betri útbúgvinn (p=0,022), tá hann tosar føroyskt, og tá hann kotuskiftir, enn tá hann tosar enskt. Eingin signifikantur munur er á, um hann tosar føroyskt, ella um hann kotuskiftir.

Til ber eisini at rokna við einum tendensi, um úrslitini liggja millum p-virði 0,05 og 0,1. Tá sæst, at upplesarin verður mettur mest *modernaður*, tá hann tosar enskt (p=0,086).

Verður parametriska Tukey's-HSD-royndin nýtt, sæst, at umframt lyndis-eyðkennini *ríkur* og *væl útbúgvín* er eisini ein signifikantur munur á lyndis-eyðkenninum *erligur* ($p=0,04$). Upplesarin verður mettur at ljóða erligari, tá hann kotuskiftir og tosar enskt, enn tá hann tosar føroyskt.

Lyndiseyðkennini kunnu eisini verða sett øðrvísi upp, soleiðis at tað, sum upplesarin verður mettur jaligast í, stendur fremst, og tað, sum hann verður mettur neiligast í, stendur aftast:

Føroyskt: (1) sjálvsikkur, (2) modernaður og næmur (líka høgur metingar), (3) erligur, (4) tiltalandi, (5) dámligur, (6) málrættaður og áhugaverdur (líka høgur metingar), (7) ríkur, (8) týðningarmikil, (9) sterkur, (10) væl útbúgvín, (11) álitandi.
Kotuskifti: (1) Erligur, (2) sjálvsikkur, (3) næmur, (4) modernaður, (5) dámligur, (6) ríkur, (7) málrættaður, (8) væl útbúgvín og álitandi (líka høgur metingar), (9) áhugaverdur, (10) tiltalandi og týðningarmikil (líka høgur metingar), (11) sterkur.
Enskt: (1) Erligur, (2) sjálvsikkur, (3) modernaður, (4) næmur, (5) sterkur, (6) dámligur, (7) tiltalandi, (8) týðningarmikil, (9) álitandi, (10) áhugaverdur, (11) málrættaður, (12) ríkur, (13) væl útbúgvín.

Her verður tað enn einaferð staðfest, at upplesarin verður dømdur rættiliga eins uttan mun til, hvat mál hann tosar. Lyndiseyðkennini 'sjálvsikkur', 'modernaður', 'næmur' og 'erligur' eru tey fyra lyndiseyðkennini, har hann verður mettur jaligast, uttan mun til mál ella brigdi. Restin av lyndiseyðkennunum eru meira blandað, har einki týðiligt mynstur er bundið at tí málinum/brigdinum, hann tosar.

4.2.2. Brigdlarnir

Sjey samfelagsbrigdlar eru við í kanninginini. Við teimum ber til at síggja, um *kyn*, *aldur*, *útbúgvín*, *um ein hevur búð uttanlands*, *bústaður*, *móðurmál* ella *málið hjá makanum og familjuni* hevur eina ávirkan á, hvat heimildarfólkini halda um málið hjá upplesaranum. Soleiðis kann samfelagið, vit liva í, verða knýtt at máli.

Tann áhugaverdasti brigdilin í mun til eitt móguligt málslifti vísti seg at vera aldursbrigdilin. Hesum brigdlinum greiði eg meira frá í næsta broti, 4.2.2.1. *Aldur*.

Úrslitini av hinum brigdlinum vóru ikki eins áhugaverd sæð í ljósinum av einum móguligum málskifti. Harumframt vóru munirnir á hinum brigdlinum í fleiri førum litlir og eingir. T.d. vóru eingir munir á, hvussu kvinnur og menn mettu føroysku, ensku og føroysku-ensku kotuskiftis grímuna, og heldur eingir munir vóru á metingunum, antin tey høvdu búð uttanlands ella ikki. Í móðurmálsbrigdlinum bar harumframt heldur ikki til at kanna móguligar munir,

av tí at øll uttan trý heimildarfólk høvdu føroyskt sum móðurmál³⁴. Úrslitini frá teimum brigdlinum, sum vístu nakrar munir (útbúgvín, bústaður og málið hjá makanum og familjuni), verða víst í fjórða fylgiskjali.

4.2.2.1. Aldur

Í hesum brigdlinum valdi eg at býta heimildarfólkini upp í tveir aldursbólkar: a) heimildarfólk frá 16 til og við 19 ár og b) heimildarfólk 20 ár og uppeftir³⁵. Úrslitini vísa sostatt, um nakar munur er á, hvat tannáringarnir í mun til tey eldru halda um upplesaran, tá hann tosar føroyskt, enskt, ella tá hann kotuskiftir. Fyri at síggja, um aldursmunirnir eru signifikantir, brúkti eg eina Tukey's-HSD-roynd her.

Úrslitini vísa, at eingin signifikantur munur er á aldursbólkunum í teirra meting av upplesaranum, tá hann tosar føroyskt í mun til, tá hann kotuskiftir. Aldurin á heimildarfólkunum vísir seg also ikki at hava nakra týðandi ávirkan á hugburðin til føroyskt í mun til føroyskt-enskt kotuskifti.

Hinvegin eru signifikantir munir á aldursbólkunum í teirra meting av upplesaranum, tá hann tosar enskt. Tannáringarnir meta upplesaran jaligari, enn tey eldru gera, í fimm lyndiseyðkennum: *álitandi*, *næmur*, *væl útbúgvín*, *tiltalandi* og *ríkur*. Munirnir eru signifikantir í lyndiseyðkennunum *álitandi* ($p=0,03$), *næmur* ($p=0,03$) og *væl útbúgvín* ($p=0,002$) og tendentiellir í lyndiseyðkennunum *tiltalandi* ($p=0,2$) og *ríkur* ($p=0,9$).

Talva 6: Miðalvirðini av lyndiseyðkennunum *álitandi*, *næmur*, *væl útbúgvín*, *tiltalandi* og *ríkur*, tá upplesarin tosar enskt.

Lyndiseyðkenni	16-19 ár	20 ár og uppeftir	P-virði
Álitandi	2,84	3,45	0,03
Næmur	2,52	3,10	0,03
Væl útbúgvín	3,10	3,85	0,002
Tiltalandi	3,09	3,35	0,2
Ríkur	3,06	3,47	0,9

Tess lægri talið er, tess jaligari er metingin.

Tannáringar halda also upplesaran ljóða meiri *álitandi*, *næman* og *betri útbúnan*,

34 17 heimildarfólk høvdu bæði føroyskt og eitt annað mál sum móðurmál.

35 50 fólk vóru 20 ár og eldri. Megniparturin av teimum (38 fólk) vóru í 20unum, og 12 fólk vóru 30 ár og eldri.

tá hann tosar enskt, enn tey eldru halda. Ábendingar eru eisini í úrslitunum um, at tannáringarnir halda upplesaran ljóða *rikari* og meiri *tiltalandi*, tá hann tosar enskt, enn tey eldru halda.

4.2.3. Tey týðningarmestu lyndiseyðkennini

Heimildarfólkini vórðu í seinna spurnablaðnum, sum kannaði tilvitaða hugburðin til mál, biðin um at velja trý lyndiseyðkenni, sum tey hildu vera týðningarmikil og góð fyri ein persón at hava. Lyndiseyðkennini vóru tey somu, sum tey høvdu mett upplesaran út frá í grímukanningini frammanundan. Her skuldu tey tó ikki hugsa um upplesaran, men um hvørji lyndiseyðkenni tey hildu vera góð og týðningarmikil at hava hjá fólki sum heild. Hóast hetta er partur av seinna spurnablaðnum, so hoyra úrslitini til ótilvitaðu hugburðskanninga, og tí fari eg at vísa á úrslitini her.

Útveljingin av lyndiseyðkennunum er upplýsandi á tann hátt, at ein sær, hvørji eyðkenni víga tyngri enn onnur, og hvørji eru týðningarmikil at klára seg væl í sbrt. teimum ungu í Føroyum. Eisini er útveljingin góð, vil ein kann, um heimildarfólkini eru samd í mínum plasseringum av lyndiseyðkennunum. Tað kann vera, at okkurt lyndiseyðkenni, sum eg havi sett á neiligu síðuna á skalanum, í veruleikanum ikki er neiligt sbrt. teimum ungu.

Í talvu 7 sæst, hvussu lyndiseyðkennini verða mett. Heimildarfólkini valdu trý lyndiseyðkenni út hvør. Summi heimildarfólk valdu tó fleiri enn trý lyndiseyðkenni, og tá havi eg tikið øll við í úrslitini.

Talva 7: Lyndiseyðkennini í grímukanningini stillað upp eftir, hvussu týðningarmikil tey verða mett. 1 er tað, sum flest mettu vera týðningarmest, og 12 er tað, sum fæst mettu vera týðningarmest.

Úrslit	Lyndiseyðkenni	Atkvøður	Prosent
1	Álítandi	123	84,25
2	Erligur	96	65,75
3	Dámligur	65	44,52
4	Sjálvsikkur	38	26,03
5	Málrættaður	28	19,18
6	Sterkur	25	17,12
7	Áhugaverdur	24	16,44
8	Tiltalandi	13	8,90
9	Næmur	12	8,22
10	Væl útbúgvinn	9	6,16
11	Ríkur	3	2,05
12	Modernaður	2	1,37
12	Týðningarmikil	2	1,37
Til samans		440	301,36

Tal av heimildarfólki: 146

Tvey lyndiseyðkenni hava fingið somu meting, og tey eru á einum deildum tólvta plássi. Tað týðningarmesta lyndiseyðkennið sbrt. teimum ungu er at vera *álítandi*. 84,25% valdu hetta lyndiseyðkennið sum eitt av trimum teimum týðningarmestu lyndiseyðkennunum. Næsttýðningarmesta lyndiseyðkennið var at vera *erligur* (65,75%) og triðtýðningarmesta lyndiseyðkennið var at vera *dámligur* (44,52%).

Ein kundi hugsað sær, at eginleikar sum at vera *modernaður* og *tiltalandi* lógu hægri uppi á listanum, men sbrt. teimum ungu eru hesir eginleikarnir ikki millum teir týðningarmiklu eginleikarnar at hava – í øllum førum ikki, tá tey døma tilvitað um teir.

Í miðalmetingunum av lyndiseyðkennunum var ein signifikantur munur á grímunum í *rikur*, *væl útbúgvinn* og *erligur* og ein tendentiellur munur í *modernaður*. Av hesum fyra lyndiseyðkennunum er tað bara tað at vera *erligur*, sum er eitt sera týðningarmikið lyndiseyðkenni at klára seg væl í sbrt. teimum ungu. Upplesarin varð mettur at ljóða erligari, tá hann kotuskifti ella tosaði enskt, enn tá hann tosaði føroyskt. Hetta lyndiseyðkennið er alto sera týðningarmikið fyri ung, og tí er tað uppafstur áhugaverdari, at føroyska gríman ikki klárar seg so væl har. Úrslitið kann kanska verða tulkað sum, at ung fólk halda tað vera óerligt, at ung ikki nýta nakað enskt í sínum samskifti við onnur ung. Ein kvalitativ kanning, har prátað varð við nøkur heimildarfólk um hetta, hevði møguliga kunnað svarað hesum.

Tvey fólk valdu lyndiseyðkenni, sum eg hevði sett á ta neiligu síðuna á skalanum. Ein, 13.c, hevði valt lyndiseyðkennið *dovinn*, men hevði onga viðmerking skrivað um hví. Ein annar, 50.c, hevði skrivað *týðningarleysur* og viðmerkt, at „fólk, sum seta seg høgt, seta onnur fólk lágt“. Komið verður aftur til viðmerkingina hjá 50.c undir 4.2.4.4. *Viðmerkingar til útveljingina av lyndiseyðkennunum*. Hesir báðir persónarnir eru teir einastu, sum hava valt eitt lyndiseyðkenni, sum eg hevði sett á neiligu síðuna á skalanum. Hetta vísir, at mítt býti millum jalig og neilig lyndiseyðkenni sostatt var gott. Høvdu nógv heimildarfólk valt eitt lýsingarorð so sum *dovinn* at vera týðningarmikið, so hevði tað kanska skula staðið á jaligu síðuni á skalanum.

4.2.4. Viðmerkingar til grímukanningina

Niðast á síðuni í grímukanningini var ein teigur til viðmerkingar, um heimildarfólkini høvdu okkurt upp á hjarta. Fleiri heimildarfólk gjørdur sær dælt av hesum møguleikanum, og í alt vóru 25 viðmerkingar til grímukanningina. Átta viðmerkingar vóru til upptøkuna, tá upplesarin tosaði føroyskt, fimm, tá hann tosaði enskt, og tólv viðmerkingar vóru til upptøkuna, tá upplesarin kotuskifti millum føroyskt og enskt.

Innihaldsliga kunnu viðmerkingarnar bítast sundur í nakrar bólkar. Nakrar eru viðmerkingar til upplesaran, og tær eru fyri tað mesta neiligar. Nakrar viðmerkingar snúgva seg um, hvussu heimildarfólkini høvdu tað við at meta um upplesaran. Her vóru fleiri, sum søgdu tað vera torført. Í upptøkuni við føroyskum-enskum kotuskifti snúðu nakrar av viðmerkingunum seg harumframt um, at tað var sera nógv enskt at hoyra í taluni.

Níggju heimildarfólk gjørdi eisini viðmerkingar til lyndiseyðkennini, sum tey skuldu velja burturúr. Hesar viðmerkingarnar verða greinaðar beint eftir viðmerkingarnar til grímukanningina.

4.2.4.1. *Viðmerkingar til føroysku grímuna*

Um vit fyrst taka viðmerkingarnar, sum vóru til upptøkuna, tá upplesarin tosaði føroyskt, so snúðu fyra av viðmerkingunum seg um, hvussu heimildarfólkini fataðu upplesaran, tríggar um, hvussu heimildarfólkini høvdu tað við at svara, og eitt heimildarfólk viðmerkti hesi bæði (fatanina av upplesaranum, og hvussu tað var at svara).

Viðmerkingarnar til upplesaran vóru sum heild neiligar. Nakrar vóru blandaðar, har heimildarfólkið bæði segði okkurt jaligt og okkurt neiligt um upplesaran, t.d. hon, sum heimildarfólk 23.a skrivaði: „Hann virkar til at vera vinaligur. Kanska eitt sindur dømandi“. Millum tær neiligu viðmerkingarnar vóru m.a. 21.a: „Drongurin roynir bert at standa út, sum ger hann ljóðar irriterand“ og 22.a: „Hann ljóðar ódámiligur. Alt sum hann sigur ljóðar yvirdrivi, men er sera keðiligt at lurta eftir“. Innihaldið í upplestrinum tykist eisini at vera partur av orsökini til neiligu viðmerkingarnar.

Tvær av viðmerkingunum um, hvussu heimildarfólkini høvdu tað við at svara, vóru um, at tað var torført at svara t.d. tað, sum 19.a skrivar: „Ringt at meta um hvussu hann er, tá vit hoyra eitt so lítið brot...“. Hin viðmerkingin var um, at viðkomandi ikki sá høpi í kanningini, 1.a: „Hví skal eg gera hettar í staðin fyri at lara føriskt“.

4.2.4.2. *Viðmerkingar til ensku grímuna*

Tvær viðmerkingar vóru til upplesaran, tá hann tosaði enskt. Onnur viðmerkingin var grundað á innihaldið í tí, sum upplesarin segði, 1.c: „Hann virkar sera óhøfligur“ at sita og tosa soleiðis um heimið hjá øðrum fólkum...“. Hin viðmerkingin var til hansara lyndi, 28.c: „virkar sjálvsikkur (men er kanska ikki?)“.

Tær tríggar viðmerkingarnar, sum snúðu seg um, hvussu heimildarfólkini høvdu tað við at svara, vóru jaligar og neiligar. Tann jaliga viðmerkingin var

um, at heimildarfólkið dámdi kanningina, 12.c: „Hetta var hygg“, meðan hinar báðar snúðu seg um, at tað var torført at meta um upplesaran, 41.c: „Eg haldi persónliga, at eg veit alt ov lítið um hendan drongin, til at døma hann úr hesum gerðum“ og 45.c: „Alt ov lítil vitan til at gera eina støðumeting av fyrimum. Tú sær ikki m.a. kroppsmál ella andlitsbrøgd“.

Umframt tær skrivligu viðmerkingarnar, so vóru eisini nakrar munnligar viðmerkingar. Tær munnligu viðmerkingarnar vóru undranir um, at upplesararnir samskiftu á enskum. Men hóast tað, at nøkur heimildarfólk stúrsaðu við, at upplesararnir samskiftu á enskum, so megnaðu tey kortini at skumpa hetta til viks og lótu ikki tað enska málið órógva teirra meting.

4.2.4.3. *Viðmerkingar til grímuna við føroyska-enska kotuskiftinum*

Viðmerkingarnar til upptøkuna, tá upplesarin kotuskifti millum føroyskt og enskt, vóru meiri blandaðar. Fýra viðmerkingar snúðu seg um upplesaran sum persón. Av hesum fyra tóktist tann eina, 38.b, at siga nakað um hann sum typu: „virkar sum ein íð bara filgjist við gentum“, tvær vístu á innihaldið í tekstinum, 30.b: „ljóðar sum han dámar væl at slatrast (gossip)“; og 33.b: „Eg havi ikki givið honum serliga jaligar metingar. Grundin er, at vit næstan bara hoyra hann tosa um neilig ting“, og ein knýtti ta ensku taluna saman við hansara persóni, 24.b: „Ljóðar sum hetta er ein drongur ið roynir at vera cool og tí brúkar hann enska talu og tað er nakað ið virkar frástoytandi fyri meg“. Tríggar av hesum fyra viðmerkingunum eru sostatt neiligar, meðan tað ikki ber til at vita, um 38.b meinir nakað neiligt ella jaligt við síni viðmerking.

Fýra viðmerkingar snúðu seg um mongdina av enskum. Viðmerkingarnar ljóðaðu allar nakað sum hendan hjá 27.b: „yvirraskandi hvussu nógv ensk orð tey brúka“. Ein kann gita sær til, at hesar eru meintar neiliga, tí metingarnar av upplesaranum vóru ikki serliga jaligar.

Tríggar viðmerkingar vóru um, hvussu heimildarfólkini høvdu tað við at svara. Tvær snúðu seg um, at tey ikki hoyrdu upptøkuna nógv væl, t.d. 36.b: „Hoyri ikki so væl ljóðfliu“. Tann triðja viðmerkingin var um, at tað var torført at meta um upplesaran, 31.b: „Eg havi ikki nógv sjolv at forstanda við bara røð og fá orð. (Havi meria brúk fyri kroppsmál)“. Hesar viðmerkingarnar vendi eg aftur til í 4.5.2. *Validiteturin í kanningini*.

Tann eina viðmerkingin var verri at bólka. Tað var viðmerkingin hjá 22.b: „Yes please!“, sum kann sipa til, at viðkomandi dámar væl kanningina, ella møguliga ein tilsiping til ta nógvu ensku taluna í tekstinum. Hetta kann eisini vera ein tilvildarlig viðmerking, sum ikki skal verða lisið ov nógv inní.

4.2.4.4. Viðmerkingar til útveljingina av lyndiseyðkennum

Fimm av viðmerkingunum til útveljingina útgreinaðu hugsanirnar, sum heimildarfólkini høvdu um tey lyndiseyðkennini, ið tey valdu út. 47.b skrivaði t.d. soleiðis um tey trý lyndiseyðkennini, hann hevði valt út: „Tað er altíð gott at vera álítandi Helst tá man arbeidur, man má vera eitt sindur sjálvsikkur Erlig-Heit er mega vigtugt“. 50.c hevði valt eitt av teimum lyndiseyðkennunum, sum vóru á neiligu síðuni á skalanum, ‘týðningarleysur’ og greiðir tí frá, hvat hann meinar við hesum lyndiseyðkenninum. Hann skrivar, at „fólk, sum seta seg høgt, seta onnur fólk lágt“. Viðkomandi bólkar helst lyndiseyðkennið ‘týðningarleysur’ saman við lyndiseyðkennum sum at vera ‘eyðmjúkur’ og ‘litillátin’. Hesi seinnu eru lyndiseyðkenni, sum kunnu sigast at vera jalig og í tráð við hansara viðmerking um ikki at seta seg sjálvan høgt, tí so verða onnur fólk sett lágt.

Hinar fýra viðmerkingarnar snúðu seg um sjálvi lyndiseyðkennini. Tvey heimildarfólk komu við øðrum lyndiseyðkennum ella viðurskiftum, sum høvdu týðning fyri fólk, t.d. 1.c.: „Tað snýr seg um, at hava tann eginleikan at virða seg sjálvan, og altíð vera besta útgávan av tær“. Onnur settu spurnartekin til okkurt lyndiseyðkenni, 35.b: „er Týðningarmikil ikki bara upp til hvat ein persónligt heldur?“ ella viðmerktu, at tað er betri at hava fleiri enn trý góð lyndiseyðkenni, 13.a: „sjálvandi er ideelt um ein hevur fleiri jaligar eginleikar enn triggjar“.

4.2.5. Niðurstøða og kjak

Miðalmetingarnar av lyndiseyðkennunum hjá teimum trimum grímunum (føroyskt, enskt, føroyskt-enskt kotuskifti) vóru so mikið líkar, at eingin signifikantur munur var. Tað, at ungir føroyingar meta fólk rættiliga eins, uttan mun til um tey tosa føroyskt ella enskt ella kotuskifta ímillum bæði, kann verða tulkað sum, at ungir føroyingar sýna stórt tolsemi til málsligan ymiskleika. Úrslitið er sera áhugavert, tí hetta er ikki eitt vanligt úrslit, hyggja vit at grímukanningum, ið eru gjørdar í øðrum londum (sí eitt nú Kristiansen 2009 og Tingstrøm 2009). Komið verður aftur til hetta í 5.1. *Hvat siga úrslitini okkum*, har ótilvitaði hugburðurin eisini verður tulkaður í mun til føroyska samfelagið og føroysku málsøguna.

Miðalmetingarnar av grímunum vísa somuleiðis, at tey ungu sum heild ikki seta ungar føroyingar, sum tosa føroyskt ella enskt ella kotuskifta ímillum bæði málini, í samband við nakra týðiliga ella greiða stereotypu. Nakrir munir eru tó. Teir eru, at føroyingar, sum tosa føroyskt við aðrar føroyingar, verða hildnir at vera ríkari og betri útbúnir enn føroyingar, sum tosa enskt við aðrar

føroyingar. Altso verður ríkidømi og útbúgving sett í samband við føroyska talu. Hetta sama er galdandi fyri føroyingar, sum kotuskifta millum føroyskt og enskt: teir ljóða somuleiðis ríkari og betri útbúnir enn teir, sum tosa enskt. Harumframt ljóða føroyingar, sum kotuskifta, erligari enn teir, sum tosa føroyskt. Sostatt er erligheit knýtt at føroyskum-enskum kotuskifti.

Føroyskt og føroyskt-enskt kotuskifti verður altso sett í samband við vald og tign, meðan føroyskt-enskt kotuskifti harumframt verður sett í samband við samanhald.

Føroyingar, sum tosa enskt sínámillum, ljóða somuleiðis erligari enn teir, sum tosa føroyskt saman. Eisini eru ábendingar um, at føroyingar, sum tosa enskt eru meiri modernaðir enn teir, sum tosa føroyskt ella kotuskifta. At enskt verður sett í samband við modernitet, er væl trúligt, hugsar ein um alla mongdina, sum er til av enskari poppmentan, men tað, at føroyingar, sum tosa enskt, ljóða erligari enn føroyingar, sum tosa føroyskt, er sera undrunarvert. Ein skuldi trúð, at føroyingar, sum tosa enskt, ljóðaðu *óerligari* ella *falskari* enn teir, sum tosa føroyskt, av tí at føroyskt jú er teirra M1 og ikki enskt. Men so er ikki. Hví so er, kundi ein kanska fingið vitan um við at gjørt nakrar kvalitativar kanningar.

Av tí at miðalmetingarnar av grímunum vóru so mikið javnar, at eingin signifikantur munur var, ber tað ikki til at vísa á nakað ávíst stigveldi, har ein sær, hvat mál ella brigdið hevur hægstu tign, tá ungir føroyingar samskifta sínámillum³⁶. Normurin, tá ungir føroyingar samskifta, tykist tí vera, at bæði føroyskt, enskt og føroyskt-enskt kotuskifti verður góðtikið av ungum føroyingum. Altso normurin er at góðtaka málsligan ymiskleika.

Hyggja vit so at úrslitunum, sum vístu, hvørjir samfelagsligir brigdlar høvdu eina ávirkan á hugburðin til grímurnar, so vóru teir *aldur*, *útbúgving*, *bústaður* og *málið hjá makanum*, *foreldrum* og *ommum* og *abbum*. Úrslitini eru nakað samansett, og tískil er tað torført at gera sær eina heildarmynd av teimum. Tað, at úrslitið ikki er so einfalt, endurspeglar tó akkurat tað, sum er høvuðsniðurstøðan av grímukanningini, nevniliga, at munirnir millum grímurnar ikki eru serliga týðilgir.

Aldursbrigdilin var tann áhugaverdasti brigdilin í mun til eitt møguligt málskifti. Tannáringar mettu nevniliga ensku grímuna jaligari, enn hini eldru gjørdur í fimm lyndiseyðkennum. Tannáringarnir hildu ensku grímuna ljóða signifikant meiri *álítandi*, *næmari* og *betri útbúna* og tendentielt meiri *tiltalandi*

36 Víst verður á eitt møguligt stigveldi út frá tilvitaðu hugburðskanningini í 5.1. *Hvat siga úrslitini okkum?*

og *rikkari*, enn tey eldru heimildarfólkini hildu. Enskt vísir seg sostatt at hava eina jalgari støðu millum tannáringar á nøkrum punktum.

Tað, at munurin millum tannáringar og tey eldru er signifikantur í fleiri lyndiseyðkennum, er áhugavert, tí hesi eldru, sum flest eru í 20unum, eru eisini uppvaksin við nógvum enskum í teirra gerandisdegi. Møguliga er frágreiðingin lutfalsliga einföld. Hon kann vera, at tannáringarnir hava verið fyri enn størri enskari ávirkan, enn tey eldru, og at tey tí meta hana jalgari í fleiri lyndiseyðkennum³⁷. Er hetta frágreiðingin, so kann ein møguliga siga, at tess størri enskari ávirkan ein er fyri, tess jalgari er ein mótvegis enskum. Áhugavert hevði verið at gjørt kanningar, sum kannaðu, um tað í roynd og veru hongur soleiðis saman.

4.3. Úrslitini av spurnablaðnum – tilvitaður hugburður til mál

Í hesum partinum verða úrslitini av seinna spurnablaðnum, sum kannaði tilvitaða hugburðin hjá heimildarfólkunum til mál, greinað. Hareftir verða úrslitini frá domenispurningunum greinað. Øll úrslitini í seinna spurnablaðnum verða lýst í prosenttølum. At enda verður greitt frá viðmerkingunum, sum vóru skrivaðar til seinna spurnablaðið. Hvørki niðurstøða, kjak ella tulkning verður í hesum partinum, men úrslitini verða umrødd og tulkað í fimta parti av ritgerðini.

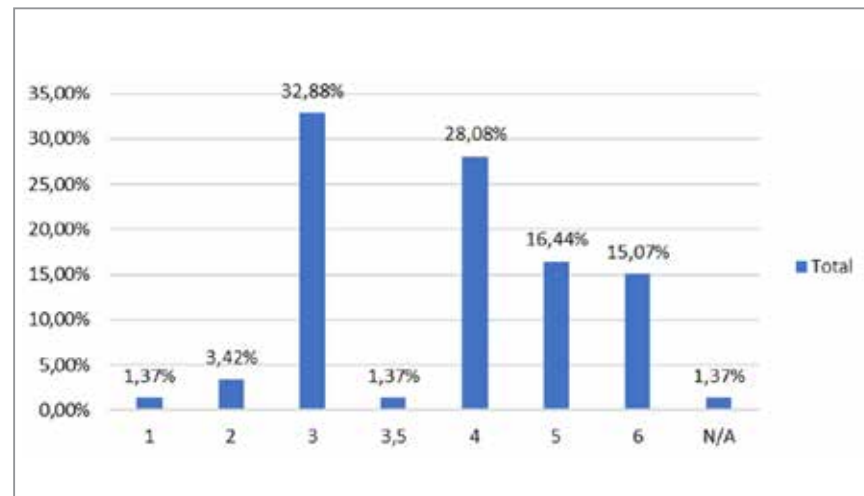
4.3.1. Føroyskt og enskt

4.3.1.1. Hvat heldur tú um, at føroyingar brúka ensk orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt?

Hesin spurningurin hevði eitt dømi úr tekstinum, har uppleisararnir kotuskiftu. Dømið var: “-What?! Eru tey flutt saman? Serióst? – Ja, I wouldn't wanna live there, tí tað virkaði...”

Hugburðurin hjá heimildarfólkunum var, at umleið ein triðingur, 32,88%, hevði einki ímóti, at føroyingar brúka ensk orð og setningar av og á, tá teir tosa føroyskt. Ein lítil triðingur, 28,08%, helt tað vera bæði gott og keðiligt. Mynd 2 vísir, hvussu nógv prosent av heimildarfólkunum svaraðu hvat.

Mynd 2: Hvat heldur tú um, at føroyingar brúka ensk orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt?

1=sera gott, 2=gott, 3=eg havi einki ímóti tí, 4=bæði gott og keðiligt, 5=keðiligt, 6=sera keðiligt, N/A=ósvarað. 3,5 umboðar tey, sum settu ein kross mitt ímillum svarmøguleikarnar ‘eg havi einki ímóti tí’ og ‘bæði gott og keðiligt’.

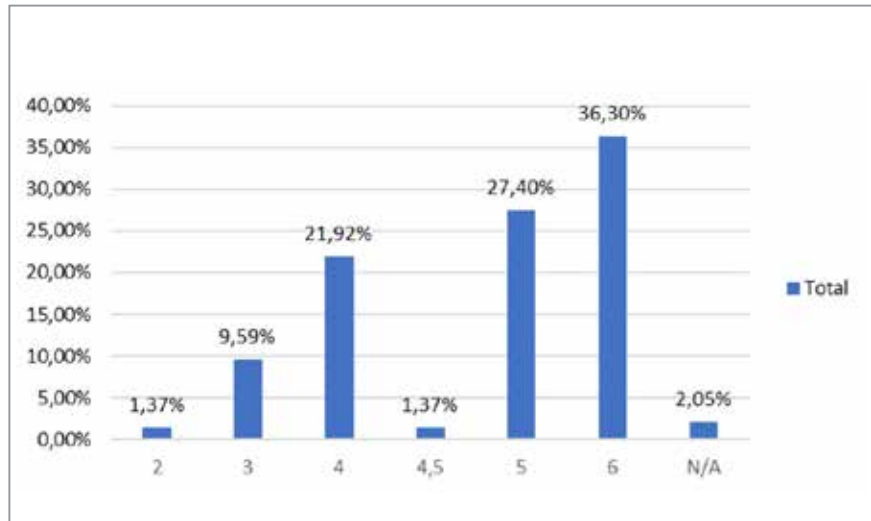
Verða tey, sum liggja í miðjuni (t.e. hugburðurin ‘eg havi einki ímóti tí’ og ‘bæði gott og keðiligt’, umframt tað eina heimildarfólkið, sum svaraði har ímillum) løgd saman, eru tey 62,33%. Altso hugburðurin hjá yvir helvtini av heimildarfólkunum liggur ímillum at ‘einki hava ímóti’ ella at halda tað vera ‘bæði gott og keðiligt’ við eitt sindur av enskum orðum og setningum. Um vit leggja tøluni saman hjá teimum, sum halda tað vera ‘keðiligt’ ella ‘sera keðiligt’, at føroyingar brúka ensk orð og setningar av og á, er tað umleið ein triðingur, 31,51%, sum heldur tað. Einans 4,79% (t.e. 7 fólk), halda tað vera ‘gott’ ella ‘sera gott’ við enskum orðum og setningum av og á.

4.3.1.2. Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt?

Svarini til spurningin um, hvat heimildarfólkini høvdu hildið um, at teirra børn fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt, lógu sum heild á neiligu síðuni á skalanum. Á mynd 3 síggjast øll svarini hjá heimildarfólkunum í prosentum.

37 Sí eisini íslensku verkætlanina MoLiCaDiLaCo um ávirkanina, sum digitala tíðin hevur á íslenska málið. Har verður m.a. komið inn á, at børn og ungdómar eru meiri útsett fyri enskum nú, enn nakrantíð fyrr.

Mynd 3: Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt?

Eingin svaraði 'sera gott', og tí er 1 ikki við á myndini. 2=gott, 3=eg havi einki ímóti tí, 4=bæði gott og keðiligt, 5=keðiligt, 6=sera keðiligt, N/A=ósvarað. 4,5 umboðar tey, sum settu ein kross mitt ímillum svarmøguleikarnar 'bæði gott og keðiligt' og 'keðiligt'.

Ein góður triðingur, 36,30%, helt tað vera 'sera keðiligt' og ein lítil triðingur, 27,40%, helt tað vera 'keðiligt' – samanlagt 63,70%. 21,92% høvdu hildið tað verið 'bæði gott og keðiligt'. Myndin vísir eisini, at 9,59% høvdu 'einki havt ímóti tí' og 1,37% høvdu hildið tað verið 'gott', at børnini fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt. Leggja vit tøluni hjá teimum saman, sum svaraðu 'bæði gott og keðiligt', 'høvdu einki havt ímóti tí' og 'gott', um teirra børn fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt, eru tey 32,88%.

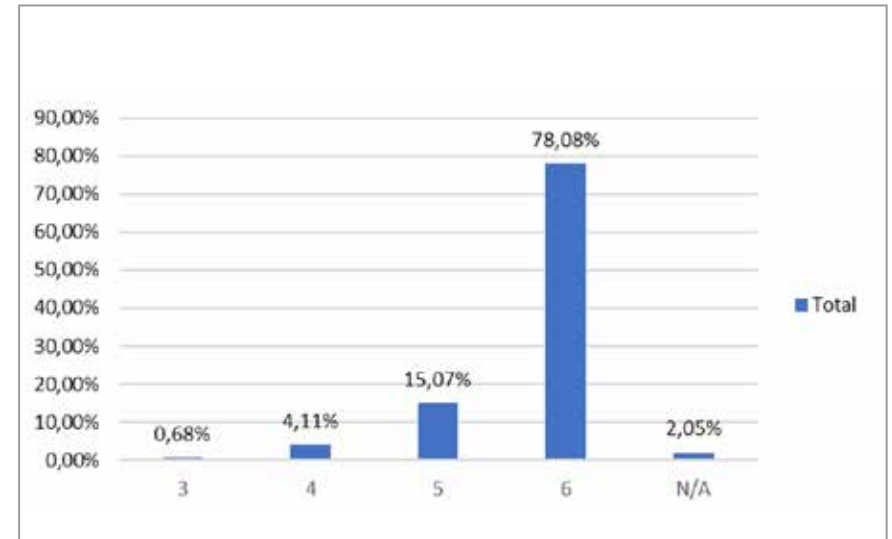
Samanlagt eru tað umleið tveir triðingar, sum ikki høvdu dámað tankan um, at teirra børn fóru at tosa betur enskt enn føroyskt, í mun til ein triðing, sum tykist vera opin fyri tí ella í øllum førum ikki heilt ímóti tí.

4.3.1.3. Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt?

Heimildarfólkini vóru rættiliga samd í teirra svarum her. Meginparturin, 78,08%, hevði hildið tað verið 'sera keðiligt', og 15,07% høvdu hildið tað verið 'keðiligt', um teirra børn bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt. Verða hesi tøluni lögð

saman, sæst, at mest sum øll, 93,15%, svaraðu 'keðiligt' ella 'sera keðiligt'. Einans 4,11% høvdu hildið tað verið 'bæði gott og keðiligt', og 0,68% 'høvdu einki havt ímóti tí'. Úrslitini síggjast í mynd 4.

Mynd 4: Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt?

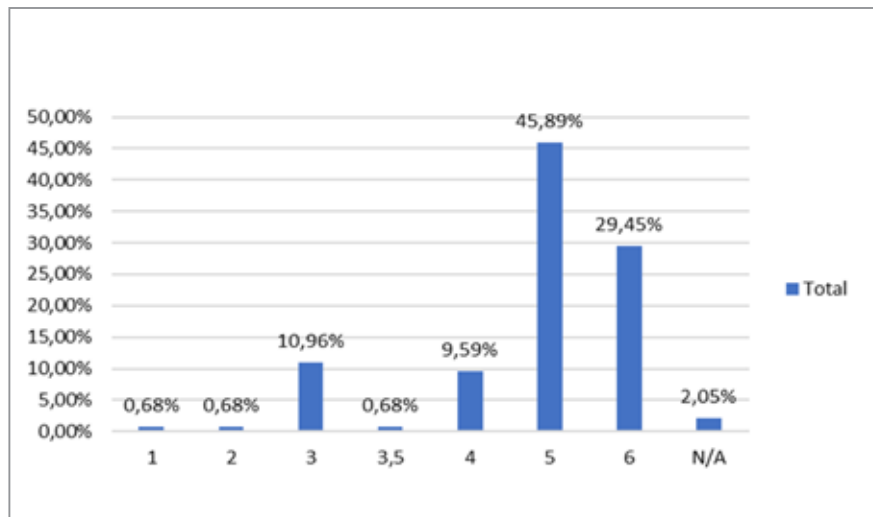
Eingin svaraði 'sera gott' (=1) og 'gott' (=2), og tí eru hesir stabbarir ikki við á myndini. 3=eg havi einki ímóti tí, 4=bæði gott og keðiligt, 5=keðiligt, 6=sera keðiligt, N/A=ósvarað.

4.3.2. Danskt og enskt

4.3.2.1. Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær ikki fóru at duga danskt?

Mynd 5 vísir hugburðin hjá heimildarfólkunum til spurningin um, hvat tey høvdu hildið um tað, at teirra børn ikki fóru at duga danskt. Ein lítil helvt, 45,89%, hevði hildið tað verið 'keðiligt' og ein lítil triðingur, 29,45%, 'sera keðiligt'. Samanlagt telja tey trýggjar fjórðingar, 75,34%. Tey, sum høvdu hildið tað verið 'bæði gott og keðiligt', 9,59%, og 'høvdu einki havt ímóti tí', 10,96% (umframt ein, 0,68%, sum liggur mitt ímillum) telja til samans, 21,23%.

Mynd 5: Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær ikki fóru at duga danskt?

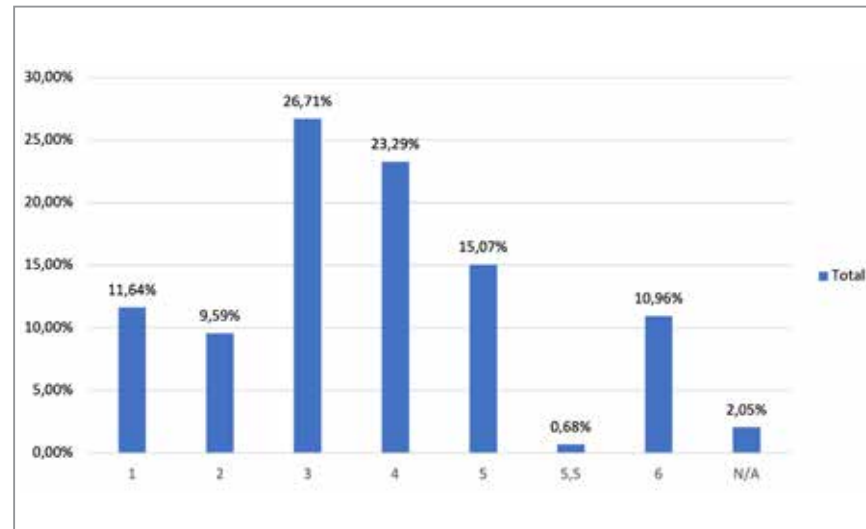
1=sera gott, 2=gott, 3=eg havi einki ímóti tí, 4=bæði gott og keðiligt, 5=keðiligt, 6=sera keðiligt, N/A=ósvarað. 3,5 umboðar eitt heimildarfólk, sum setti ein kross mitt ímillum svarmøguleikarnar 'eg havi einki ímóti tí' og 'bæði gott og keðiligt'.

Á mynd 5 sæst, at so at siga eingin, einans 1,36% (t.e. tvey fólk), høvdu hildið tað verið 'gott' ella 'sera gott', um teirra børn ikki fóru at duga danskt. Umleið tíggjundi hvør hevði tó einki havt ímóti, at børnini ikki fóru at duga danskt. Men nógv tann størsti parturin, t.e. tríggir fjórðingar, hevði ikki dámað tað, um børnini ikki fóru at duga danskt.

4.3.2.2. Hvat hevði tú hildið um tað, at málini vórðu býtt um, so at ein fyrst lærði enskt og seinni danskt í skúlanum?

Í spurninginum um at býta málini um í skúlanum, so at ein fyrst lærir enskt og seinni danskt, vóru tað flest fólk, 26,71%, sum vóru samd í útsøgnini 'eg havi einki ímóti tí', og næstflest, 23,29%, sum høvdu hildið tað verið 'bæði gott og keðiligt'. Annars vóru hini svarini rímiliga væl býtt sundur yvir hinar fyra svarmøguleikarnar. Sí mynd 6.

Mynd 6: Hvat hevði tú hildið um tað, at málini vórðu býtt um, so at ein fyrst lærði enskt og seinni danskt í skúlanum?

1=sera gott, 2=gott, 3=eg havi einki ímóti tí, 4=bæði gott og keðiligt, 5=keðiligt, 6=sera keðiligt, N/A=ósvarað. 5,5 umboðar eitt heimildarfólk, sum setti ein kross mitt ímillum svarmøguleikarnar 'keðiligt' og 'sera keðiligt'.

Verða tey, sum halda tað vera 'sera gott', 11,64%, og tey, sum halda tað vera 'gott', 9,59%, løgd saman, telja tey ein góðan fimting, 21,23%, av øllum heimildarfólkunum.

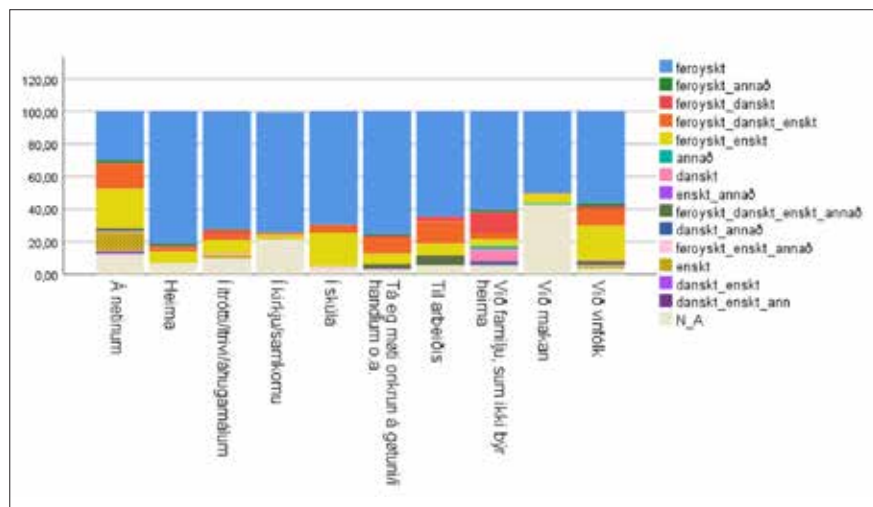
Verða tey, sum hinvegin svaraðu 'keðiligt', 15,07%, og 'sera keðiligt', 10,96%, (umframt tann eini har ímillum, 0,68%), telja tey 26,71%.

Samanlagt kann ein siga, at næstan helvtin, 47,94%, hevði ikki verið ímóti ella hevði beinleiðis hildið tað verið gott, um málini vóru býtt um í skúlanum. Telur ein tey við, sum halda tað vera 'bæði gott og keðiligt', eru tað næstan tríggir fjórðingar, 71,23%, sum ikki heilt avvísa tankan um at býta málini um, so ein fyrst lærir enskt og seinni danskt. Ein fjórðingur tekur hinvegin ikki undir við tankanum og heldur tað vera beinleiðis 'keðiligt' ella 'sera keðiligt'.

4.3.3. Domeni

Her verða úrslitini av domenunum greinað. Víst verður á, hvussu nógv prosent av heimildarfólkunum tosa *hvat mál hvar*.

Mynd 7: Málini, sum heimildarfólkini tosa á tíggu ymiskum domenum.

N_A=ósvarað

Sum sæst á mynd 7, er føroyskt tað málið, sum flest fólk siga seg tosa í domenunum 'heima', 'í ítrótti/ítrivi/áhugamállum', 'í kirkju/samkomu', 'í skúla', 'tá eg mæti onkrum á gøtuni/í handlun o.a.', 'til arbeiðis', 'við familju, sum ikki býr heima', 'við makan' og 'við vinfólk'. Í øllum teimum júst nevndu domenunum siga altso yvir 50% av heimildarfólkunum seg *einans* tosa føroyskt og einki annað mál. Tað er bara í domeninum 'á netinum', at tað eru færri enn 50%, sum siga seg tosa einans føroyskt. Her siga bert 30,34% seg einans tosa føroyskt, t.e. ein lítill triðingur. Verða tey, sum siga seg tosa onkra samanseting, har føroyskt er uppií (t.v.s. føroyskt + danskt og/ella enskt og/ella annað) tald uppi, tosa 74,48% av heimildarfólkunum føroyskt og onnur mál á netinum, t.e. tríggir fjórðingar. Internetdomenið er harumframt tað einasta domenið, har lutfalsliga nógv fólk, 11,03%, siga seg *bara* tosa enskt.

Annars so líkjast mynstrini fyri domenini 'á netinum', 'í skúla' og 'við vinfólk'. Tann størsti samlaði parturin sigur seg *einans* tosa føroyskt. Síðan eru næstflest, sum siga seg tosa føroyskt og enskt. Triðflest siga seg tosa føroyskt, danskt og enskt. Hetta eru domeni, har ung møta sínum javnaldrum. Mynstrið fyri ítróttar/ítrivs/áhugamálsdomenið minnir eisini um tey júst nevndu domenini, men her er munurin, at tøluni fyri tey, sum siga seg einans tosa føroyskt, eru størri, 72,41%, samstundis sum tøluni fyri tey, sum siga seg tosa føroyskt og enskt eru minni, 8,28%. Hetta er somuleiðis eitt domeni, har ung møta sínum javnaldrum, men her tosa tey meiri føroyskt saman enn í hinum domenunum.

Ung tosa sostatt mest føroyskt, harnæst enskt og triðmest danskt við sínar javnaldrar.

Heimadomenið er tað domenið, har nógv flest fólk, yvir 80% (81,38%), siga seg *bara* tosa føroyskt og einki annað mál. Næststørsti bólkurin, sum einans telur 6,9%, sigur seg tosa bæði føroyskt og enskt heima. Tey, sum resta í, av teimum, sum hava svarað, eru ógvuliga smábýtt sundur í aðrar samansetingar. 6,9% hava ikki svarað. Ein kann hugsa sær, at hesi bógva einsamøll, og tí ikki kunnu svara. Heima í familjunum tosa føroyingar altso enn føroyskt, eins og teir altíð hava gjørt.

Tá talan er um familju, sum ikki býr heima, er støðan eitt sindur øðrvísi. Í hesum domeninum tosa ikki eins nógv fólk bara føroyskt, tó at tað framvegis er eitt høgt prosenttal, 60,69%. Her eru lutfalsliga nógv, sum tosað danskt. 6,9% siga seg *einans* tosa danskt við familju, sum ikki býr heima, og nøkur fleiri, 12,41%, siga seg tosa danskt og føroyskt við familju, sum ikki býr heima. Samanlagt telja hesir báðir bólkarnir 19,31%. Tøluni endurspeгла helst væl tað tætta sambandið, føroyingar í langa tíð hava havt við danir, bæði málsliga, men eisini í sambandi við giftu/parlag millum tjóðirnar báðar, við tí úrsliti, at nógv hava familjulimir, sum tosa danskt³⁸.

Domenið 'í kirkju/samkomu' og serliga domenið 'við makan' hava eitt høgt prosenttal av fólk, sum ikki hava svarað, ávikavist 21,38% og 42,76%. Væntandi ganga tey, sum ikki hava svarað, ikki í kirkju/samkomu. Hetta, vænti eg, eisini er galdandi fyri tey, sum ikki hava svarað nakað í makadomeninum. Tey, sum hava luttikið í kanningini, eru sum heild ung fólk, so tað er einki óvanligt í, at so nógv ikki hava ein maka. Av teimum, sum svaraðu spurninginum um kirkju/samkomudomenið, hava so at siga øll svarað, at tey *bara* tosa føroyskt har. Ein sera lítill bólkur hevur svarað ymisk onnur mál.

4.3.4 Viðmerkingar til seinna spurnablaðið

35 heimildarfólk valdu at skriva viðmerkingar til seinna spurnablaðið. Viðmerkingarnar verða her býttar sundur eftir punktunum/spurningunum, sum tær eru rættaðar ímóti. Tær verða harumframt eisini greinaðar sundur eftir innihaldi.

4.3.4.1. Viðmerkingar til spurningin um málið hjá makanum og familjuni

13 viðmerkingar vóru til áttanda punktið í spurnablaðnum, sum snúði seg um

38 Í Manntali 2011 vóru til samans 1309 pør, har annar persónurin var føddur í Danmark og hin í Føroyum (Hagstova Føroya 2011b). Av hesum kunnu vera nøkur, sum eru fødd í Danmark, men eru uppvaksin í Føroyum og eru tí at meta sum føroyingar og ikki danir.

málið hjá makanum, foreldrunum og ommum og abbum. Nógv av heimildarfólkunum valdu her í viðmerkingarteiginum at upplýsa málið hjá øðrum familjulimum eisini, t.d. 30.b, sum segði: „Havi búð í DK síðan eg var 11 Bøyggi mín er giftur við einari filippinsku. So vit tosa FO-DK & Engst heima“; 28.c: „2 syskinabørn – ið eru føroysk – , sum eru syskin tosa ofta enskt sína millum“; og 10.a: „Tosi danskt við beiggja mínar eisini“. Hesar viðmerkingarnar lýsa væl, at stóðan hjá fleiri heimildarfólkum er (málsliga) fløktari enn spurningarnir leggja upp til. Viðmerkingarnar vísa á, at heimildarfólkini hoyra fleiri familjulimir, summir tætt uppá í lívinum hjá heimildarfólkunum, tosa onnur mál enn føroyskt.

4.3.4.2. Viðmerkingar til spurningarnar um domeni

15 viðmerkingar vóru til domenini. Allar viðmerkingarnar útdjúpaðu, hví heimildarfólkini høvdu svarað, sum tey høvdu svarað. Eitt heimildarfólk hevði svarað, at tað tosaði føroyskt á øllum domenunum, men viðmerkti so, at um onkur ikki skilti føroyskt, so skifti tað yvir í danskt/enskt, 28.c: „Tosi sjálvsagt dansk/enskt um tey onki skilja á føroyskum. Um tey skilja eitt sindur, tosi eg føroyskt, men seint“. Níggju onnur heimildarfólk hava svarað nakað líknandi sum 28.c, at tey tosa eitt annað mál enn føroyskt, um tann, tey tosa við, ikki skilur føroyskt, t.d. 46.b: „Eg nýti bert onnur mál, tá útlendingar keypa frá mær. Og í flokkinum eru tvey, ið tosa enskt, tí mugu vit eisini tað“, 34.b: „Tosi danskt við abba mín, men ongin annar tosar nakað annað mál Eg tosi enskt við ensk vinfólk“, og 36.b: „Um summar hjálpi eg ofta turistum at finna veg í Havnini“.

Nøkur heimildarfólk hava svarað, at tey brúka enskt av og á, hóast allir partar skilja føroyskt, t.d. 23.c: „Vinirnir tosa vit enskt bara í stuttleika vit eru føroysk“ og 16.a:“(…) Við makan tosi eg av og á enskt, um eg skal siga okkurt, ið børnini ikki skulu hoyra“. Nakrar aðrar viðmerkingar kunnu kanska benda á føroyskt-enskt kotuskifti, t.d. 31.b: „Eg havi lat við at skifta millum Føroyskt og Enskt tá tað er neyðugt“ og 53.c: „Enskt kemur ofta inn í málið. Tá ið eg eri úti, hugsu eg meira um tað, enn heima“.

4.3.4.2. Viðmerkingar um hugburð til føroyskt-enskt kotuskifti, føroyskt, enskt og danskt

4.3.4.2.1. Viðmerkingar til føroyskt-enskt kotuskifti

Tíggju viðmerkingar vóru til spurningin um hugburð til føroyskt-enskt kotuskifti. Fýra av viðmerkingunum til kotuskifti kunnu bólkast sum at vera jaligar móttvegis kotuskifti. Sum dømi sigur 27.c tað vera „sindur sleg“, og 40.c sigur: „Haldi fólk skulu tosa akkurát, sum tey vilja“. Fýra av viðmerkingunum tykjast at hava ein ‘bæði og’ hugburð – altso ein hugburð, sum hvørki er bara jaligur ella bara neiligur. Heimildarfólk 13.a viðmerkti t.d., at „mær dámar

ikki tá enskt yvirtekur, men sjálvandi verður tað nýtt av og á (serliga um tað eru fagorð ella international orð)“. Hinar viðmerkingarnar, uttan ein, høvdu sama innihald sum 13.a. Tann eina viðmerkingin legði vekt á, at tað var fínt um vaksín kotuskiftu, men ikki børn, 36.b: „Keðiligt tá smábørn gera tað annars leggi eg ikki í“.

Tvær av viðmerkingunum til kotuskifti kunnu bólkast sum at vera neiligar móttvegis kotuskifti. Tað eina heimildarfólkið, 26.c, skrivaði: „Eg geri tað sjálv, men tað ljóðar sera býtt“, og hitt heimildarfólkið, 19.c, hevði gjørt ein nýggjan teig longur til høggru út fyri ‘sera keðiligt’, har tað skrivaði ein kross í ‘ikki góðkent’.

4.3.4.2.2. Viðmerkingar til føroyskt

Fimm viðmerkingar snúðu seg um hugburðin til føroyska málið. Tvær teirra endurspegladu ein jaligan hugburð til føroyskt, t.d. 4.b: „Týdningarmikið at duga føroyskt!“. Tvey onnur heimildarfólk høvdu ein meiri samansettan hugburð, har úrheimurin spældi ein leiklut. Tey viðmerktu soleiðis til spurningin um, hvat tey høvdu hildið um, at børnini hjá teimum fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt, 26.c: „so høvdu tey betri duga at samskifta við úrheimun“, og 40.c: „einki ímóti tí, um eg ikki lívi í Føroyum, men um tey verða uppvaksin í Føroyum, eiga tey at duga betri føroskt“. Í spurninginum um, hvat heimildarfólkini høvdu hildið um tað, at børnini bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt, viðmerkti 40.c eisini í sama anda, at tað hevði verið keðiligt “-um vit livdu í FO“. Hugburðirnir eru hvørki beinleiðis neiligir ella jaligir, men eru stýrdir av, hvussu tætt teirra børn fara at vera knýtt at úrheiminum.

4.3.4.2.3. Viðmerkingar viðvíkjandi donskum og enskum

16 viðmerkingar vóru til spurningarnar um danskt og enskt. Av teimum endurspegladu fýra ein jaligan hugburð til danskt, fimm ein jaligan hugburð til enskt, og sjei lógu har ímillum (t.e. viðmerkingar, sum vóru blandaðar við bæði jaligum hugburði til danskt og til enskt, umframt viðmerkingar, har hugburðurin ikki var so týðiligur).

Tey, sum høvdu ein jaligan hugburð til danskt og til at læra danskt, áðrenn tey lærdu enskt í skúlanum, grundgóvu út frá tí, at annars hevði eingin lært danskt, sbt 38.b: „So hevði ongin lært danskt“, og út frá tí, at børnini hava lættari við at læra enskt, og tí mugu tey læra danskt, áðrenn tey læra enskt í skúlanum, sbt 27.b: „Sonurin (4.fl.) Dugur longu betur enskt enn danskt og dámar av tí sama betur fagi enskt“³⁹. Eisini vístu tvey heimildarfólk á málsligar

39 27.b hevur omanfyri skrivað, at tað hevði verið ‘sera keðiligt’, um málini vóru býtt um,

fyrirumir við at læra danskt, 40.c: „Tí dansk er góð hjálp, at skriva føroyskt rætt“, og 16.b: „Danskt er eitt viktigt Mál tí, viss tú dugur máli so kans tú tost við 6 Londu við Bara Danskt“.

Tey, sum høvdu ein jaligari hugburð til enskt enn til danskt, vóru fimm í tali. Hesi hildu enskt hava munandi størri nýtsludirði enn danskt. T.d. skrivaði 26.c: „Danskt kann bara brúkast í DK“, og 44.c helt tað vera gott, um ein lærði enskt, áðrenn ein lærði danskt í skúlanum, tí tað hevði givið „Fleiri móguleikar í framtíðini“.

Tey sjei heimildarfólkini, sum skrivaðu viðmerkingar, sum vóru meiri blandaðar, vístu m.a. á, at enskt fylti meir hjá teimum, og at enskt hevði størri nýtsludirði, men at vit vóru partar av danska ríkinum, og tí hevði tað eisini týðning at duga danskt. 36.b viðmerkti soleiðis: „Sum nú er hoyra vit undir Danmark so Danskt er sera viktigt fyri okkum, men enskt kemur tú nógv longri við í lívinum“. Eitt heimildarfólk skrivaði eina viðmerking um, hvussu børn læra danskt og enskt í dag, 28.c: „Fyrr lærdu børn dansk (av sjónvarpinum) Nú duga tey ofta enskt fyrst av Youtube og líknandi“. Nøkur onnur, sum søgdu seg ‘einki hava ímóti’, um málini vórðu býtt um, so ein fyrst lærði enskt og seinni danskt, og tey, sum hildu tað vera ‘bæði gott og keðiligt’, vístu á, at danskt hevði eisini virði, t.d. 1.c: „Um bara tey læra Danskt eisini! Enskt er bara meira brúkt runt allan heimin“. Eitt heimildarfólk segði, at bæði málini áttu at verið lærd samstundis, 29.a: “(...) Dansk og Engelsk skulle starte samtidig i skolen“.

4.4. Samanbering av kanningunum

Samanbera vit úrslitini av ótilvitaðu og tilvitaðu hugburðskanningunum, so síggja vit, at úrslitini eru samansett. Á ótilvitaða stignum tykist hugburðurin hjá ungum føroyingum at vera hin sami, uttan mun til um tað er føroyskt, enskt ella føroyskt-enskt kotuskifti, sum tey ungu í Føroyum brúka í sínum samskifti. Hesin hugburðurin samsvarar ikki heilt við tann tilvitaða hugburðin, sum heimildarfólkini hava, tá tey verða spurð beinleiðis. Tá góðtaka tey ikki eins væl, at kotuskift verður millum føroyskt og enskt, tá føroyingar tosa saman. Umleið einum triðingi dárar tað ikki. Væl yvir helvtin av heimildarfólkunum liggur tó í miðjuni (tey halda tað vera ‘bæði gott og keðiligt’, ella tey ‘hava einki ímóti’, at føroyingar kotuskifta) og hjá hesum samsvarar ótilvitaði og tilvitaði hugburðurin betur.

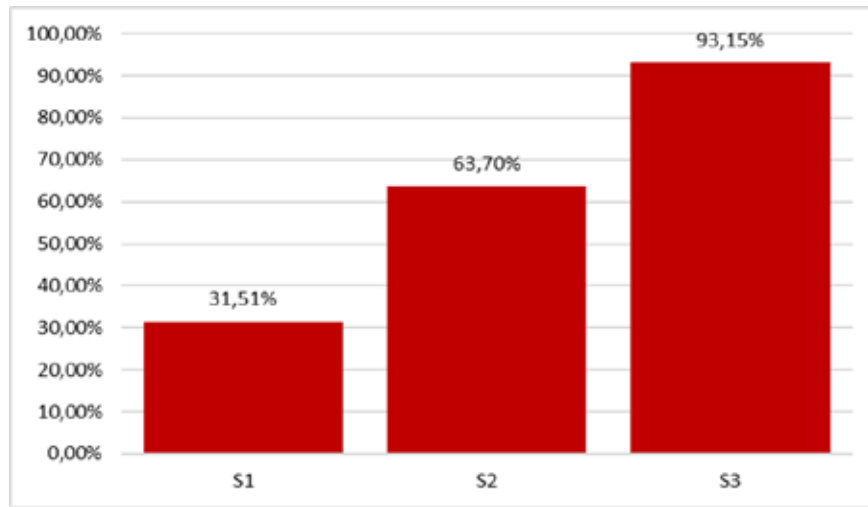
Tað er harmiligt, at eingin spurningur er í seinna spurnablaðnum um,

so ein fyrst lærði enskt og seinni danskt, og tí flokki eg hesa viðmerkingina saman við viðmerkingunum, sum endurspeglar ein jaligan hugburð til danskt.

hvat heimildarfólkini halda um, at føroyingar tosa enskt saman. Við einum tilílikum spurningi kundi ein samanborið úrslitið av ensku grímuni beinleiðis við úrslitið av tilvitaðu hugburðskanningini. Av tí at eingin tilílikur spurningur var við í tilvitaðu hugburðskanningini, er tað næstbesta at gera at hyggja at hinum spurningunum um enskt. Har vísti tað seg, at meginparturin av heimildarfólkunum ikki dámdi tankan um, at teirra børn fóru at duga betur enskt enn føroyskt. Og so at siga øll hildu tað vera ‘keðiligt’ ella ‘sera keðiligt’, um teirra børn fóru at tosa enskt og ikki føroyskt. Út frá hesum úrslitunum sæst, at tilvitaða hugburðurin hjá heimildarfólkunum er jaligari til føroyskt enn til enskt. Ein annar móguleiki kann vera, at føroyskt og enskt verða javnsett av heimildarfólkunum. Kanningin kann tíverri ikki vísa, hvat av hesum er veruliga stóðan, men hon vísir í øllum førum, at føroyskt er ikki lægri mett, tí flestu heimildarfólkunum dárar ikki tankan um, at komandi føroyingar fara at duga betur enskt enn føroyskt.

Úrslitini av spurningunum um føroyskt og enskt kunnu verða sett upp í trí stig, eftir hvussu nógv tað enska fyllir í samskiftinum. (1) Fyrsta stig er spurningur um føroyskt-enskt kotuskifti. Heimildarfólkini vórðu tá spurð um, hvat tey hildu um, at føroyingar brúka ensk orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt. Her góvu heimildarfólkini ta jaligastu metingina. Væl yvir helvtin av heimildarfólkunum lógu í miðjuni (t.e. ‘høvdu einki ímóti tí’, ella hildu tað vera ‘bæði gott og keðiligt’), meðan umleið einum triðingi dámdi tað ikki. (2) Næsta stig er spurningur um, hvat tey høvdu hildið um, at børnini hjá teimum fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt. Tá tosa føroyingar altso framvegis føroyskt, men duga betur enskt. Her góvu heimildarfólkini eina neiligari meting. Tveimum triðingum hevði ikki dámað, at børnini fóru at duga betur enskt enn føroyskt, og ein triðingur hevði hildið tað verið ‘bæði gott og keðiligt’ ella ‘hevði einki havt ímóti tí’. (3) Triðja stig er spurningur um, hvat heimildarfólkini høvdu hildið um, at teirra børn bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt. Her góvu heimildarfólkini ta neiligastu metingina. Mest sum øll, 93,15%, svaraðu, at teimum hevði ikki dámað, um teirra børn bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt. Mynd 8 lýsir neiligu svarini (t.e. tá heimildarfólkini hava svarað ‘keðiligt’ ella ‘sera keðiligt’) til omanfyri umrøddu spurningar:

Mynd 8: Hugburður til enskt

S1=Hvat heldur tú um, at føroyingar brúka enskt orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt? S2=Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt? S3=Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt? Tess hægri stabbinn er, tess verri dámar heimildarfólkunum tað, sum spurt verður um.

Úrslitini vísa, at tess meiri enskt sleppur at fylla ella ráða hjá føroyingum, tess verri dámar heimildarfólkunum tað. Metingarnar, sum heimildarfólkini góvu, tá tey vóru tilvitað um mál, samsvara tískil ikki við metingarnar í grímukanningini, tá heimildarfólkini vóru ótilvitað um mál. Tá heimildarfólkini vóru ótilvitað, mettu tey nevnliga upplestaran rættiliga eins, uttan mun til, um hann tosaði føroyskt, enskt ella, um hann nýtti føroyskt-enskt kotuskifti, meðan tey, tá tey vóru tilvitað, sýndu eitt ávíst stigveldi fyri, hvat teimum dámdi betur enn annað: heimildarfólkunum dámdi tá ikki eins væl kotuskifti og als ikki, at føroyingar bara tosaðu enskt.

4.5. Reliabilitetur og validitetur

Í eini og hvørjari kanning er tað umráðandi at gera sær tankar um, um úrslitini eru álitandi, og um tey lýsa tað, sum kanningin hevði til endamáls at kanna. Tá ein kannar, um úrslitini eru álitandi, kannar ein *reliabilitetin* í úrslitunum. Tá ein kannar, um úrslitini lýsa tað, sum kanningin hevur til endamáls, kannar ein *validitetin* í úrslitunum. Í hesum brotinum av ritgerðini greiði eg frá og meti um reliabilitetin og validitetin í mínum kanningum.

4.5.1. Reliabiliteturin í kanningini

Reliabilitetur verður vanlig á byttur sundur í *stabilitet* og *ekvivalens*, sum eru tvey sløg av reliabiliteti (Grønmo 2004: 217). *Stabilitetur* vísir til, at ein fær somu úrslit í kanningum, sum kanna tað sama fyrbrigdið, hóast kanningarnar ikki eru framdar um somu tíð. eru úrslitini líka, so eru tey stöðuføst – stabil. *Ekvivalensur* vísir til, at tað er samsvar millum dátuinnsavningar, sum eru framdar um somu tíð. Er samsvar millum dátuinnsavningarnar, so eru tær ekvivalentar.

Av tí at so fáar kanningar eru gjørdar í Føroyum, sum líkjast mínari, er tað torført at siga nakað um stabilitetin í úrslitunum. Kanningarnar hjá Skaale (2015) og Bugge og Jacobsen (2018) kannaðu báðar *málføri* og ikki *málini* føroyskt, enskt og danskt og *brigdið* føroyskt-enskt kotuskifti, sum eg kanni. Hóast hesar kanningarnar eru áhugaverdar viðvíkjandi hugburði til ymiska málsnýtslu, so kunnu tær ikki nýtast til at siga nakað um stabilitetin í mínari kanning. Jacobsen (2012a) kannaði ensk importorð og tískil heldur ikki akkurat tað sama evnið, sum eg kanni.

Verður ein líknandi kanning sum mín gjørd einaferð í framtíðini, ber tó til at siga nakað um stabilitetin tá. Tá kann tann nýggja kanningin eftirkanna tað, sum mín kanning kom fram til, og soleiðis ber til at meta um stabilitetin tá.

Ekvivalensurin í teimum innsavnaðu dátunum í kanningunum er, eftir mínum tykki, rímiliga góður. Hjálpari mín og eg vóru persónliga inni í øllum flokkunum á Glasi, og vegleiddu tey gjøgnum kanningina. Eg hevði skrivað mær eina fasta mannagongd fyri, hvat eg skuldi siga fyrst og næst og so framvegis, soleiðis at kanningin skuldi vera so eins sum gjørligt í øllum flokkunum. Harumframt høvdu hjálparin og eg fastar uppgávur, so vit vistu, hvør gjørdi hvat, og hvør segði hvat. Áðrenn royndin byrjaði, var tað tó munur á, hvat lærararnir í flokkunum fortaldu næmingunum, hóast eg hevði lagt øllum eina við at siga sum minst, og heldur lata meg greiða flokkinum frá øllum, tá eg kom inn í flokkin. Tíbetur avdúkaði eingin lærari endamálið við kanningini, sum er tað týðningarmesta av øllum, men onkur lærari segði næmingunum, at vit komu frá Fróðskaparsetrinum, meðan aðrir spurdu okkum framman fyri flokkinum, hvaðani vit vóru. Tað tykist tó ikki sum, at hetta hevur skilt flokkarnar í teir, sum vistu ella ikki vistu, at vit vóru frá Fróðskaparsetrinum, tí teir, sum vistu, hvaðani vit vóru, gittu eisini ymiskt, tá teir skuldu gita endamálið við kanningini.

Eitt, sum kann hava skaðað ekvivalensin nakað, er, at vit ikki náddu allar flokkarnar innan sama blokk, men máttu fremja kanningina yvir nakrar dagar. Hóast vit lögdu øllum flokkunum eina við ikki at tosa um kanningina, fyrr enn allir flokkarnir høvdu luttikið, kann ein ikki siga við vissu, um næmingarnir hildu kanningina loyniliga ella ikki. Sum gitingarnar í fimta fylgiskjali vísa, tykist tað t.d. sum, at næmingarnir hava hildið orð. Annars høvdu flokkarnir

teir seinnu dagarnar allarhelst kollgitt endamálið, men tað gjørdur teir ikki. Síðsta dagin spurdu vit harumframt tann flokkin, sum manglaði, um tey høvdu hoyrt nakað um kanningina, og tey svaraðu *nei*.

Samanumtikið meti eg, at ekvivalensurin er rímiliga góður, meðan verri er at siga nakað um stabilitetin.

4.5.2. Validiteturin í kanningini

Validitetur snýr seg um, hvussu haldgóð og røtt kanningin er. Um validiteturin er høgur, so megnar kanningin at máta tað, sum er endamálið við kanningini (Grønmo 2004: 217). Í mínum føri kann ein spyrja, um grímukanningin megnar aði at ala fram ótilvitaðan hugburð hjá ungum føroyingum til aðrar ungur føroyingar, sum tosa føroyskt ella enskt ella kotuskifta ímillum bæði málini. Í seinna spurnablaðnum er tað áhugavert at spyrja, um spurningarnir fingur lýst tann tilvitaða hugburðin til føroyskt, enskt, danskt og føroyskt-enskt kotuskifti nógv væl, og um spurnatalvan, sum varð gjørd til tey tíggju domenini, megnar aði at fáa greiði á, hvørji mál ung í Føroyum nýta. Áðrenn hesi viðurskiftini verða viðgjørd, fari eg tó at leggja út við at spyrja, um heimildarfólkini í mínum kanningum vóru nógv góð umboð fyri tey ungu í Føroyum?

Fyrst av øllum er tað umráðandi at hava ein so mikið stóran bólk av heimildarfólkum, at hann kann nýtast til at gera algildingar við (Grønmo 2004, 88-89). Hvussu nógv heimildarfólk skulu til, er ymiskt, alt eftir, hvussu stór tann samlaða mongdin er. Av praktiskum ávum var tað torført at fáa eitt størri úrval av heimildarfólkum innan fyri rammurnar av eini meistarafrøð. Eg meti tó, at eg havi lutfalsliga nógv heimildarfólk við í kanningini til at kunna algilda úrslitini til at umboða ung í Føroyum (her hugsi eg um tey, sum eru 16 ár og eldri). Í 2019 vóru 2788 fólk í aldrinum 16-19 og 5963 fólk í aldrinum 20-29 (Hagstova Føroya 2019). Eg havi 127 fólk við í aldrinum 16-29 ár, sum er 1,45% av samlaðu mongdini.

Eisini hevur tað týðning, at heimildarfólkini eru vald tilvildarlaga, soleiðis at tað er eins stórum móguleiki hjá øllum í tí aldrinum/økinum o.s.fr. at verða vald (Grønmo 2004, 88-89). Hetta var partvist galdandi í mínum kanningum. Øll høvdu ikki móguleika at verða vald, men bara tey, sum gingu á Glasi tað tíðarskeiðið, eg framdi kanningina. Harvið vóru tey, sum onga útbúgving taka, ikki umboðað. Eg valdi at fara á Glasir fyri at koma í samband við so nógv ymisk fólk upp á so stutta tíð sum gjørligt, og mátti tí linka um hugsjónina um, at øll í landinum skuldu hava móguleikan at verða vald. Heimildarfólkini umboðaðu tó ein breiðan hóp av ungum føroyingum. Tey vóru vald út eftir kyni og útbúgving, soleiðis at tey skuldu umboða ein stóran part av samfelagnum. Tískil vóru bæði meiri handalig kvinnudominerað yrki (hárbreytin, tilvirkisatstøðingar og klædnaatstøðingar)

og handalig mansdominerað yrki (metallbreytin, timburbreytin og elbreytin) umboðað, umframt meiri bókligar útbúgvingar, har bæði kynini vóru rímiliga væl umboðað. Tær bókligu útbúgvingarnar vóru gymnasialar útbúgvingar (hugbreytin, búskaparbreytin og fyrireikingarbreytin [HF]) og hægri útbúgvingar (innovation og íverksetan, marknaðarførslubúskapur og framleiðslutøkni).

Grímukanningin hjá mær segði einki um, um heimildarfólkini vóru úr øllum landinum ella úr nøkrum fáum økjum. Kanningin vísti, at meginparturin av heimildarfólkunum, 67,12%, búði í høvuðsstaðarøkinum, meðan restin (32,19%) búði aðrastaðni í landinum⁴⁰. Tað merkir ikki, at meginparturin er úr høvuðsstaðarøkinum, men at tey búgva har í lötuni. Kanningin setur á henda hátt fólk búsitandi í høvuðsstaðarøkinum upp ímóti restini av landinum, og tað í sær sjálvum er áhugavert, men tað upplýsir ikki, um ung úr øllum Føroyum eru umboðað í kanningini.

Grímukanningin megnar aði, eftir mínari meting, at fáa tann ótilvitaða hugburðin hjá heimildarfólkunum fram. Hvørja ferð, tá grímukanningin var liðug, spurdi eg næmingarnar, um teir høvdu eitt boð uppá, hvat kanningin snúði seg um. Øll gitini vórðu skrivað niður (sí fimta fylgiskjal), og tá allar kanningarnar vóru lidnar, sást, at av teimum, sum gittu, vóru nógv, sum gittu, at kanningin snúði seg um okkurt sosialt ella sálarfrøðiligt, sum t.d.: ‘happing’; ‘samskipti millum fólk’; ‘meiningar hjá øðrum’; ‘um hvussu fordómsfull, vit eru’. Níggju fólk gittu, at kanningin snúði seg um mál og málburð, t.d.: ‘okkurt við máli, øgiliga vánaligt føroyskt’; ‘útlendingar fáa ikki arbeiði, tí teir duga ikki málið’; ‘um mann skilur málið [enskt]’. Ein av hesum gitti, at tað snúði seg um ‘hvussu mann uppfatar persónar út frá málinum’, sum jú var tað, sum eg kannaði. Eisini skrivaði eitt annað heimildarfólk, 24.b, sum eg vísti til í 4.2.4.3. *Viðmerkingar til grímuna við føroyska-enska kotuskiftinum*, eina viðmerking, sum kann verða tulkað sum, at viðkomandi avdúkaði endamálið við grímukanningi. Viðmerkingin hjá 24.b, sum eg endurgevi her: „Ljóðar sum hetta er ein drongur ið roynir at vera cool og tí brúkar hann enska talu og tað er nakað ið virkar frástoytandi fyri meg“, vísir, at viðkomandi væntandi ikki var ótilvitaður um mál, tá hann metti um upplesaran.

Tá hesi bæði heimildarfólkini gittu tað, sum kanningin snúði seg um, kann ein spyrja, um tey harvið vóru *tilvitað*, og at grímukanningin tískil ikki eydnaðist hjá teimum og móguliga øðrum við, sum kanska eisini hava gitt endamálið, men ikki hava sagt tað hart í flokkinum. Men tað er ikki vist, at hesi heimildarfólkini og mógulig onnur hava verið tilvitað, meðan tey mettu um upplesaran. Tað kann vera, at tey ikki fóru at hugsa um endamálið við kanningini fyrr enn eftir,

40 Eitt heimildarfólk (0,68%) upplýsti ikki bústaðin.

at tey vóru liðug at krossa av, og høvdu eina løtu at hugsa í. Harumframt er tað soleiðis, at tann stutta tíðin, sum heimildarfólkini hava til at meta í, kann gera tað, at tey ikki fáa stundir til at hugsa tilvitað, men verða noydd at koyra upp á autopilot (Aasmundseth 2010: 80-81). Hetta merkir ikki, at vanliga hugsanin um, at fólk svara ymiskt, alt eftir um tey eru tilvitað ella ikki (Labov 1972, Kristiansen 2009), er skeiv, men at stutta tíðin til at svara grímukanningini ger, at tey svarað ótilvitað, hóast heimildarfólkini eru tilvitað um endamálið. Hetta benda nakrar kanningar á, sum vísa, at tað ikki vóru stórir munir millum teirra, sum vistu endamálið við kanningini, og teirra, sum ikki vistu endamálið við henni (Aasmundseth 2010, Haugen 2004). Aðrar kanningar vísa hinvegin, at munir eru á, um heimildarfólkini vita endamálið við grímukanningini ella ikki (Aasmundseth 2010: 80-81).

Fimm fólk, sum hava skrivað viðmerkingar til grímukanningina, vísa á, at tað er ivasamt, um teirra metingar eru eftirfarandi. Í hesum viðmerkingunum kemur tað fram hjá tveimum teirra, at tað var torført at meta um upplesaran, av tí at tey ikki hoyrdu nóg væl, 36.b „Hoyri ikki so væl ljóðfilin“; og 46.b: „Veit ikki um hettar er álítandi, av tí at eg einki hoyrði“. Hjá øðrum var tað torført, av tí at tey hildu seg tørva kropsmál fyri at kunna gera sær eina meting, 45.c: „Alt ov lítil vitan til at gera eina støðumeting av fýrinum. Tú sær ikki m.a. kroppsmál ella andlitsbrøgd“; og 31.b: „Eg havi ikki nóg sjolv at forstanda við bara rød og fá orð (Havi meira brúk fyri kropsmál)“. Tað eina heimildarfólkið tóktist ikki at *vilja* meta um upplesaran út frá hesum líttla brotinum, 41.c: „Eg haldi persónliga, at eg veit alt ov lítið um hendan drongin, til at døma hann úr hesum gerðum“.

Spurningurin er, um hesar viðmerkingarnar bera boð um, at svarini eru tilvildarlig, ella um heimildarfólkini, hóast alt, ótilvitað hava dugað at mett um upplesaran. Tað vísti seg, at av hesum ivingarsomu, var tað bara tað eina heimildarfólkið, sum gav upplesaranum sama karakter í øllum lyndiseyðkennunum. At tvey heimildarfólk ikki hoyrdu nóg væl, er sjálvandi ikki gott, men mongdin av viðmerkingunum, sum eru um, hvat heimildarfólkini halda um upplesaran (sí 4.2.4. *Viðmerkingar til grímukanningina*), vísir tó, at tey yvirskipað sæð hava hoyrt upptøkuna nóg væl og hava gjørt sær ómak at svara. Úrslitini skuldu tí verið eftirfarandi.

Afturat teimum fimm viðmerkingunum, sum vísa á, at tað er ivasamt, um teirra metingar eru eftirfarandi, er ein viðmerking, sum lýsir eitt ónøgðsemi ella eina undran um, hví viðkomandi skal luttaka í kanningini, 1.a: „Hví skal eg gera hettar í staðin fyri at lara føriskt“. Hendan viðmerkingin kann eitt nú verða tulkað sum, at ein persónur, sum ikki sær høpi í at brúka sína tíð upp á kanningina, svarar tilvildarliga, ella sum, at ein persónur, sum velur

at skriva eina viðmerking, ger sær ómak við at svara og svarar harvið ikki tilvildarliga. Av tí at viðkomandi hevur mett upplesaran ymiskt eftir teimum 13 lyndiseyðkennunum, velji eg at tulka tað sum, at svarini ikki eru tilvildarlig.

Spurningarnir í seinna spurnablaðnum, har tilvitaði hugburðurin varð kannaður, eydnaðust væl. Tað hevði tó verið enn betri, um eg spurdi fleiri spurningar, tí tá hevði grundarlagið fyri mínum samanberingum av báðum kanningunum helst verið tryggari. Harumframt høvdu fleiri spurningar eisini skapað eitt betri grundarlag fyri niðurstøðuni um eitt møguligt stigveldi millum føroyskt, danskt og enskt. Men eg valdi at ikki hava ov nógvar spurningar við vegna stúranir um, at heimildarfólkini fóru at troyttast av kanningini. Hesi viðurskiftini kom eg eisini inn á í 3.3.1.2. *Beinleiðis háttaløg. Seinna spurnablaðið*.

Domenitalvan, sum heimildarfólkini skuldu seta krossar í, vísti væl, *hvørji* mál ung fólk nýta *hvar* – also *hvørji* mál, tey ungu í Føroyum nýta í tíggu útvaldum domenum. Hon hevði tó ein týðiligan vansa, sum eg kom inn á í 3.3.1.2. *Beinleiðis háttaløg. Seinna spurnablaðið*, sum var, at domenitalvan ikki kundi siga nakað um, hvussu nóg tey ymisku málini fyltu í lívinum hjá heimildarfólkunum. Talvan egnaði seg tó væl til at síggja, *hvørji* domeni vóru málsliga samansett, og *hvørji* vóru rættiliga homogen. Tað domenið, sum var homogenast, var heimadomenið, har vit sóu, at føroyskt var tað einasta málið, sum varð tosað í næstan øllum heimum í Føroyum. Heimadomenið verður mett at vera tað mest kritiska domenið í sambandi við málvarðveitslu, og tískil egnaði domenitalvan seg væl til at kanna tað, sum var týðningarmest at fáa vitan um í mun til domenini, nevnliga um føroyskt verður givið víðari til næsta ættarlið ella ikki.

Validiteturin í mínum kanningum er eftir mínum tykki samanumtikið á eini góðari leið. Sum heild vóru heimildarfólkini ótilvitað í grímukanningini, og tískil eydnaðist kanningin. Úrvalið av heimildarfólkum var eisini rímiliga væl umboðandi tey ungu í Føroyum. Tað hevði verið enn betri, um tey, ið ikki tóku eina útbúgving, vóru við, umframt um heimildarfólkini skuldu upplýsa nærri, hvaðani í Føroyum tey vóru. Domenitalvan lýsti væl, *hvørji* domeni vóru málsliga samansett ella homogen, meðan hon lýsti verri, hvussu nóg tey ymisku málini fylla í domenunum. Spurningarnir um tilvitaða hugburðin áttu at verið fleiri í tali, so ein betur fekk gjørt beinleiðis samanberingar millum báðar kanningarnar, umframt at ein hevði fingið eina meiri haldgóða niðurstøðu av stigveldinum millum máluni.

5. NIÐURSTØÐA OG UMRØÐA

Í hesum síðsta partinum av ritgerðini fari eg at taka saman um høvuðsniðurstøðuna av kanningunum. Úrslitini verða tulkað í mun til føroyska samfelagið og søguligu føroysku-donsku tvímælisstøðuna. Hugleitt verður síðani um, um føroyska-enska kotuskiftið umboðar okkurt nýtt í mun til tað eldra føroyska-danska kotuskiftið. Eftir tað meti eg um móguleikan fyri einum málskifti. Tað geri eg bæði við støði í úrslitunum av mínum kanningum og við at hugleiða um, hvørja ávirkan tað kann hava á eitt málskifti, um tær ytru umstøðurnar broytast. At enda verður víst á nøkur granskingarevni, sum eru týðningarmikil at granska meiri í mun til eitt móguligt málskifti.

5.1. Hvat siga úrslitini okkum?

Mínar kanningar vísa, at eitt sindur av ósamsvari er millum tilvitaða og ótilvitaða hugburðin hjá ungum føroyingum. Ótilvitað hava ungir føroyingar stórt tolsemi við másligum ymiskleika, og teirra hugburður er fevnandi og góðtakandi, meðan teirra tilvitaði hugburður kann setast upp í eina ávísa stigskipan, sum vísir, at tess meiri enskt sleppur at fylla hjá føroyingum, tess verri dæmar heimildarfólkunum tað. Hetta sundurbýtið, sum úrslitini vísa millum tilvitaða og ótilvitaða hugburðin, endurspeglar væl ta støðuna, sum føroyingar eru í í dagsins samfelagi. Føroyingar, sum altíð tosa tað minsta málið, tá fleiri mál mótast, eru vanir við at skula innstilla seg til málið hjá hinum, og gera tað eisini vanliga uttan stórvegis umhugsni og trupulleikar. Ein kann siga sum so, at okkara reflex (tað ótilvitaða) er, at vit innstilla okkum til málið hjá hinum. Eitt nú er tað einki óvanligt í, at vit svara dønnum aftur á donskum, hóast teir búgva í Føroyum og væl skilja føroyskt.

Tað, at vit eru von við másligan ymiskleika og at innstilla okkum til tað málið, vit nú einaferð hoyra, sæst eisini í mun til tey nógvu málförini í Føroyum. Føroyska málsamfelagið er samansett av nógvum málførum, sum verða brúkt í øllum domenum: bæði í undirvísing, kirkju, miðlum, handli o.s.fr. Kanningin hjá Bugge og Jacobsen (2018) av hugburðinum hjá 15 ára gomlum føroyingum til fimm geolektal málføri vísti, at á ótilvitaða stignum vóru eingir signifikantir

munir á metingunum av málförnum, meðan tað á tilvitaða stignum vóru týðiligir munir á, hvussu málförini vórðu mett. Ótilvitað høvdu ungir føroyingar altsó stórt tolsemi við føroysku málförnum. Munirnir, sum vístu seg at vera millum tilvitaða og ótilvitaða hugburðin hjá heimildarfólkunum, minna um teir, sum kanningarnar hjá LaPiere av atburðinum í mun til hugburðin hjá amerikanarum í 1930unum vístu (sí 2.3.1. *Kognition, affektión og atburður*). Atburðurin hjá amerikanarunum var nógv tolnari í veruleikanum, enn tann hugburðurin, sum teir søgdu seg hava, tá teir vórðu spurdir beinleiðis. Og hetta ósamsvarið, sum kann vera millum tað, sum fólk á ótilvitaða stignum vísa og tað, sum tey á tilvitaða stignum siga seg gera ella halda, sæst eisini aftur í mínum kanningum. Tað vísir seg, at ungir føroyingar hava stórt tolsemi við málsligum ymiskleika, tá teir eru ótilvitaðir um mál, og minni tolsemi, tá teir verða spurdir beint fram.

Í grímukanningini lótu heimildarfólkini seg ikki órógva stórvegis av at hoyra ungar føroyingar samskifta á føroyskum ella enskum, ella av at hoyra teir nýta føroyskt-enskt kotuskifti. Í øllum førnum órógvaðust teir ikki so mikið nógv, at teir ikki fingi svarað, og heldur ikki so mikið, at teirra móguliga orkymlan leiddi til týðiligar neiligar metingar av ensku grímuni og grímuni við føroyska-enska kotuskiftinum. Vit kunnu siga, at (ungir) føroyingar hava eitt høgt toleransumark. Tað øvugta er galdandi í øðrum vesturevropskum londum, har fólk eru ótolin, tá ið ræður um málsligan ymiskleika (Bugge 2018). Í Danmark, sum er millum tey norðurlendsku londini, har málförini hvørva skjótast, vísa kanningar eina stóra intoleransu móttvegis málförum og málsligum ymiskleika yvirhøvu (Kristiansen 2009, Tingstrøm 2009). Eitt øki, sum tó minnir um føroysku støðuna er Vestur-Noregi, har vesturnorðmenn eins og føroyingar á ótilvitaða stiginum eru tolnir móttvegis ymiskum málförum, og harvið eisini málsligum ymiskleika (Bugge 2018).

Samstundis, sum føroyingar eru so vanir við at rúma og góðtaka málsligan ymiskleika, so eru vit eitt sera máltilvitað fólk. Vit eru von við at tosa um mál⁴¹: hvat er rætt ella skeivt, hvat er góður ella vánaligur málburður, hvat er føroyskt, og hvat eru danismur, anglisismur o.s.fr. Hetta tilvitið sást eisini aftur í tilvitaðu hugburðskanningini, har fleiri heimildarfólkum ikki dámdi føroyskt-enskt kotuskifti, og sera nógvum ikki dámdi tankan um, at føroyingar fóru at duga betur enskt enn føroyskt. Tað var sostatt ikki líkamikið fyri heimildarfólkini, um føroyingar tosa enskt ella føroyskt, og fyri nógv heimildarfólk var tað heldur ikki eins gott at nýta føroyskt-enskt kotuskifti sum føroyskt uttan kotuskifti.

41 Í hvussu so er, ein partur av fólkunum er vanur við at tosa um mál. Hini eru von við at hoyra upp á slíkt kjak m.a. í *Málteiginum*, sum er útvarpssending í Kringvarpi Føroya, har kjakast verður um mál hvørja viku.

Úrslitini kunnu eisini síggjast í ljósinum av teirri føroysku málsøguni. Føroyingar hava nú í nøkur árhundrað verið tvímæltir, sí 1.3. *Søgan hjá føroyska málinum í stórum drøgum*. Vit hava lært føroyskt og danskt og hava fyrr verið noydd til at nýta danskt í fleiri viðurskiftum, serliga í almennum viðurskiftum. Hóast vit í dag ikki eru noydd til at nýta danskt í sama mun sum fyrr, so fyllir danskt tó framvegis rímiliga nógv í føroyska samfelagnum (Petersen 2010: 33-34). Tað sæst m.a. aftur í donskum undirvísingartilfari, skaldsøgum, vegleiðingum til ymisk praktisk viðurskifti o.s.fr. Hetta føroyska-danska tvímælið, sum føroyingar eru so vanir við, er móguliga tað, sum leggur lunnar undir, at ung á ótilvitaða stignum góðtaka nýtsluna av enskum og føroyskum-enskum kotuskifti í Føroyum í dag og ikki lata seg órógva stórvegis av henni. Úrslitini av ótilvitaðu hugburðskanningini kunnu tí verða tulkað sum, at vit í dag hava eitt framhald av eini áhaldandi tvímælisstøðu, men nú við enskum lögðum afturat. Vit kunnu tí siga, at vit, við teimum ungu á odda, eru við at fáa eina føroyska-danska-enska fleirmælisstøðu í Føroyum.

Hyggja vit at úrslitunum av *tilvitaðu hugburðskanningini*, kunnu vit kanska síggja nakrar ábendingar um, at vit einaferð í framtíðini, langt frammi, móguliga fara at fáa eina tvímælisstøðu aftur, men tá við føroyskum og enskum heldur enn føroyskum og donskum.

Úrslitini av tilvitaðu hugburðskanningini vísa nevnliga eina ávísa stigskipan millum málini føroyskt, enskt og danskt. Stigskipanin kann verða sett soleiðis upp:

Føroyskt > enskt ≥ danskt
(> = hægri enn, ≥ = hægri enn ella líka)

Líkningin skal lesast soleiðis: Føroyskt hevur hægri tign enn enskt, og enskt hevur hægri ella líka stóra tign sum danskt.

At føroyskt er hægst sæst aftur í svarunum til spurningarnar um føroyskt í mun til enskt, har meginparturin av heimildarfólkunum dámdi illa tankan um, at teirra børn fóru at duga betur enskt enn føroyskt, og so at siga øll hildu tað vera keðiligt ella sera keðiligt, at teirra børn bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt. At enskt hevur munin á donskum sæst kanska serliga í domeninýtsluni hjá ungum, har enskt verður tosað meiri enn danskt, tá ið ung samskifta sínámillum. Eisini sæst tað aftur í svarunum til spurningin um, hvat mál ein átti at lært fyrst í skúlanum. Tá svaraði næstan helvtin, at tey høvdu einki ímóti, ella at teimum hevði dámað tað væl, um ein lærði enskt, áðrenn ein lærði danskt. Ein lítil fjórðingur helt tað vera bæði gott og keðiligt. Bert ein fjórðingur helt tað vera keðiligt ella sera keðiligt, um enskt varð lært, áðrenn danskt varð lært í skúlanum. Framtíðin hjá donskum sær tó ikki svørt út, tí spurð um, hvat tey høvdu hildið

um, at teirra börn ekki fóru at duga danskt, svaraðu tríggrir fjórðingar, at tað hevði verið keðiligt ella sera keðiligt. Tað sær sostatt út til, at føroyskt hevur hægstu tign, meðan hini bæði málini liggja rættiliga jøvn, helst við enskum eitt sindur oman fyri donskum.

5.2. Fylgir føroyskt-enskt kotuskifti teimum somu mynstrunum, sum eyðmerkja føroyskt-danskt kotuskifti?

Nú, tá vit hava fingið eitt nýtt slag av kotuskifti í Føroyum, nevnliga føroyskt-enskt kotuskifti, so er tað áhugavert at vita, um tað væl etableraða føroyska-danska kotuskiftið virkar sum fyrimynd fyri tí nýggjara, ella um tað føroyska-enska kotuskiftið umboðar okkurt heilt nýtt. Petersen (2010) sigur, at føroyskt-danskt kotuskifti í høvuðsheitum sæst aftur í føstum vendingum og/ella har málnýtarin fólir ein tørv til at skilja sínar viðmerkingar sundur frá boðskapinum í útsøgnini (Petersen 2010: 81). Eitt dømið, sum Petersen vísir til, er hesin setningur:

(5.2.-1) Havi tosað við NN, sum sigur, at tað gekk nøkulunda, og tað plagar at betýða, at tað gekk gott. Sikken en lettelse. Hetta var tann royndin, sum hann hugsaði mest um.

(Petersen 2010: 81)

Í hesum setninginum er *sikken en lettelse* ‘áh, tann lætti’ ein fóst vending úr donskum, sum verður nýtt til at skilja viðmerkingina frá boðskapinum. Petersen sigur, at burtursæð frá føstum vendingum og/ella einum tørv til at skilja sundur viðmerkingar frá boðskapinum, kotuskifta føroyingar ikki serliga nógv millum føroyskt og danskt. Orsakernar til tess, heldur hann vera tvinnar, nevnliga, at føroyskt er tað ráðandi málið hjá føroyingum, og at føroyingar eru trúgvir móttvegis føroyskum, og at tað tí kennist byttisligt og tilgjørt at kotuskifta til danskt. Henda seinna orsøkin er uttanmálslig.

Uttan at hava granskað økið sjálv, so er mín fatan hon, at føroyskt-enskt kotuskifti umboðar okkurt nýtt, í mun til tað, sum Petersen sigur eyðkenna føroyska-danska kotuskiftið. Við støði í teimum dømum, sum Helmsdal (2014) hevur frá samskifti millum tannáringar, og dømum í Petersen (2010: 239), har ein 20 ára gamal maður verður spurdur nakrar spurningar í einum vikublaði, er føroyska-enska kotuskiftið meir enn bara fastar vendingar og viðmerkingar til ein boðskap⁴², sum annars sermerkir føroyska-danska kotuskiftið. Føroyska-

42 Føroyskt-enskt kotuskifti fevnir eisini um fastar vendingar og viðmerkingar til boðskapir. Dømi um eina nógv nýta enska vending er *Oh my God! Tað klári eg slett ikki (...)* ‘Áh

enska kotuskiftið fevnir eisini í stóran mun um boðskapir. Dømi um hetta er eitt nú tað, eg vísti til í 1.4.1. *Føroyskt-enskt málámót*, og sum eg endurgevi her:

(5.2.-2) Eg hugsaði ordla, tað er ordla sórit – Justice! I will fight justice.. nei, injustice, meini eg. Justice?! Eg ordla there comes a responsibility with having a trampoline, og tað involverar tað, at mann skal hoppa, mann skal lova øðrum fólki at hoppa...

(Helmsdal 2014: 17)

Ensku setningarnir *Justice! I will fight justice* ‘Rættvísi! Eg vil berjast ímóti rættvísi’ og *there comes a responsibility with having a trampoline* ‘tað fylgir ein ábyrgd við, tá ein eigur eina trampolin’ eru ikki nakrar fastar vendingar og heldur ikki viðmerkingar til boðskapin. Báðir setningarnir hava ein boðskap. Tann fyrri snýr seg um tað, sum viðkomandi hugsaði um, nevnliga ‘rættvísi’, og hin seinni útrykkir niðurstøðuna av tí, sum viðkomandi ynskir at greiða frá, nevnliga ábyrgdina av at eiga eina trampolin.

Føroyingar kotuskifta altso í einum breiðari týðningi millum føroyskt og enskt enn millum føroyskt og danskt, tá ið hugsað verður um, at enskt verður brúkt til at útrykkja boðskapir í nógv størri mun enn danskt. Ein kann tí spyrja, um okkurt er broytt, ella um okkurt annað hevur eina ávirkan á, hví føroyingar kotuskifta øðrvísi við enskt enn við danskt. Føroyskt er framvegis tað ráðandi málið í Føroyum, men møguliga eru føroyingar ikki eins trúgvir móttvegis føroyskum, sum teir hava verið. Orsøkin kann tó eisini vera aðrastaðni at finna, so sum í tí symbolska virðinum, sum danskt og enskt hava. Hesi ivamálini mugu standa ósvarað, inntil fleiri kanningar eru gjørdar.

5.3. Útlitini fyri einum málskifti

So til spurningin, um føroyskt verður skift út við enskt í framtíðini? Um vit einans hyggja at úrslitunum av mínum kanninum, so sær tað út til, at málsliga støðan í Føroyum er rímliga støðug, og at vit neyvan eru ávegis einum málskifti í lötuni. Tær tríggrar grímurnar í grímukanningini (føroyskt, enskt og føroyskt-enskt kotuskifti) vórðu í miðal mettar so mikið eins, at munirnir ikki vóru statistiskt signifikantir. Úrslitini kunnu verða tulkað sum, at føroyingar eru so

gud! Tað klári eg slett ikki, har *Oh my God!* er ein fóst vending (Helmsdal 2014: 26). Dømi um eina viðmerking til boðskapin í einari útsøgn er *Lesiferian skal brúkast til at lesa, you stupid!* ‘Lesiferian skal brúkast til at lesa, býtti tú’, har *you stupid!* er ein viðmerking til tann, sum viðkomandi samskiftir við (Helmsdal 2014: 22).

mikið vanir við at rúma øðrum málum, at tað ongan mun ger, hvørt føroyingar tosa føroyskt, enskt ella føroysk-enskt kotuskifti. Grímukanningin kann út frá hesum sjónarmiðinum verða sett í samband við ta drúgvu føroysku-donsku tvímælisstöðuna, har føroyingar duga sera væl danskt og eru vanir við at skifta ímillum føroyskt og danskt. Ein kann siga, at vit leingi hava vant okkum við at hoyra og nýta onnur mál í Føroyum. Nýggjari málmanningin er hon, at nógvir (ungir) føroyingar nú eru fleirmælingar, har teir duga og brúka bæði føroyskt, danskt og enskt í sínum samskifti. Tað føroyska-enska kotuskiftið tykist tó at vera meiri umfatandi enn tað føroyska-danska, av tí at tað í nógv størri mun eisini verður nýtt til at útrykkja boðskapir í útsøgnum, umframt at tað eisini verður nýtt til fastar vendingar og viðmerkingar til boðskapir.

Úrslitini frá tilvitaðu hugburðskanningini peika heldur ikki á eitt málskifti í næstum. Føroyskt tykist hava hægstu tign millum føroyskar ungdómar. Enskt sær út til at liggja á einum øðrum plássi við donskum javnt við ella beint undir tí.

Eisini vísti hendan seinna kanningin, at í nýggju út av tíggju domennum var føroyskt tað einasta málið, sum ein stórur partur av heimildarfólkunum nýtti til at samskifta við. Hitt eina domenið var internetið, har nógv fólk brúktu enskt og danskt eisini. Stóra nýtlan av føroyskum í teimum nýggju domennum vísir, at føroyskt er eitt mál, sum er sera nýtiligt at samskifta við innan nógv ymisk domeni. Føroyskt er tískil ikki vorðið stigmatiserað og lítilsvært, hóast enskt nú fyllir meiri í føroyska samfelagnum, enn tað hevur gjørt fyrr.

Úrslitini frá heimadomeninum eru somuleiðis sera jalig fyrri varðveitsluna av føroyskum. Yvir 80% siga seg einans tosa føroyskt heima. Hesi tøluni vísa, at føroyingar eru málsliga ógvuliga homogenir. At føroyskt stendur so sterkt í heimadomeninum, ber boð um, at føroysk foreldur læra børn síni føroyskt. Føroyska málið verður sostatt givið víðari til næsta ættarlið, og lív verður hildið í føroyskum. Støðan hjá enskum í føroyska samfelagnum í dag minnir tí í hesum sambandinum nógv um støðuna hjá donskum í føroyska samfelagnum gjøgnum tíðirnar: hóast danskt hevur verið og framvegis verður nýtt í ymiskum samanhøgum í føroyska samfelagnum, so hevur føroyskt altíð verið tað málið, sum hevur verið mest sum einaráðandi í føroysku heimunum – og soleiðis er eisini við enskum, tí hóast enskt í dag verður nýtt í ymiskum samanhøgum í føroyska samfelagnum, so er føroyska málið tó framvegis mest sum einaráðandi heima við hús. Heimið, sum er tað týðningarmesta domenið í at geva málið víðari til næsta ættarlið og soleiðis halda lív í tí, vísir alto so í kanningini heilt týðiliga, at føroyska málið í núverandi løtu ikki verður skift út við enskt.

Sum eg greiddi frá í 2.6. *Málskifti* er tað vanligi ein samanseting av fleiri ymiskum viðurskiftum, sum gera, at mál verða skift út við onnur. Í mínum kanningum havi eg lagt meg eftir at kanna ótilvitaðan og tilvitaðan hugburð til mál, umframt at

nomið varð stutt við málnýtsluna í tíggju ymiskum domennum. Hóast hesi økini (t.e. hugburður og domeni) ikki benda á eitt málskifti í løtuni, so kunnu onnur viðurskifti móguliga peika tann vegin. Her tørvar okkum meiri gransking.

Eitt, sum kann virka fyrri einum málskifti, sum kann henda upp á lutfalsliga stutta tíð, er tað, sum eg tók upp í 2.6. *Málskifti*, nevnliga, um mongdin av føroysktalandi fólk í Føroyum verður lutfalsliga lítil. Um nú tær ytru umstøðurnar broytast, og vit fáa nógvar tilflytarar til Føroya, sum velja at nýta enskt⁴³ sum sítt samskiftismál og ikki vilja læra seg, í minsta lagi at skilja, føroyskt, kann tað leiða til eitt málskifti. Fyri at tríva í aftur, so sær tað út til, at telja teir ensktalandi tilflytararnir *ein tríðing* av samlaða fólkunum, so hava teir ikki longur tørv á at læra seg føroyskt (Knoolhuizen 2010: 96-97). Tey føroysktalandi verða tó noydd til at tosa enskt, vilja tey samskifta við tilflytararnar, og tørvurin á at duga og brúka enskt í Føroyum gerst tí sera stórur. Tað, at summir føroyingar harafturat stundum samskifta á enskum við vinirnar og/ella í øðrum samanhøgum, kann tó virka fyrri einum enn skjótari málskifti. Um vit so flætta úrslitini av grímukanningini uppí, so kann ein siga, at tann avslappaði og góðtakandi ótilvitaði hugburðurin til enskt, um hann framvegis verður hin sami í eini tilíkar støðu, heldur ikki fer at bota um støðuna.

Hyggja vit einans at úrslitunum av kanningunum í hesari ritgerðini, so peika tey samanumtikið á, at vit í Føroyum nú og nakað framyvir fara at hava eina føroyska-danska-enska fleirmælisstöðu, har føroyskt sær út til at hava hægstu tign og verður varðveitt sum okkara móðurmál. Talan er sostatt *ikki* um eitt málskifti í næstu framtíð. Hendan niðurstøðan er góð tíðindi fyrri føroyska málið. Men um eitt nú tær ytru umstøðurnar broytast, og vit fáa nógvar tilflytarar, sum halda fast í at tosa enskt, umframt at vit hava nakrar føroyingar, sum frammanundan til tíðir samskifta á enskum, so kunnu hesi ytru viðurskiftini saman við okkara toleranta ótilvitaða hugburði leiða til eitt málskifti.

5.4. Víðari gransking

Tá tað nú í løtuni sær út til, at vit í Føroyum hava eina føroyska-danska-enska fleirmælisstöðu, serliga millum tey ungu, stinga fleiri nýggj málamótsgranskingarevni seg upp. Eitt nú hevði tað verið áhugavert at kanna nærri, um tað væl etableraða føroyska-danska kotuskiftið virkar sum fyrimynd fyrri tí nýggjara føroyska-enska

43 Orsøkin til, at eg nevni enskt, er tí, at tað er tað málið, sum flestu tilflytararnir í Føroyum í dag væntandi kunnu savna seg um at nýta sum sítt samskiftismál við føroyingar. Fyrr hevði málið væntandi verið danskt/skandinaviskt, sum teir flestu tilflytararnir høvdu kunnað nýtt í samskiftinum við føroyingar.

kotuskiftinum, ella um skiftið millum føroyskt og enskt í veruleikanum umboðar okkurt heilt nýtt, sum er mín fatan grundað á kanningarnar hjá Petersen (2010) og Helmsdal (2014). Eisini hevði tað verið áhugavert at kanna, *hvørja* ávirkan føroyska-enska kotuskiftið kann fáa á føroyskt, um tað nú er soleiðis, at tað umboðar okkurt nýtt.

Nú, tá vit vita, at føroyingar kotuskifta ímillum føroyskt og enskt, er tað somuleiðis týðningarmikið at fylgja við í kotuskiftinum, fyri at kanna um skiftini til enskt vaksa í mongd og vavi yvir tíð, ella um vit fáa eina stabila føroyska-enska tvímælisstöðu, eins og vit hava havt eina stabila føroyska-danska tvímælisstöðu. Vaksandi kotuskifti *kann* nevnliga vera ein ábending um eitt málskifti, hóast tað ikki nýtist vera tað, sí 1.4.1. *Føroyskt-enskt málamót*.

Harumframt hevði tað verið áhugavert at kanna, um føroyska-enska kotuskiftið knýtir seg serliga at einum ávísnum samfelagsbólki so sum teimum ungu ella teimum, sum eru uppvaksin í høvuðsstaðarøkinum. Um føroyska-enska kotuskiftið t.d. hoyrist mest hjá ungum fólki, so kann talan vera um eitt ungdómsmál, sum spakuliga verður slept, so hvørt sum tey ungu eldast. Hinvegin ber tað eisini til, at tey ungu taka føroyska-enska kotuskiftið við sær víðari í lívinum og halda fram at nýta tað, men kanska í meiri privatum domenum, so sum millum vinir, á netinum og í ítrótti. Verður hetta seinna støðan, so verður føroyskt uttan nakað enskt íbland møguliga eitt slag av H varianti, meðan føroyska-enska kotuskiftið tá umboðar ein L variant.

Sum eg vísti á í 1.4.1. *Føroyskt-enskt málamót* samskifta føroyingar, serliga teir yngri, stundum á enskum í longri sekvensum. Hetta økið er sera týðningarmikið at kanna nærri fyri at fáa innlit í, um hesi longu skiftini umboða eina radikala málsliga broyting, ella um tey hoyra til eitt barna – og ungdómsmál, sum verður slept seinni.

Longri samskifti á enskum bera við sær nakrar av teimum somu spurningunum, sum kunnu setast føroyskum-enskum kotuskifti, nevnliga; *hvørja* ávirkan hava long samskifti á enskum á tað føroyska málið; fylgja tey longu ensku samskiftini málnýtaranum uppeftir, ella verða tey so við og við slept; fer enskt at verða ein L variantur í Føroyum, meðan føroyskt verður H varianturin ella øvugt; ella fara vit at hava fleiri almenn mál (føroyskt, danskt og enskt), og síðst, men ikki minst; fara tey longu, ensku samskiftini at virka fyri einum málskifti til enskt?

Øll hesi ivamálini boða frá, at okkum tørvar meiri gransking innan mál, málskifti og málvarðveitslu í Føroyum. Inntil vit fáa tað, kunnu vit bara ætla um gongdina út frá persónligum metingum og teimum fáu kanningunum, vit hava. Fáa vit hinvegin meiri gransking, kunnu vit skipa okkum á einum meiri upplýstum grundarlagi, og soleiðis royna at stýra málskútuni ta leið, sum føroyingar ynskja at fara.

HEIMILDIR

- Aasmundseth**, Kathrine. 2010. „I den store sammenhengen er me jo bergensarar“. Bevisste og underbevisste språkholdninger i Øygarden. MA-ritgerð, Universitetet i Bergen.
- Alford**, John R., Carolyn L. Funk og John R. Hibbing. 2005. Are political orientations genetically transmitted? *American political science review* 99, 3: 153-167.
- Als**, Thomas D., Tove H. Jørgensen, Anders D. Børglum, Peter A. Petersen, Ole Mors og August G. Wang. 2006. Highly discrepant proportions of female and male Scandinavian and British Isles ancestry within the isolated population of the Faroe Islands. *European Journal of Human Genetics* 14: 497-504.
- Andersen**, Margrethe Heidemann. 2004. *Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark. Helt vilt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt?* Dansk Sprognævnets skrifter 33. København: Dansk Sprognævn.
- Arge**, Simun V. 2014. Viking Faroes: Settlement, Paleoeconomy, and Chronology. *Journal of the North Atlantic* 7: 1-17.
- Barnes**, Michael P. og Eivind Weyhe. 1994. Faroese. Í Ekkehard König og Johan van der Auwera (ritstj.), *The Germanic Languages*. London: Routledge: 190-218.
- Berthelsen**, Herluf. 1988. Jólafundurin 1988. *Varðin* 55,3-4: 84-87.
- Bishop**, George F. og Andrew E. Smith. 1997. Response-Order Effects in Public Opinion Surveys: The Plausibility of Rival Hypotheses. *American Association for Public Opinion Research*: 1041-1046. http://www.asasrms.org/Proceedings/papers/1997_179.pdf (10. februar 2020)
- Brown**, Bruce L., Howard Giles og Jitendra N. Thakerar. 1985. Speaker evaluations as a function of speech rate, accent and context. *Language and Communication* 5: 207-220.
- Bugge**, Edit. 2018. Attitudes to variation in spoken Faroese. *Journal of Sociolinguistics* 22,3: 312-330.

- Bugge**, Edit og Jógvan í Lon Jacobsen. 2018. Hugburður til variatión í føroyskum talumáli. *Íslenskt mál* 40: 97–117.
- Clore**, Gerald og Simone Schnell. 2005. The influence of affect on attitude. Í Dolores Albarracín, Blair T. Johnson og Mark P. Zanna (ritstj.), *The handbook of attitudes*: 437-489.
- Common** European Framework of Reference for Languages (CEFR). 2020. *Cambridge Assessment English*. <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/cefr/> (20. januar 2020).
- Coupland**, N. 2007. *Style: language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Debes**, Hans Jacob. 1993. *Politiska støða Føroya 1814-1906*. Tórshavn: Føroya Skúlabókagrunnur.
- Dey**, Anik og Pascale Fung. 2014. A Hindi-English Code-Switching Corpus. *LREC 2014, Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation*: 2410-2413. <https://pdfs.semanticscholar.org/4d6a/1a2c5ec81d48b1ffc52e3f5adadaa18e5737.pdf> (10. februar 2020).
- Didriksen**, Lydia, Turið Kjølbro, Sissal M. Rasmussen og Marjun Ziskason. 2017-2018.
- Kanning** av lesivanum hjá børnum 2017/18. *Málmennig*. <https://www.malmenning.fo/kanning-av-lesivanum/> (3. desember 2019).
- Dixon**, Robert Malcolm Ward. 1997. *The Rise and Fall of Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fishman**, Joshua. 1972. Domains and the relationship between micro – and macro-sociolinguistics. Í John J. Gumperz og Dell Hyman (ritstj.), *Directions in Sociolinguistics*. New York: Holt, Rinehart og Winston: 435-453.
- Garrett**, Peter. 2013. *Attitudes to language*. Key Topics in Sociolinguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grønmo**, Sigmund. 2004. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hagström**, Björn. 2002. Research in Faroese language history 1850-1950. An overview. Í Oskar Bandle o. fl. (ritstj.), *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the Northern Languages* 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter: 102-108.
- Hagstova Føroya**. 2011a. MT1.3.3 Fólk eftir fyrsta máli, føðilandi, faðir – og móðirføðilandi og øki. https://statbank.hagstova.fo/pxweb/fo/H2/H2__MT__MT01__MT0103/MT16.px/table/tableViewLayout2/ (20. januar 2020).
- Hagstova Føroya**. 2011b. MT2.4.4 Fólk eftir húsiskis – og hjúnarstöðu, arbeiðsvirkni, føðilandi, øki og kyni. https://statbank.hagstova.fo/pxweb/fo/H2/H2__MT__MT02__MT0204/MT57.px/table/tableViewLayout2/ (13. februar 2020).
- Hagstova Føroya**. 2019. IB01030 Fólkið skift á kyn, aldur og bygd 1. januar (1985-2019). https://statbank.hagstova.fo/pxweb/fo/H2/H2__IB__IB01/fo_aldbygd.px/table/tableViewLayout2/ (27. februar 2020).
- Haugen**, Ragnhild. 2004. *Språk og språkhaldningar hjå ungdomar i Sogndal*. Doktoraritgerð, Universitetet i Bergen. <http://bora.uib.no/handle/1956/2423?locale-attribute=no> (14. februar 2020).
- Helmsdal**, Olga Højgaard. 2014. Føroyskt-enskt kotuskifti millum tannáringar. BA-ritgerð, Fróðskaparsetur Føroya.
- Hjøllum**, Elsa í og Inger M. Mees. 2012. Error analysis of the pronunciation of English consonants by Faroese-speaking learners. *Moderna språk* 6,2: 73-84.
- Hogg**, Michael A. og Dominic Abrams. 1999. *Social identifications. A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge.
- Hudson**, Richard A. 1999. *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hymes**, Dell. 1971. Competence and performance in linguistic theory. Í Renira Huxley and Elisabeth Ingram (ritstj.), *Language acquisition: model and methods*. London: Academic Press: 67-99.
- Jacobsen**, Jógvan í Lon. 2012a. *Ærligt talt, who cares. En sociolingvistisk undersøgelse af holdninger til og brug af importord og afløsningsord i færøsk*. Moderne importord i språka i Norden XIII. Oslo: Novus Forlag.
- Jacobsen**, Jógvan í Lon. 2012b. Hví tosa vit viðhvørt – og hví snakka viðhvørt? – um málvariatióin í føroyskum. Í Eyðun Andreassen, Malan Johannesen, Anfinnur Johansen og Turið Sigurðardóttir (ritstj.), *Malunarmót, heiðursrit til Maluna Marnersdóttir*. Tórshavn: Fróðskapur/Faroe University Press: 126-130.
- Jóansson**, Tórður. 1998. *Ensk lánorð í føroyskum*. Tórshavn: Fannir.
- Knooihuizen**, Remco. 2010. Perspectives on the Norn-to-Scots language shift in Shetland. Í Brian Smith og Turid Sigurðardóttir (ritstj.), *Jakob Jakobsen in Shetland and the Faroes*. Lerwick: Shetland Amenity Trust: 85-98.
- Kristiansen**, Tore. 1991. Sproglige normidealer på Næstvedegnen. Kvantitative sprogholdnings studier. Ph.d.-ritgerð, Københavns Universitet.
- Kristiansen**, Tore. 2009. The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 41:167–192.
- Labov**, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lambert**, Wallace E., Hodgson, Richard C., Gardner, Robert og Fillenbaum, Stanley. 1960. Evaluational reactions to spoken languages. Í Angus MacDonald III (ritstj.), *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 60,1: 44–51.

- LaPiere**, Richard T. 1934. Attitudes versus actions. *Social forces* 13, 2: 230-237.
- Lexico**. Powered by OXFORD. 2020a. https://www.lexico.com/definition/lingua_franca (22. januar 2020).
- Lexico**. Powered by OXFORD. 2020b. <https://www.lexico.com/definition/language> (22. januar 2020).
- Lindqvist**, Christer. 2018. *Untersuchungen Zu Den Gründungsdokumenten Der Färöischen Rechtschreibung*. Amsterdam, New York: John Benjamins Publishing Company.
- Matras**, Christian. 1951. Det færøske skriftsprog af 1846. *Scripta Islandica* 2: 5-23.
- Matras**, Christian. 1965. Írsk orð í føroyskum. *Álmanakki fyri tað ár eftir Kristi føðing 1966*. Keypmannahavn: 22-32.
- Málteigurin**. *Kringvarp Føroya*. <https://kvf.fo/m%C3%A1l?sid=105072> (24. februar 2020).
- MoLiCaDiLaCo**. *Modeling the Linguistic Consequences of Digital Language Contact*. 2016-2019. Sigríður Sigurjónsdóttir o.fl. <http://molicondilaco.hi.is/description/> (24. februar 2020).
- Myers-Scotton**, Carol. 2006. *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*. Malden (USA), Oxford (UK), Carlton (Australia): Blackwell Publishing.
- Mæhlum**, Brit. 2003. Språk og identitet. Í Brit Mæhlum, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy (ritstj.), *Språkmøte. Innføring i lingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag: 103-123.
- Mæhlum**, Brit. 2008. Normer. Í Brit Mæhlum, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy (ritstj.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag: 90-98.
- Normann**, Jens Jørgensen og Pia Quist. 2008. *Unge sprog*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Oppenheim**, Bram. 1982. An exercise in attitude measurement. Í Glynis M. Breakwell, Hugh Foot og Robin Gilmour (ritstj.), *Social Psychology*. London: The British Psychological Society: 38-56.
- Pauwels**, Anne. 2016. *Language Maintenance and Shift*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Petersen**, Hjalmar P. 2010. *The Dynamics of Faroese-Danish Language Contact*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Poplack**, Shana. 2000. Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: toward a typology of code-switching. Í Li Wei (ritstj.), *The Bilingualism Reader*. London/New York: Routledge: 221-256.
- Poplach**, Shana og Majory Meehan. 1995. Patterns of language mixture: Nominal structure in Wolof-French and Fongbe-French bilingual discourse. Í Pieter Muysken og Lesley Milroy (ritstj.), *One Speaker, two Languages: Cross-disciplinary perspectives on code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press: 199-232.
- Rasmussen**, Sissal M. og Dorthe Bleses. 2018. Faroese Children's Early Vocabulary Acquisition. A Faroese adaptation of the MacArthur Bates Communicative Development Inventories. Í Chloë Marsha (ritstj.), *First Language, Sage Journals* 38(6). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC og Melbourne: SAGE Publications: 641-668.
- Rasmussen**, Petur Martin og Hanus A. Samuelsen. 1965. *Føroya søga*. Í Hoydølum: 146-150.
- Røyneland**, Unn. 2003. Fleirspråklegheit. Í Brit Mæhlum, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy (ritstj.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Damm akademisk: 32-43.
- Sandøy**, Helge. 2003. Språkendring. Í Brit Mæhlum, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland og Helge Sandøy (ritstj.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Damm akademisk: 196-223.
- Sandøy**, Helge. 2005. Sociolinguistic structures chronologically IV: Icelandic and Faroese. Í Oskar Bandle o. fl. (ritstj.), *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the Northern Languages 2*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter: 1923-1932.
- Saxov**, Sandra Eyðfinsdóttir. 2016. *En undersøgelse af udtalen i færøsk og gøtudansk i to generationer*. Kand-ritgerð, Københavns Universitet.
- Schuchardt**, Hugo. 1884. *Slawo-deutsches und slawo-italienisches*. Graz: Leuschner & Lubensky.
- Skaale**, Rakul. 2015. Støðan hjá suðuroyarmáli. Samanberandi hugburðskanningar av suðuroyarmálføri og miðstaðarmálføri. BA-ritgerð, Fróðskaparsetur Føroya.
- Steinbjørnsdóttir**, Eyð. 2018. *Lítla mín hvat sigur tú? Purple, flower, blóma, blue. Ein kanning av málinum hjá tvey-fýra ára gomlum føroyskum børnum – við serligum atliti at útlendskum orðum/ikasti*. Ma-ritgerð, Fróðskaparsetur Føroya.
- Tesser**, Abraham. 1993. The importance of heritability in psychological research: the case of attitudes. *Psychological review* 100: 129-142.
- Thomasen**, Arnfinnur. 1988. Móðurmálið í føroyska skúlanum, søguligt baksýni. *Varðin* 55,1-2: 3-42.
- Thomason**, Sarah Grey og Terrence Kaufman. 1991. *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. Barkley/Los Angeles/Oxford: University of California Press: 122.

- Thráinsson**, Höskuldur, Hjalmar P. Petersen, Jógvan í Lon Jacobsen og Zakaris Svabo Hansen. 2004. *Faroese. An Overview and Reference Grammar*. Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.
- Tingström**, Magnus Brandt. 2009. *Stammedans på vestjysk*. Universitetsavisen. <https://universitetsavisen.ku.dk/dokument9/nyhedsarkiv/2009/dokument118/> (14. februar 2020).
- Wählin**, Vagn. 2011. Færøernes historie. *danmarkshistorien.dk*. 16. august 2011. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/faeroerne/> (2. desember 2019).
- Zieseler**, Laura. 2017. Hey nørdar! Investigating Faroese-English Language Contact in Computer-Mediated Communication. *Fróðskaparrit* 64: 35-66.

FYLGISKJØL

1. Teir triggir tekstirnir.

Tann fyrsti er føroyskur uttan nakað kotuskifti. Í øðrum teksti verður kotuskift ímillum føroyskt og enskt. Tann triðji teksturin er enskur.

Føroyski teksturin

1. „Hey“
 2+3. „Hey (hey)“
 1. „Langtsíðani síðst.“
 3. „Ja, alvorliga. Kom og set teg, vit hava akra sett okkum.“

1. „Takk.“

3. „Tit, hava tit annars sæð íbúðina hjá Jórún og Bárður?“
 2. „Nei, hevur tú?“
 1. „Hvat?! Eru tey flutt saman? Álvara?“
 3. „Ja, eg hevði ikki viljað búð har – – – tí tað virkaði – – – eisini tað tað var so ræðuliga tóm.“
 2. „Hvar? Í íbúðini?“
 3. „Ja. Har var ein song! Borð! Køkur! Bara hvaaat... Og tey halda kanska eisini, at har er svampur og sórit.“

1. „Okay, so skilji eg – – – áh ólekkurt!“
 3. „Ja, og so skulu tey líkasum brúka allan studningin fyri at kunna búgva har.“

2. „Uuuh, eg skilji ikki, tey tíma.“
 1. „Nei, tað havi eg ikki ráð til – – – tað er eingin kjansur.“

1. „Nå, men, skalt tú ikki hava okkurt?“

3. „Kanst tú rætta mær kaffi?“
 1. „Ja – – – Her.“
 1. „Vilt tú eisini hava mjólk?“

3.,,Ja, takk.“

1.,,Hvat siga tit annars – nakað nýtt?“

2.,,Ikki tað stóra. Eg havi fingið arbeiði í Mylnuni.“

3.,,Feitt. Til lukku.“

2.,,Takk.“

Teksturinn við føroyskum-enskum kotuskifti

„Hey“

„Hey (hey)“

„Langtsíðani síðst.“

„Ja, alvorliga – – – Kom og set teg, vit hava akra sett okkum.“

„Thanks.“

„Tit, hava tit annars sæð íbúðina hjá Jórún og Bárður?“

„Nei, hevur tú?“

„What?! Eru tey flutt saman? Seríøst?“

„Ja, I wouldn't wanna live there – – – tí tað virkaði – – – eisini tað tað var so ræðuliga tómt..“

„Hvar? Í íbúðini?“

„Ja. Har var ein song! Borð! Køkur! Bara whaaaat... Og tey halda kanska eisini, at har er svampur og sórit.“

„Okay, so skilji eg – – – áh gross!“

„Ja, og so skulu tey líkasum brúka allan studningin fyri at kunna bógva har.“

„Wow, eg skilji ikki, tey tíma.“

„Nei, tað havi eg ikki ráð til – – – no way, not a chance.“

„Ná, men, skalt tú ikki hava okkurt?“

„Kanst tú rætta mær kaffi?“

„Ja – – – Her.“

„Vilt tú hava mjólk eisini?“

„Yes, please.“

„Hvat siga tit annars – what's up?“

„Not much. Eg havi fingið arbeiði í Mylnuni.“

„Kul. Til lukku.“

„Takk.“

Enski teksturin

1.,,Hi“

2+3.,,Hi (hi)“

1.,,Long time no see.“

2.,,Yes, indeed. Have a seat, we just sat down.“

1.,,Thanks.“

3.,,By the way, have you guys seen Jórún and Bárður's apartment?“

2.,,No, have you?“

1.,,What?! Are they living together now? Seriously?“

3.,,Yeah, I wouldn't wanna live there – – – 'cause it seemed – – – also it was extremely empty..“

2.,,Where? In the apartment?“

3.,,Yes. There was a bed! Table! Kitchen! Like whaaaat... And they think maybe there's mold 'n stuff too.“

1.,,Okay, I get it – – – áh gross!“

3.,,Yeah, and then they like have to pay all they've got if they wanna live there.“

2.,,Wow, I don't get how they can be bothered.“

1.,,No, I can't afford that – – – no way, not a chance.“

1.,,Anyway, would you like something?“

3.,,Can you hand me the coffee, please?“

1. „Yeah – – – Here.“

1.,,Do you want milk as well?“

3.,,Yes, please.“

1.,,Anyway, how-you doing – what's up?“

2.,,Not much. I got a job in Mylnan.“

3.,,Cool. Congrats.“

2.,,Thanks.“

Fylgiskjal 2. Spurnablað 1. Kanning av ótilvitaða hugburðinum.

Tekna ein runding um tey tølini, sum tú heldur lýsa dreingin best. 1 er jalgasta metingin og 5 neiligasta metingin. Drongurin ljóðar:

Næmur (skjótur at læra ella fata)				Tornæmur (seinur at læra ella fata)
1	2	3	4	5

Álítandi				Óálítandi
1	2	3	4	5

Týdningarmikil				Týdningarleysur
1	2	3	4	5

Áhugaverdur				Keðiligur
1	2	3	4	5

Sjálvsikkur				Ivandi
1	2	3	4	5

Væl útbúgvín				Ólærdur
1	2	3	4	5

Dámligur				Ódámligur
1	2	3	4	5

Sterkur				Undirbrotligur/lítillátin
1	2	3	4	5

Ríkur				Fátækur
1	2	3	4	5

Tiltalandi				Ótiltalandi
1	2	3	4	5

Málrættaður				Dovín
1	2	3	4	5

Erligur				Óerligur
1	2	3	4	5

Modernaður				Ómodernaður
1	2	3	4	5

Viðmerkingar: _____

Spurnablað 1 í øvugtari raðfylgju. Kanning av ótilvitaða hugburðinum.

Tekna ein runding um tey tølini, sum tú heldur lýsa dreingin best. 1 er jalgasta metingin og 5 neiligasta metingin. Drongurin ljóðar:

Modernaður				Ómodernaður
1	2	3	4	5

Erligur				Óerligur
1	2	3	4	5

Málrættaður				Dovín
1	2	3	4	5

Tiltalandi				Ótiltalandi
1	2	3	4	5

Ríkur				Fátækur
1	2	3	4	5

Sterkur				Undirbrotligur/lítillátin
1	2	3	4	5

Dámligur				Ódámligur
1	2	3	4	5

Væl útbúgvín				Ólærdur
1	2	3	4	5

Sjálvsikkur				Ivandi
1	2	3	4	5

Áhugaverdur				Keðiligur
1	2	3	4	5

Týdningarmikil				Týdningarleysur
1	2	3	4	5

Álítandi				Óálítandi
1	2	3	4	5

Næmur (skjótur at læra ella fata)				Tornæmur (seinur at læra ella fata)
1	2	3	4	5

Viðmerkingar: _____

Fylgiskjal 3. Spurnablað 2. Útveljing av lyndiseyðkennum; spurningar um samfelagsligar brigdjar; kanning av dōmeninýtslu; og kanning av tilvitaðum hugburði.

Set ein kross og svara tí, sum verður spurt um.

1) Hvørjar triggjar eginleikar heldur tú vera týðningarmiklar og góðar fyri ein persón at hava. Tekna ein runding runt um teir triggjar eginleikarnar, sum tú metir jalgast.

Næmur (skjótur at læra ella fata)	Tornæmur (seinur at læra ella fata)
Álítandi	Óálítandi
Týðningarmikil	Týðningarleysur
Áhugaverdur	Keðiligur
Sjálvsikkur	Ivandi
Væl útbúgvinn	Ólærdur
Dámligur	Ódámligur
Ríkur	Fátækur
Tiltalandi	Ótiltalandi
Málrættaður	Dovinn
Erligur	Óerligur
Modernaður	Ómodernaður
Sterkur	Undirbrotligur/lítillátin

Viðmerkingar: _____

2) Kyn: Kvinna ___ Maður ___

3) Aldur: _____

4) Hvørjari breyt gongur tú á/útbúgving tekur tú?

- Bilbreyt___ Búskaparbreyt___ Byggitøkningur___ El-breyt___
 FHS yrkisnám___ Fíggjarbúskapur___ Framleiðslutøkningur___
 Fyrireikingarbreyt___ Hárbreyt___ Hugbreyt___ Innovatión og íverksetan___ Klædnaatstöði___ Marknaðarførslubúskapur___
 Metallbreyt___ Miðnám fyrireikingarár___ Náttúrubreyt___
 Skrivstovuútbúgving við grein innan fyrisiting___ Tilvirkisatstöði___
 Timurbreyt___ Útbúgving innan heilsølu og smásølu___

5) Hevur tú búð uttanlands? Ja ___ Nei ___
 Um ja, hvar? Danmark ___ Aðrastaðni ___
 Og hvussu leingi?: 0-2 ár ___ 2-5 ár ___ 5-10 ár ___ 10 ár ella meir ___

6) Hvar býrt tú?
 Í høvuðsstaðarøkinum (Tórshavn, Argir, Hoyvík, Hvítanes) ___
 Aðrastaðni ___

7) Hvat móðurmál hevur tú (t.e. mál, sum tú hevur lært sum barn og ert aldur upp við)? Set fleiri krossar, um tú hevur fleiri móðurmál.
 Føroyskt ___ Danskt___ Enskt ___ Annað ___

8) Tosar makin, foreldrini ella nakar av tínum ommum og abbum eitt annað mál enn føroyskt?

Ja ___ Nei ___
 Um ja, hvør og hvat mál tosa tey? Set fleiri krossar, um tað er neyðugt.

Makin _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Omma 1 _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Pápi _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Omma 2 _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Mamma _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Abbi 1 _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Abbi 2 _____ (Danskt___ Enskt ___ Annað___)

Viðmerkingar: _____

9) Set ein kross í teir puntarnar, har tú tosar føroyskt, enskt, danskt ella eitt annað mál.

Dømi: Tosar tú t.d. bæði føroyskt og enskt heima, set so ein kross í báðar puntarnar.

	Føroyskt	Danskt	Enskt	Eitt annað mál
Heima				
Við familju, sum ikki býr heima				
Við makan, um tú hevur ein				
Í skúla				
Til arbeiðis				
Við vinfólk				
Í ítrótti/ítrivi/ áhugamálum				
Á netinum (t.d. í spølum ella práti)				
Tá eg mæti onkrum á gøtuni/í handlum o.a.				
Í kirkju/samkomu				

Viðmerkingar: _____

10) Hvat heldur tú um, at føroyingar brúka ensk orð ella setningar av og á, tá teir tosa føroyskt?

Dømi: „What?! Eru tey flutt saman? Seríøst?“
„Ja, I wouldn't wanna live there, tí tað virkaði...“

Eg haldi tað vera:

sera gott	gott	eg hevði einki havt ímóti tí	bæði gott og keðiligt	keðiligt	sera keðiligt

11) Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær fóru at duga betur at tosa enskt enn føroyskt?

Eg hevði hildið tað vera:

sera gott	gott	eg hevði einki havt ímóti tí	bæði gott og keðiligt	keðiligt	sera keðiligt

12) Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær bara fóru at tosa enskt og ikki føroyskt?

Eg hevði hildið tað vera:

sera gott	gott	eg hevði einki havt ímóti tí	bæði gott og keðiligt	keðiligt	sera keðiligt

13) Hvat hevði tú hildið um tað, at børnini hjá tær ikki fóru at duga danskt?

Eg hevði hildið tað vera:

sera gott	gott	eg hevði einki havt ímóti tí	bæði gott og keðiligt	keðiligt	sera keðiligt

14) Hvat hevði tú hildið um tað, at málini vórðu býtt um, so ein fyrst lærði enskt og seinni danskt í skúlanum?

Eg hevði hildið tað vera:

sera gott	gott	eg hevði einki havt ímóti tí	bæði gott og keðiligt	keðiligt	sera keðiligt

Viðmerkingar til spurningarnar: _____

Fylgiskjal 4. Úrslitini frá brigdlunum útbúgving, bústaði og málið hjá makanum og familjuni.

Útbúgving

Heimildarfólkini vóru her býtt sundur í tveir bólkar; a) tey, sum tóku eina yrkisrættaða útbúgving, og b) tey, sum tóku eina gymnasiala ella hægri útbúgving. Hetta gjørdi eg fyrri at síggja, um tað er nakar munur á, hvønn hugburð hesir báðir samfelagsbólkarir hava.

Úrslitini vístu nakrar signifikantar og nakrar tendentiellar munir sbrt. Tukey's-HSD-royndini. Teir flestu munirnir millum bólkarnar báðar vóru, tá upplestarin tosaði føroyskt. Tey, sum tóku eina yrkisrættaða útbúgving, hildu føroysku grímuna ljóða signifikant meiri *málrættaða* ($p=0,02$) og *týdningarmikla* ($p=0,018$), umframt at tað eisini var ein ábending um, at tey hildu hana ljóða áhugaverdari ($p=0,061$) og erligari ($p=0,088$) enn tey, sum tóku eina gymnasiala/hægri útbúgving. Eisini hildu tey, sum tóku eina yrkisrættaða útbúgving, upplestaran ljóða signifikant *erligari* ($p=0,002$), tá hann kotuskifti ímillum føroyskt og enskt, enn tey, sum tóku eina gymnasiala/hægri útbúgving, hildu. Einasta føri, har tey, sum tóku eina gymnasiala/hægri útbúgving, mettu upplestaran jaligari enn tey, sum tóku eina yrkisrættaða útbúgving, var, tá upplestarin tosaði enskt. Tá hildu tey, sum tóku eina gymnasiala/hægri útbúgving, hann ljóða signifikant *ríkari* ($p=0,044$), enn tey, sum tóku eina yrkisrættaða útbúgving, hildu. Tølini eru at síggja í talvu 7:

Talva 8: Miðalvirðini av lyndiseyðkennunum *erligur*, *málrættaður*, *áhugaverdur* og *týdningarmikil*, tá upplestarin tosar føroyskt; *erligur*, tá upplestarin kotuskiftir; og *ríkur*, tá upplestarin tosar enskt.

Mál/brigdi	Lyndiseyðkenni	Yrkisrættað útbúgving	Gymnasial/hægri útbúgving	P-virði
Føroyskt	Erligur	2,15	2,86	0,088
Føroyskt	Málrættaður	2,40	3,43	0,02
Føroyskt	Áhugaverdur	2,53	3,25	0,061
Føroyskt	Týdningarmikil	2,58	3,38	0,018
Kotuskifti	Erligur	1,60	2,33	0,002
Enskt	Ríkur	3,45	3,06	0,044

Tess lægri talið er, tess jaligari er metingin.

Samanumtikið mettu tey, sum tóku eina yrkisrættaða útbúgving, upplestaran jaligari í fyra lyndiseyðkennum, tá hann tosaði føroyskt, og í einum lyndiseyðkenni,

tá hann kotuskifti, meðan tey, sum tóku eina gymnasiala/hægri útbúgving, bara mettu hann jalgari enn hin bólkurin í einum lyndiseyðkenni, og tað var, tá upplesarin tosaði enskt.

Bústaður

Í spurnablaðnum vórðu heimildarfólkini biðin um at svara, um tey búðu í høvuðsstaðarøkinum (Tórshavn, Argir, Hoyvík, Hvítanes) ella aðrastaðni í Føroyum. Tað vísti seg, at nakrir signifikantir munir vóru á, hvussu fólk í høvuðsstaðarøkinum og hvussu fólk búsitandi aðrastaðni mettu upplesaran. Sbrt. Kruskal-Wallis-royndini hildu fólk búsitandi í høvuðsstaðarøkinum upplesaran ljóða *erligari* ($p=0,004$) og meiri *modernaðan* ($p=0,001$), tá hann tosaði enskt, enn fólk búsitandi aðrastaðni hildu. Hetta sæst í talvu 8.

Talva 9: Miðalvirðini av lyndiseyðkenninum *modernaður* og *erligur*, tá upplesarin tosar enskt; og *málrættaður*, tá upplesarin kotuskiftir.

Mál/brigdi	Lyndiseyðkenni	Høvuðsstaðarøkið	Aðrastaðni	P-virði
Enskt	Modernaður	1,77	2,80	0,001
Enskt	Erligur	1,73	2,67	0,004
Kotuskifti	Málrættaður	2,70	3,27	0,031

Tess lægri talið er, tess jalgari er metingin.

Talva 8 vísir eisini, at fólk í høvuðsstaðarøkinum hildu upplesaran ljóða signifikant meiri *málrættaðan* ($p=0,031$), tá hann kotuskifti millum føroyskt og enskt, enn fólk uttan fyri høvuðsstaðarøkið hildu.

Eingin signifikantur munur var á, hvussu heimildarfólk búsitandi í høvuðsstaðarøkinum og heimildarfólk búsitandi aðrastaðni mettu upplesaran, tá hann tosaði føroyskt.

Málið hjá makanum og familjuni

Yvirskipað kann ein siga, at málið sum maki, foreldur og ommur og abbar hjá heimildarfólkunum tosa, hevur sum heild onga ávirkan á hugburðin hjá heimildarfólkunum til tær triggjar grímurnar. Tann einasti munurin var, tá upplesarin kotuskifti. Fólk, har makin og øll tann tættasta familjan (foreldur, ommur og abbar) tosaðu føroyskt, mettu upplesaran at ljóða signifikant meiri *málrættaðan*, tá hann kotuskifti, enn fólk, sum høvdu maka ella onkran av teirra tættastu familju, sum tosaði eitt annað mál enn føroyskt (Kruskal-Wallis-roynd, $p=0,015$). Hetta verður víst í talvu 9.

Talva 10: Miðalvirðið av lyndiseyðkenninum *málrættaður*, tá upplesarin kotuskiftir millum føroyskt og enskt.

Lyndis-eyðkenni	Maki og familjulimir tosa føroyskt	Maki og/ella onkur tættur familjulimir tosar ikki føroyskt	P-virði
Málrættaður	2,76	3,30	0,015

Tess lægri talið er, tess jalgari er metingin.

Fylgiskjal 5. Munnligar viðmerkingar.

Notur av gitunum hjá heimildarfólkunum um, hvat kanningin snúði seg um.

NOTUR FRÁ INNSAVNING Á GLASI DESEMBER 2019

Dato og slag av grímu	Tað, sum heimildarfólkini gittu, at kanningin snúði seg um
11/12-2019 enskt	samskifti / útlendingar fáa ikki arbeiði, tí teir duga ikki málið / fordómar
11/12-2019 kotuskifti	okkurt við máli, øgiliga vánaligt føroyskt / nakað psykologiskt / okkurt við happing helt eg fyrst / vánaligt mál / hvat vit halda um persónin / okkurt við mentan/ langt úti at hann tosaði um onnur – óálítandi!
12/12-2019 føroyskt	N/A
12/12-2019 kotuskifti	okkurt sosialt / hvussu mann uppfatar persónar út frá málinum
12/12-2019 enskt	avlesa ein persón / [mann] skilir málið (enskt?)
12/12-2019 enskt	okkurt við málburði el. máli / samskifti ml. fólk
12/12-2019 kotuskifti	sálarfrøði / málburð
13/12-2019 enskt	meiningar hjá øðrum / menniskjafatan

13/12-2019 kotuskifti	okkara sosialu evnir / raðfylgja av spurningum, ger tað mun
13/12-2019 føroyskt	uppfatan / inntrykk
13/12-2019 føroyskt	hvussu skjótt vit døma fólk / hvussu fordómsfull vit eru
18/12-2019 føroyskt	málburð / um mannfólk eru skiljandi

